فيـض الإله في ترجمـة القاضـي نورالله

جلال الدين الحسيني

بسم الله الرحمن الرحیم

فیض الإله فی ترجمة القاضی نور الله

کاتب:

جلال الدین الحسینی

نشرت فی الطباعة:

موسسه تحقیقات و نشر معارف اهل البیت (ع)

رقمی الناشر:

مرکز القائمیة باصفهان للتحریات الکمبیوتریة

الفهرس

فیض الإله فی ترجمهٔ القاضی نور الله

اشارهٔ

نوع: کتاب
پدیدآور: حسینی، جلال الدین
عنوان و شرح مسئولیت: فیض الإله فی ترجمهٔ القاضی نور الله [منبع الکترونیکی] / جلال الدین الحسینی
ناشر: موسسه تحقیقات و نشر معارف اهل البیت (ع)
توصیف ظاهری: ۱ متن الکترونیکی: بایگانی HTML؛ داده های الکترونیکی (۱۲۵ بایگانی: ۴۱۸.۷KB)
موضوع: شوشتری، نورالله بن شریف الدین، ۹۵۶-۱۰۱۹ق.
سرگذشتنامه

نقل ترجمهٔ القاضی (ره) عن محفل الفردوس

- ب - مقدمهٔ لما کان ما حرره الفاضل الجلیل المعاصر الشیخ عبد الحسین الامینی التبریزی دام بقائه من شرح حال القاضی (ره) فی کتابه " شهداء الفضیلهٔ " من أحسن ما کتب فی الباب نذکره اولا ثم نذیله بما ذکره علاء الملک بن القاضی (ره) فی ترجمهٔ والده القاضی (ره) لکونه إتقن ما فی الباب لان أهل البیت أدری بما فی البیت ونذیلهما بما یقتضیه المقام، من الرد والقبول والنقض والابرام، وسلسلهٔ الکلام فی بیان المرام، جاریهٔ علی هذا النظام حتی تنتهی الی التمام، والله ولی التوفیق وبیده زمام الاتمام، ثم لما کان ما ذکره ابن القاضی فی ترجمهٔ علماء اسرته بالفارسیهٔ وکتابنا هذا بالعربیهٔ کانت رعایهٔ وحدهٔ السیاق تقتضی أن نترجم عباراته وننقله هنا بالعربیهٔ لکن حیث کانت تفوت الناظرین حینئذ بعض النکات أعرضنا عن رعایهٔ وحدهٔ السیاق ففی غالب الموارد نورد العبارات بعینها بالفارسیهٔ نعم فی بعض الاحیان ننقله بالعربیهٔ وننقل عین عبارته الفارسیهٔ أیضا فی ذیل الصفحهٔ لئلا یفوت الناظر شئ من النکات واللطائف فأقول مستعینا بالله ومتوکلا علیه: قال الفاضل المعاصر فی کتابه " شهداء الفضیلهٔ " ما لفظه:

السید الامام العلامهٔ ضیاء الدین القاضی نور الله بن السید شریف بن نور الله بن محمد شاه بن مبارز الدین مندهٔ بن الحسین بن نجم الدین محمود بن أحمد بن الحسین بن محمد بن أبی المفاخرین علی بن أحمد بن إبی طالب بن ابراهیم بن یحیی بن الحسین بن محمد بن أبی علی بن حمزهٔ بن علی بن حمزهٔ بن علی المرعشی بن عبد الله بن محمد المقلب بالسیلق بن الحسن بن الحسین الاصغر بن الامام علی بن زین العابدین بن الامام الحسین بن أمیر المؤمنین علی علیهم السلام التستری المرعشی صاحب کتاب احقاق الحق و مجالس المؤمنین وغیرهما ولد " قدهٔ " سنهٔ ۹۵۶ واستشهد سنهٔ ۱۰۱۹ و تاریخ شهادته بالفارسیهٔ (سید نور الله شهید شد) کعبهٔ الدین ومناره، ولجهٔ العلم وتیاره، بلج المذهب السافر، وسیفه الشاهر وبندهٔ الخافق، ولسانه الناطق، أحد من قیضه المولی للدعوهٔ إلیه، والاخذ بناصر الهدی

(۱۱)

صفحهمفاتیح البحث: الإمام أمیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیهما السلام (۱)، أحمد بن الحسین بن محمد (۱)، إبراهیم بن یحیی (۱)، عبد الله بن محمد (۱)، الحسن بن الحسین (۱)، الحسین بن محمد (۱)، علی بن أحمد (۱)، حمزهٔ بن علی (۲)، الشهادهٔ (۴)

- ج - فلم یبرح باذلاکله فی سبیل ما اختاره له ربه حتی قضی شهیدا، وبعین الله ما هریق من دمه الطاهر، هبط البلاد الهندیهٔ فنشر فیها الدعوهٔ وأقام حدود الله، وجلا ما هنالک من حلکک جهل دامس ببلج علمه الزاهر، ولعله أول داعیهٔ فیها الی التشیع والولاء الخالص، تجد الثناء علیه متواترا فی " امل الامل " و " ریاض العلماء " و " روضات الجنات " و " الاجازهٔ الکبیرهٔ " لحفید السید الجزائری و "

نجوم السماء " و " المستدرك " و " والحصون المنيعة " وغيرها من المعاجم.

كان المترجم من أكابر علماء العهد الصفوى معاصرا لشيخا البهائى " قده " قرأ فى " تستر " على المولى عبد الوحيد التسترى و لم نحط خبرا بتفصيل من أخذ عنه العلم غيره، غير ما دلنا على غزارة علمه وعبقريته ومشاركته فى العلوم ونبوغه فيها من كتبه الثمينة واليك أسمائها (۱ ") الاول " كتاب احقاق الحق وهو الذى أوجب قتله، كتاب كبير واسع المادة يتدفق العلم من جوانبه نقد فيه القاضى الفضل بن روزبهان فى رده على آية الله العلامة الحلى فى كتاب نهج الحق و كشف الصدق رده فيه ردا منطقيا ببيان واف غير مستعص على الافهام مطبوع. ۲ – مجالس المؤمنين فى مشاهير رجال الشيعة من علماء وملوك وشعراء وعرفاء. ۳ – شرح دعاء الصباح والمساء لعلى صلوات الله عليه بالفارسية. ۴ – النظر السليم ۵ – انس الوحيد فى تفسير آية العدل والتوحيد ۶ – خيرات الحسان ۷ – شرح مبحث حدوث العالم من انموذج الدوانى ۸ – شرح الجواهر ۹ – حاشية على مبحث أعراض شرح التجريد ۱۰ – نور العين ۱۱ – حاشية على حاشية تهذيب المنطق لملا جلال ۱۲ – ذكر الابقى ۱۳ – شرح على اثبات الواجب القديم لملا جلال ۱۴ – كشف العوار ۱۵ – حاشية على اثبات الواجب الجديد لملا جلال ۱۶ دافعة الشقاق ۱۷ – رسالة فى أن الوجود لا مسألة له (كذا) (۲) ۱۸ – نهاية الاقدام ۱۹ – رسالة فى اثبات تشيع السيد محمد نور بخش

(۱) ذكرها البحاثة الكبير الشهير ميرزا عبد الله التبريزى فى (رياض العلماء).

(۲) هى " لا مثل له " كما هو المعنون به فى كتب الفلسفة والمصرح به " فى محفل الفردوس " كما يأتى ذكره

(۱۲)

صفحهمفاتيح البحث: الإمام أمير المؤمنين على بن ابى طالب عليهما السلام (۱)، العلامة الحلى (۱)، القتل (۱)، الصدق (۱)، الوسعة (۱)، الجهل (۱)

– د – ۲۰ – دفع القدر ۲۱ – رسالة فى رد مقدمات ترجمة الصواعق ۲۲ – حل العقال ۲۳ – حاشية بحث عذاب القبر من شرح القواعد ۲۴ – البحر الغزير ۲۵ – رسالة فى رد رسالة فى تصحيح ايمان فرعون ۲۶ – عدة الامراء ۲۷ – حاشية على شرح خطبة المواقف ۲۸ – تحفة العقول ۲۹ – شرح على رباعى الشيخ ابى سعيد بن ابى الخير ۳۰ – موائد الانعام ۳۱ – رسالة فى رد شبهة فى تحقيق علم الالهى ۳۲ – حاشية على رسالة ۳۳ – رسالة فى المسح على الرجلين وغسلهما ۳۴ – اجوبة فاخرة ۳۵ – الصوارم المهرقة فى نقد الصواعق المحرقة ۳۶ – عشرة كاملة ۳۷ – حاشية على شرح الشمسية فى المنطق ۳۸ – سبعة سيارة ۳۹ – حاشية على شرح تهذيب الاصول ۴۰ – رسالة فى الادعية ۴۱ – حاشية على جواهر شرح التجريد ۴۲ – الرسالة الجلالية ۴۳ – رسالة فى الاسطرلاب تشتمل على مائة باب ۴۴ – ديوان القصائد ۴۵ – حاشية على شرح الهداية فى الحكمة ۴۶ – سحاب المطر ۴۷ – رد على حاشية الچلبى على شرح التجريد للاصفهانى ۴۸ – كتاب فى منشأته (ره) ۴۹ – رسالة بالفارسية ۵۰ – شرح على تهذيب الحديث ۵۱ – حاشية على تفسير البيضاوى ۵۲ – حاشية اخرى على تفسير البيضاوى ۵۳ – حاشية على المطول ۵۴ – حاشية على الهيات شرح التجريد ۵۵ – حاشية على الحاشية القديمة ۵۶ – حاشية على حاشية شرح التجريد ۵۷ – تفسير آية الرؤياء ۵۸ – حاشية على شرح الچغمينى ۵۹ – حاشية على قواعد العلامة ۶۰ – حاشية على المختلف للعلامة ۶۱ – اللمعة فى صلوة الجمعة

(۱۳)

صفحهمفاتيح البحث: كتاب الصوارم المهرقة للشهيد نور الله التسترى (۱)، كتاب تفسير البيضاوى للبيضاوى (۲)، كتاب الصواعق المحرقة (۱)، القبر (۱)

– ه – ۶۲ – تفسير آية " انما المشركون نجس " ۶۳ – رسالة فى بحث التجديد (كذا) ۶۴ – رسالة فى بيان انواع كم ۶۵ – رسالة فى امر العصمة ۶۶ – جواب اسئلة السيد حسن ۶۷ – رسالة فى رد الشيطان ۶۸ – حاشية على تحرير اقليدس ۶۹ – شرح خطبة العضدى القزوينى ۷۰ – رسالة فى رد ايرادات ۷۱ – حاشية على حاشية الخطائى ۷۲ – گوهر شاهوار بالفارسية ۷۳ – رسالة فى نجاسة الخمر ۷۴

- رسالة فی مسألة الفارة ۷۵ - رسالة فی غسل الجمعة ۷۶ - رسالة شرح مختصر العضدی ۷۷ - رسالة فی رکنیة السجدتین ۷۸ - رسالة فی تعریف الماضی ۷۹ - مصائب النواصب ۸۰ - رسالة فی مسألة لبس الحریر ۸۱ - رسالة گل وسنبل ۸۲ - تراجم وضاعی الحدیث ۸۳ - رسالة الانموذج ۸۴ - حاشیة علی الخلاصة ولعلها رجال العلامة أو خلاصة الحساب للبهائی ۸۵ - مجموع یجری مجری الموسوعات رآه صاحب (ریاض العلماء) بخطه ۸۶ - حاشیة قدیم ۸۷ - حاشیة علی شرح الجامی علی کافیة ابن الحاجب ۸۸ - دیوان شعره ۸۹ - حاشیة علی تحقیق کلام البدخشی ۹۰ - النور الانور فی مسألة القضاء والقدر رد فیه علی رسالة لبعض الهنود من معاصریه وهی فی الرد علی رسالة استقصاء النظر للامام العلامة الحلی ۹۱ - حاشیة علی التهذیب وهو تهذیب شیخنا الطوسی او تهذیب العلامة ۹۲ - ردما الف تلمیذ ابن همام فی اقتداء الجمعة بالشفعویة ولعله یعنی الشافعیة ۹۳ رسالة متعلقة بقول العلامة الحلی فی آخر کتاب الشهادات من قواعده وهو قوله " إذا زاد الشاهد فی شهادته أو نقص قبل الحکم"

(۱۴)

صفحهمفاتیح البحث: مسألة القضاء والقدر (۱)، العلامة الحلی (۲)، البدخشی (۱)، الشهادة (۲)، الغسل (۱)، النجاسة (۱)

- و - ۹۴ - رسالة فی تفسیر قوله تعالی " فمن یرد الله ان یهدیه بشرح صدره للاسلام " تعرض فیها لدفع کلام النیشابوری فی تفسیره وعلیها حواش منه ۹۵ - رسالة فی رد ما کتب بعضهم فی نفی عصمة الانبیاء علیهم السلام ۹۶ - شرح علی حاشیة التشکیک من جملة الحواشی القدیمة ۹۷ - رسالة فی رد رسالة الکاشی ولعلها ما الف بعض العامة من علماء کاشان فی رد الامامیة.

یمم المترجم الهند ایام السلطان اکبر شاه فاعجبه فضله ولیاقته فقلده القضاء وجعله قاضی القضاة وقبله السید و شرط ان یحکم فیه بمؤدی اجتهاده غیر أنه لا یخرج فیه عن المذاهب الاربعة فقبل منه ذلک فکان یقضی ویفتی مطبقا له فی کل قضیة باحد المذاهب الاربعة غیر انه کان مؤدی اجتهاده لانه لم یک ممن یری انسداد باب الاجتهاد وکان هو من اعاظم المجتهدین ممن منحوا النظر وملکة الاستنباط وانما کان یتحری تطبیق حکمه باحد المذاهب حذرا من شق العصافی ظروفه الحاضرة فاستقر له الامر وطفق یقضی ویحکم وینقض ویبرم حتی قضی السلطان نحبه وقام مقامه ابنه جهانگیر شاه فسعی الوشاة إلیه فی امر المترجم وعدم التزامه باحد المذاهب فردهم بانه شرط ذلک علینا یوم تقلد القضاء ولا یثبت بهذا تشیعه فالتمسوا الحیلة فی اثبات تشیعه واخذ حکم قتله من السلطان ورغبوا واحدا فی ان یتلمذ عنده ویظهر امره الخفی فالتزمه مدة حتی وقف علی کتابه (مجالس المؤمنین) واخذه بالحاج واستنسخه وعرضه علی اصحابه ووشوا به علی السلطان فلم یزل القتاتون ینحتون له کل یوم ما یشین سمعته عند السلطان حتی احموا غضبه واثبتوا عنده استحقاقه الحد کذبا وزورا وانه یجب ان یضرب بالسیاط کمیة معینة ففوض ذلک إلیهم فبادر علماء السوء الی ذلک حتی قضی المترجم تحت السیاط شهیدا علی التشیع فی اکبر آباد احدی حواضر

(۱۵)

صفحهمفاتیح البحث: الأنبیاء (ع) (۱)، الهند (۱)، الضرب (۱)، القتل (۱)

قصیدة من القاضی (ره) فی مدح علی (ع)

- ز - القطر الهندی (وقیل) ان زبانیة الحقد قتلوه فی الطریق إذ جردوه عن ثیابه وجلدوه بجرائد شائکة فتقطعت اعضاؤه وتناثرت به اشلاء النبوة واریقت دمائها فلقی جده النبی الامین صلی الله علیه وآله مضمحا بدمه وقبره باکبر آباد یزار ویتبرک به وفی العصور الاخیرة اعیدت الی عمارة بقعته جدته وله شعر رائق ویتخلص فی شعره (نوری) علی دیدن شعراء الفرس ومنه فی رد قصیدة السید حسن الغزنوی بالفارسیة:

شکر خدا که نور الهی است رهبرم * وز نار شوق اوست فروزنده گوهرم اندر حسب خلاصه معنی و صورتم * واندر نسب سلاله زهرا و حیدرم دارای دهر سبط رسولم پدر بود * بانوی شهر دختر کسری است مادرم هان ای فلک چو این پدرانم یکی بیار * یا سر

به بندگی نه و آزاد زی برم شکر خدا که چون حسن غزنوی نیم * یعنی نه عاق والد و نه ننگ مادرم بادم زبان بریده چو آن نا خلف اگر * مدح مخالفان علی بر زبان برم داند جهان که او به دروغش گواه ساخت * در آنکه گفت قره عین پیمبرم شایسته نیست آن هم از آن ناخلف که گفت * شایسته میوه دل زهرا و حیدرم فرزند را که طبع پدر در نهاد نیست * پاکی ذیل مادر او نیست باورم " و من شعره " عشق تو نهالیست که خاری ثمر اوست * من خاری از آن بادیه ام کاین شجر اوست بر مائده عشق اگر روزه گشائی * هشدار که صد گونه بلایا حضر اوست وه کاین شب هجران تو بر ما چه دراز است * گوئی که مگر صبح قیامت سحر اوست فرهاد صفت این همه جان کندن نوری * در کوه ملامت به هوای کمر اوست

صفحه(۱۶)

- ح " - وله " ای در سر زلف تو صد فتنه به خواب اندر * در عشق تو خواب من نقشی است به آب اندر در شرع محبت زان فضل است تیمم را * کز دامت پاکان هست گردی به تراب اندر (المرعشی) نسبة إلی (مرعش) فی (معجم البلدان) مدینة فی الثغور بین الشام وبلاد الروم لها سوران وخندق وفی وسطها حصن علیه سور یعرف بالمروانی بناه مروان بن محمد الشهیر بمروان الحمار ثم أحدث الرشید بعده سائر المدینة وبها ربض یعرف بالهارونیة (إلی أن قال) وبلغنی عنها فی عصرنا هذا شئ استحنته فأثبته وذلك أن السلطان قلج ارسلان بن سلجوق الرومی کان له طباخ اسمه ابراهیم وکان قد خدمه منذ صباه سنین کثیرة وکان حرکا وله منزلة عنده فرآه یوما واقفا بین یدیه یرتب السماط وعلیه البسة حسنة ووسطه مشدود فقال له: یا إبراهیم أنت طباخ حتی تصل إلی القبر؟ - فقال له: هذا بیدك أیها السلطان فالتفت الی وزیره وقال له: وقع له بمرعش واحضر القاضی والشهود لاشهدهم علی نفسی بأنی قد ملکته ایاها ولعقبة بعده ففعل ذلك وذهب فتسلمها وأقام بها مدة ثم مرض مرضا صعبا فرحل إلی حلب لیتداوی فمات بها فصارت إلی ولده من بعده فهی فی یدهم إلی یومنا هذا اه.

قد یقال (المرعشی) فی النسبة إلی البلدة المذکورة الشامیة، وقد یقال نسبة إلی السید علی الملقب بالمرعش حفید الامام زین العابدین علیه السلام وکل من انتسب بهذه النسبة علوی شریف وبها یعرف المترجم بالمرعشی وقد یشتبه الحال ولا یعلم أن النسبة إلی أیهما، وأبناء هذه الاسرة الکریمة المنتمیة إلی علی المرعش أربع فرق ۱ - مرعشیة مازندران ۲ - مرعشیة تستر ۳ - مرعشیة اصبهان ۴ - مرعشیة قزوین، ومنهم السید شریف والد المترجم، کان من أکابر علمائنا له کتب وتآلیف ینقل فیها عن تألیفات

(۱۷)

صفحهمفاتیح البحث: الإمام علی بن الحسین السجاد زین العابدین علیهما السلام (۱)، کتاب معجم البلدان (۱)، الشام (۱)، الکرم، الکرامة (۱)، المرض (۱)، القبر (۱)

- ط - ولده المترجم الشهید " قدهما " والسید أبو محمد الحسن بن حمزة بن علی المرعش کان من أکابر علماء الامامیة فی القرن الرابع توفی سنة ۳۵۸ وله کتاب " الغیبة.. " والسید الحبر الورع محمد بن حمزة الحسینی یروی عن أبی عبد الله الحسین بن بابویه أخی شیخنا الامام الصدوق ویروی عنه الشیخ الجلیل ابراهیم بن أبی نصر الجرجانی.. والسید العلامة الخلیفة سلطان حسین بن محمد بن محمود الحسینی الاملی الاصبهانی الشهیر به سلطان العلماء توفی سنة ۱۰۶۴ فی مازندران و حمل إلی النجف له تآلیف کثیرة ممتعة.. والسید بدر الدین الحسن بن أبی الرضا عبد الله بن الحسن بن علی.. والسید الفقیه میر محمد حسین الشهرستانی الحائری.. والسید رضی الدین أبو عبد الله الحسین بن أبی الرضا الحسینی فقیه صالح، والسید شمس الدین أبو محمد الحسن بن علی الحسینی المعروف بالهمدانی نزیل " خوارزم.. " والسید ضیاء الدین أبو الرضا فضل بن الحسین بن أبی الرضا عبد الله بن الحسین فقیه واعظ صالح.. والسید العلامة منتهی بن الحسین بن علی الحسینی عالم ورع.. والسید عز الدین الحسین بن المنتهی المذکور بن الحسین فقیه صالح..

والسید کمال الدین المرتضی بن المنتهی المذکور عالم مناظر، وخطیب مفوه صاحب شرح کتاب (الذریعة).. والسید عماد الدین

الرضى بن المرتضى المذكور بن المنتهى ومنهم السيد أبو الرضا عبد الله بن الحسين بن على الحسينى عالم ورع ذكره صاحب" ايجاز المقال " بالشهادة و لم يذكره بها أحد من المترجمين غيره.

والسيد تاج الدين المنتهى بن المرتضى المذكور من أفاضل العلماء له مناظرات أصولية جرت بينه و بين الامام سديد الدين الشيخ محمود الحمصى.. والسيد أحمد بن أبى محمد بن المنتهى الحسينى عالم صالح.. والسيد رضا بن أميركا الحسينى عالم زاهد

(۱۸)

صفحهمفاتيح البحث: عبد الله بن الحسن (ع) (۱)، كتاب الغيبة للشيخ محمد رضا الجعفرى (۱)، مدينة النجف الأشرف (۱)، الحسين بن أبى الرضا (۲)، الحسين بن على الحسينى (۲)، المرتضى بن المنتهى (۱)، المنتهى بن المرتضى (۱)، الحسن بن أبى الرضا (۱)، الحسين بن المنتهى (۱)، الرضى بن المرتضى (۱)، الشيخ الصدوق (۱)، أبو عبد الله (۱)، سلطان العلماء (۱)، الحسن بن حمزة (۱)، الحسن بن على (۱)، الشهادة (۲)

تاريخ وفات القاضى (ره)

- ى - تخرج على الفقيه الشيخ أمير كابن اللجيم والعلامة الشيخ عبد الجبار الرازى (۱) والسيد قوام الدين على بن سيف النبى بن المنتهى من العلماء الصالحين..

والسيد نظام الدين محمد بن سيف النبى بن المنتهى صالح دين.. والسيد مجد الدين محمد بن الحسن الحسينى عالم صالح.. والسيد أحمد بن الحسن الحسينى نزيل الجبل.. والسيد جلال الدين محمد بن حيدر بن مرعش الحسينى عالم بارع، والسيد علاء الملك بن عبد القادر الحسينى من علماء عهد السلطان الشاه طهماسب الصفوى.

كل هؤلاء من فطاحل علماء الشيعة وأعيانهم تجد ترجمهم فى الفهرست للشيخ منتجب الدين. وجامع الاقوال. وايجاز المقال. وأمل الامل. واللؤلؤة والرياض. والروضات. والمستدرك. ووفيات الاعلام. وغيرها.

وحيث تم لنا إلى هنا نقل ترجمة صاحب العنوان من كتاب شهداء الفضيلة به عين عبارته آن أن نفى بما وعدناك من نقل ترجمته بقلم ولده علاء الملك فنقول: محصل ما ذكره فى الكتاب المشار إليه آنفا (محفل الفردوس)

(۱) هو فقيه الاصحاب بالرى الشيخ عبد الجبار بن عبد الله بن على المقرى قرأ عليه جمع كثير من علماء عصره وهو من تلامذة الامام شيخ الطائفة أبى جعفر الطوسى المتوفى سنة ۴۶۰ عن خمس وسبعين سنة وقرأ على العلمين الحجتين الشيخ حمزة السلار الديلمى المتوفى فى " خسرو شاه " من اعمال " تبريز " سنة ۴۴۸ أو ۴۶۳ وابن البراج الشيخ عبد العزيز المتوفى سنة ۴۸۱.

(۱۹)

صفحهمفاتيح البحث: محمد بن الحسن الحسينى (۱)، على بن سيف النبى (۱)، محمد بن سيف النبى (۱)، محمد بن حيدر بن مرعش (۱)، أحمد بن الحسن (۱)، جلال الدين (۱)، الشهادة (۱)، عبد الجبار بن عبد الله (۱)، ابن البراج (۱)، عبد العزيز (۱)، الوفاة (۱)

كيفية شهادة القاضى وذكر الاختلاف فيها

- يا - من ترجمه والده قريب من هذا (۱) مظهر فيض الاله، ابن شريف الحسينى نور الله، نور الله مرقدهما كان مصداقا أجلى لاية النور، إذ ببيانه الشافى اضمحلت من أفق الحقائق نيران الصواعق وأستار الديجور، وصار احقاق الحق فى غاية الظهور، كأنه النور فى شاهق الطور، فاسمه مطابق للمسمى، كما قيل ": الاسماء تنزل من السماء " بلغ فى العلم مرتبة اعلام العلماء الذين بهم قاد للدين عمود، واخضر للايمان عود، فصار كلامه فى تشييد مبانى الاسلام، وترويج المعارف والاحكام، كأن فيه مسحة من الوحى والالهام، فبنور علمه واجتهاده، ورسوخ ايمانه واعتقاده، واستقامة رأيه وسداده، انجبر كسر الدين، واجتمع شمل اليقين، وانشرحت صدور

المتقين، وصار بناء الملة والشريعة عن الانهدام مصونا، و بالعز والرفعة والاستحكام مقرونا، وصارت كتبه فى المعروفية والاشتهار، فى الاقطار

(۱) و عين عبارته الفارسية فى الكتاب المذكور هكذا:

مظهر فيض إله، مورد مثال كريمه " مثل نوره " نور الله بن شريف الحسينى نور الله مرقدهما آنكه شنجرف سر داستان كلامش صندل سرخ پيشانى هر باب، و قلم خردسال بالغ رقمش با خامه كتاب وحى و الهام هم كتاب به پيرايه اجتهادش رونق دين مفتون، و بدرستى اعتقادش كار ملت از شكست مصون، چرب نرمى تداركش موميائى شكستگيهاى دل ودين، از بلند پايگى اساس ايمانش بروج فلك دوازده باب از مجالس مؤمنين.

حضرت مير نور الله نور الله مرقده در ربيع الثانى سنة ۹۷۹ از شوشتر به عزم زيارت و تحصيل علوم و تكميل نفس قدسى رسوم، متوجه مشهد مقدس رضوى شدند و در غره ماه رمضان المبارك سنه مذكور به مشهد رسيدند و در آنجا رحل اقامت انداخته مطالعه علوم دينى و معارف يقينى را وجهه همت و الا نهمت خود قرار دادند و در خدمت محقق تحرير مولانا عبد الواحد و ديگر موالى به استفاده اشتغال نمودند بعد از دوازده سال به سبب تمادى رياح حوادث و محن، و توالى عواصف فترات و فتن در غره شوال سنه نهصد و نود و دو از مشهد مقدس به سمت هندوستان توجه فرمودند و در آنجا در سلك مقربان شهريار جم جاه جلال الدين محمد اكبر پادشاه انتظام يافتند و أن حضرت عنايت و التفات بسيار به او مينمودند و مناصب ارجمند مثل صدارت و قضاى عسكر به ايشان تفويض فرمودند و از كلمات مناسب اين مقام است آنكه ملا عصمة الله كه از مشاهير فضلاى لاهور است روزى به خدمت ايشان آمده عرض كرد كه اين آيه كريمه كه " إذا بلغت الحلقوم " دلالت بر آن ميكند كه روح جسم باشد چه اگر مجرد باشد رسيدن آن را به حلقوم معنى نخواهد بود در جواب فرمودند كه لفظ روح سبق ذكر نيافته تا ضمير " بلغت " به آن راجع باشد با آنكه ظاهر آنست كه ضمير راجع به قلوب باشد چنانچه در آيت ديگر واقع است كه " بلغت القلوب الحناجر " فبهت الذى كفر، كأنه التقم الحجر.

و از افادات ايشان كه دلالت بر علو فطرت و سرعت فهم ميكند آنست كه در حاشية تفسير بيضاوى فرموده اند كه " لما قدم السيد الفاضل (و ساق العبارة إلى قوله " والحمد لله رب العالمين " مثل ما نقل فى المتن) و از لطايف ايشان آنست كه چلبى تبريزى كه از طايفه خاكيه است و در هند موسوم به فضل و ملقب به علامى شده بود برهانى بر تناهى ابعاد اقامت نمود و بعضى از شاگردان او مسوده آن برهان را به نظر ايشان رسانيد وايشان وجوه ايراد بر آن برهان متوجه ساختند و در عنوان نقل عبارت برهان تحرير نموده بودند كه " قال بعض اجلاف الخاكية " و چون آن وجوه ايراد به چلبى رسيد و از دفع آن ايراد عاجز آمد از روى اضطراب و آزردگى خاطر در خدمت حضرت جلال الدين پادشاه محمد اكبر انار الله برهانه معروض داشت كه مير نور الله مرا از اجلاف نوشته و چون جناب مير در مجلس خلد آئين حاضر آمدند حضرت پادشاه به ايشان خطاب فرموده بر زبان حقائق بيان آوردند كه از شما چه مناسب كه چلبى را از اجلاف بنويسيد؟ - مير قدس سره به عرض رسانيدند كه من او را از اخلاف نوشته ام و او خا را به جيم تصحيف نموده خود را از اجلاف ميخواند و از مصنفات ايشان است (تذهيب الاكمام فى شرح تهذيب الاحكام)، ديگر (احقاق الحق)، ديگر (مصائب النواصب) ديگر (صوارم مهرقة)، ديگر (مجالس المؤمنين) ديگر (نور الانوار) ديگر (نهاية الاقدام) ديگر (موائد الانعام) ديگر (دافعة الشقاق) ديگر (حل العقال) ديگر (تحفة العقول) ديگر (ذكر الابقى) ديگر (كشف العوار)، ديگر (عدة الابرار)، ديگر (انس الوحيد)، ديگر (سحاب المطير، " ديگر " بحر الغزير، " ديگر " نظر السليم، " ديگر " لمعه، " ديگر " عشرة كامله، " ديگر " رفع القدر، " ديگر " خيرات الحسان، " ديگر " فوائد شريفه، " ديگر " رساله جلاليه، " ديگر " تحفه، " ديگر " حاشية بر شرح اشارات، " ديگر " حاشية بر شرح تجريد، " ديگر " حاشيه بر الهيات شرح تجريد."

ديگر " حاشيه بحث امامت شرح تجريد " ديگر " شرح جواهر حاشيه قديم، " ديگر " شرح حاشيه تشكيك از حواشى حاشيه قديم

"دیگر " رساله متعلقه بقول محقق طوسی در تجرید که تخلف الجوهریة عما یقال الی آخره، " دیگر " رساله تحقیق دلیل آنکه وجود را مثل نیست، " دیگر " رد حواشی چلبی تبریزی که متعلق به شرح خطبه تجرید است، " دیگر " شرح اثبات واجب قدیم، " دیگر " حاشیه اثبات واجب جدید، " دیگر " حاشیه چغمینی، " دیگر " حاشیه شرح الشرح چغمینی دیگر " حاشیه تحریر اقلیدس ، "دیگر " حاشیه تلخیص المفتاح حساب، " دیگر " حاشیه تهذیب جلالی، " دیگر " حاشیه تهذیب، " دیگر " حاشیه شمسیه، " دیگر " حاشیه شرح هدایه، " دیگر " شرح مبحث حدوث عالم انموذج علامه دوانی، " دیگر " رساله تحقیق علم واجب، " دیگر " رساله رد سوال و جواب بعضی از معاصرین در کیفیت علم واجب، " دیگر " رساله دفع شبهان ابلیس، " دیگر " رد رساله ایمان فرعون " دیگر " رد مقاله قاضی محمد کاشی، " دیگر " حاشیه بحث عذاب قبر شرح عقاید نسفی " دیگر " حاشیه خطبه شرح مواقف، " دیگر " رد رساله نفی عصمت نبی صلعم، " دیگر " حاشیه خطائی، " دیگر " حاشیه تفسیر بیضاوی، " دیگر " حاشیه جدید بیضاوی " دیگر " حاشیه کنز العرفان، " دیگر " تفسیر آیه رؤیا، " دیگر " تفسیر آیه " انما المشرکون نجس، " دیگر " رساله ادعیه، " دیگر " شرح مشکوة، " دیگر " حاشیه شرح مختصر عضدی، " دیگر " حاشیه شرح تهذیب الاصول، " دیگر " حاشیه شرح مبادی الاصول، " دیگر " حاشیه خلاصة الاقوال، " دیگر " حاشیه قواعد، " دیگر " حاشیه مختلف، " دیگر " حاشیه خطبه شرایع، " دیگر " رساله نجاست خمر، " دیگر " غسل جمعه، " دیگر " رساله جواز صلوة فیما لا یتم الصلاة فیه وحده، " دیگر "رساله حل این عبارت قواعد که " إذا زاد الشاهد فی الشهادة أو نقص قبل الحکم بین یدی الحاکم احتمل رد شهادته، " دیگر " حاشیه الفیه، " دیگر " حاشیه هدایه، فقه حنفی، " دیگر " رساله رد ایرادات بعضی از ناظرین بر وقایه، " دیگر " حاشیه شرح وقایه، فقه حنفی، " دیگر رساله مسألة کفاره، " دیگر " رساله دفع اشکال رکنیت سجدتین " دیگر " رد رساله تلمیذ ابن همام در اقتدا حنفیه به شافعیة، " دیگر " حاشیه اجوبه و اسئلة فراقی، " دیگر " رد مقدمات ترجمه صواعق محرقه، " دیگر " رساله " رساله جواب اسؤله شیخ حسن " ۱، " " دیگر " حاشیه شرح رساله آداب مطالعه، " دیگر " رساله بیان تشیع سید محمد نور بخش، " دیگر " رد خطبه حاشیه بعضی از معاصرین بر شرح مختصر عضدی، " دیگر " شرح رباعی أبو سعید أبو الخیر که مصراع اولش این است": حورا به نظاره نگارم صف زد، " دیگر " رساله مناظره گل و سنبل، " دیگر رساله منشآت، " دیگر " دیوان قصائد " و از قصائد ایشان یک قصیده جهت تزیین این فردوس در این مقام نگارش مینماید."

(۱) هذه الرسالة بتمامها مذکورة فی کتاب مجالس المؤمنین فی المجلس الخامس فی ترجمة الشیخ حسن ونقلناها منه فی رسالتنا الموسومة " ذیل میزان الملل " المطبوعة فی آخر میزان الملل انظر (ص ۲۵۷ – ۲۶۳) قصیدة ز سرد مهری و دم سردی شتا و شمال * سحاب قاقم برف افکند به دوش جبال (آنگاه قصیده را تا آخر مطابق آنچه در متن درج شده نقل کرده سپس گفته):

حضرت میر نور الله مرقده در دار السلطنة آگره به جوار رحمت ایزدی شتافتند و از این قطعه که مذکور میگردد تاریخ وفات ایشان مستفاد میگردد " سر أکابر آفاق میر نور الله، الی آخره (" آنگاه سه بیت مذکور در متن را نقل کرده و ترجمه را خاتمه داده است) (۲۰)

صفحهمفاتیح البحث: کتاب تهذیب الأحکام للشیخ الطوسی (۱)، شهر رمضان المبارک (۱)، شهر شوال المکرم (۱)، شهر ربیع الثانی (۱)، جلال الدین (۲)، الشهادة (۵)، القبر (۱)، الصّلاة (۱)، الجواز (۱)

– یب – والامصار "، کأنها علم فی رأسه نار " فتزینت بها مجامع المسلمین فی أکناف الارضین، وکادت تعد بروج الفلک تماثیل لابواب کتابه مجالس المؤمنین، ففی شهر ربیع الاخر سنة تسع وسبعین وتسعمائة توجه من تستر إلی مشهد الرضا علیه آلاف التحیة والثناء تشرفا بالزیارة وتحصیلا للعلوم وتکمیلا للکمالات النفسیة و وصل جنابة فی غرة شهر الصیام من السنة المذکورة إلی المشهد، و بعد أن حط رحل الاقامة فی هذا البلد انکب علی مطالعة العلوم الدینیة والمعارف الیقینیة واشتغل بالاستفادة من محضر العالم التحریر المولی عبد الواحد وغیره من الموالی و علماء العصر و لکن بعد اثنتی عشرة سنة من اقامته اضطره هبوب ریاح الحوادث والفتن إلی

ترك تلك الديار والخروج إلى ديار أخر، ولهذا فى غرة شوال سنة اثنين وتسعين وتسعمائة توجه إلى بلاد الهند و بعد حط رحله انسلك فى سلك المقربين عند جلال الدين محمد أكبر شاه ملك الهند والملك يحترمه ويعتنى بشأنه وفوض إليه أمر الصدارة و قضاء العسكر و من الحرى بالذكر فى هذا المقام أن ملا عصمة الله أحد مشاهير فضلاء لاهور

(۲۱)

صفحهمفاتيح البحث: مدينة مشهد المقدسة (۱)، شهر شوال المكرم (۱)، شهر ربيع الثانى (۱)، جلال الدين (۱)، الهند (۲)، الصيام، الصوم (۱)، الشهادة (۱)

- يج - (من عواصم بلاد الهند) قال يوما فى محضره الشريف: إن كريمة " إذا بلغت الحلقوم (" من سورة الواقعة) تدل على جسمية الروح وتبطل القول بتجردها لان البلوغ والحركة إلى الحلقوم والحلق من شأن الجسم لا من شأن المجرد فأفاد وأجاب رحمه الله بأن كلمة الروح ليس لها سبق ذكر فى الاية حتى يرجع الضمير المستتر فى " بلغت " إليها بل الظاهر أن الضمير راجع إلى (القلوب) كما وقعت فى الاية الاخرى " بلغت القلوب الحناجر " و بعد ذلك البيان أفحم القائل المغتر، وصار كملتقم الحجر، و من بديع ما يدل على علو فطرته وجودة قريحته ما نقل عنه بهذه العبارة أنه لما قدم السيد الفاضل الامير عز الدين فضل الله اليزدى رحمه الله لزيارة المشهد المقدس الرضوى على مشرفه ألف تحية و سلام جاء ذات يوم إلى خدمة عمى ومخدومى الصدر المغفور روح الله روحه وكنت حاضرا فى المجلس العالى مع زمرة من الاكابر فأخذ السيد المذكور يذكر ما جرى له فى سفر الحج قبل ذلك وبيان حال من رآهم من الافاضل والاكابر فى الحرمين الشريفين فوصف الشيخ أبا الحسن البكرى الشافعى المصرى بالفضل والانصاف، والتجنب من التعصب والاعتساف، وقال: كنت ألاقيه أكثر الاوقات وأسأل عنه مشكلات المسائل الشرعية فى مذهب أهل السنة والشيعة وكان يجيبنى

(۲۲)

صفحهمفاتيح البحث: سورة الواقعة (۱)، الهند (۱)، الحج (۱)، الباطل، الإبطال (۱)، الشهادة (۱)، الحلق (۱)

- يد - عن ذلك به وجه لطيف و من جملة تلك المسائل أنى قلت له: ما معنى قول الشيعة: إن الانبياء معصومون قبل البعثة و بعدها مع أنه لم يكن قبل البعثة شريعة ودين يؤاخذ بأحكامها؟ - فأجاب بأن مرادهم أن النبى صلى الله عليه وآله و سلم مثلا كان فى سلامة الفطرة ونقاء الطينة بحيث لو كان قبل البعثة شريعة لما وقع منه ما يوجب مؤاخذته فى تلك الشريعة فلما سمعت هذا الجواب من السيد المذكور سنح فى بالى ما هو أقوى منه وحيث كنت فى ذلك الزمان مبتدئا فى التحصيل، مشتغلا بقراءة هداية الحكمة و ما هو من هذا القبيل أجمعنى مهابة ذلك الفاضل الحر، لكن ضاق الصدر، و لم يسعنى السكوت والصبر، فعرضت عليه بين يدى عمى الصدر، أن الشيعة لا يحتاجون فى دفع ذلك الاشكال إلى الجواب الذى ذكره شيخ أهل السنة لان من أصول الشيعة الامامية قاعدة الحسن والقبح العقليين فقبل البعثة وإن لم يتوجه المؤاخذة لفرض عدمه لكن يتوجه المؤاخذة بمقتضى قاعدة الحسن والقبح العقليين فاستحسن الجواب، وأثنى عليه بثناء مستطاب، والحمد لله رب العالمين.

(۲۳)

صفحهمفاتيح البحث: شيعة أهل البيت عليهم السلام (۱)، الرسول الأكرم محمد بن عبد الله صلى الله عليه وآله (۱)، مسألة الحسن والقبح (۱)، الصبر (۱)، البعث، الإنبعاث (۳)

- يه - و من لطائفة اللائقة بالذكر أيضا أن الچلبى التبريزى من الفرقة الصوفية المعروفة بالخاكية و كان فى الهند مشهورا بالفضل وملقبا بالعلامى أقام برهانا على تناهى الابعاد و بعض المشتغلين عند الرجل أرى صاحب العنوان مسودة تقرير البرهان و بعد امعان النظر فيه زيفه واخذ بالاعتراض عليه بوجوه عديدة وحرر فى عنوان نقل البرهان " قال بعض اجلاف الخاكية " ولما اطلع الچلبى على وجوه الايراد والاعتراض وعجز عن دفعها والجواب عنها اشتكى الى الملك جلال الدين محمد اكبر انار الله برهانه بأن مير نور الله

عدنی من الاجلاف فأمر الملک به احضار القاضی ولما حضر بین یدیه خاطبه الملک بأنه لیس من شأنک أن فأمر الملک به احضار القاضی ولما حضر بین یدیه خاطبه الملک بأنه لیس من شأنک أن تکتب أن الچلبی من الاجلاف فأجاب القاضی: انی کتبت أنه من الاخلاف وهو صحف الخاء بالجیم وقرأها (بعض الاجلاف) وعد نفسه منهم فسکت عن السلطان الغضب، ونجا القاضی من التعب والعتب.

للقاضی ره مؤلفات ومصنفات کثیرهٔ بعضها بالعربیهٔ وبعضها بالفارسیهٔ (فشرع فی ذکر اسامیها کما ذکر فی الذیل فبعد عده دیوان قصائده فی آخرها قال: فتزیینا لهذا الفردوس تذکر قصیدهٔ من قصائده هنا وهی:

(۲۴)

صفحهمفاتیح البحث: جلال الدین (۱)، الهند (۱)

تعیین موضع شهادهٔ القاضی (ره) تحقیقا

- یو - ز سرد مهری و دم سردی شتا و شمال * سحاب قاقم برف افکند به دوش جبال هوا ز ابر بر افکند نیلگون برقع * زمین ز برف بپوشد سیم گون سربال بسیط چرخ نهان گشت از غبار بخار * محیط آب چو سیم آمد از نسیم شمال قیامتی شده القصه وز برف درو * هزار رقعه بر آن چو نامه اعمال چنان بسیط زمین بسته یخ که همچو فلک * بود برونش از این خرق و التیام محال چنان شد آب ز سرما که عکس شخص ز بیم * به صد فسون ننهد پا درون آب زلال ز کار رفته چنان دست را می‌گردون * که عاجز است ز زه کردن کمان هلال فسرده گشت طبایع چنان ز سردی دی * که جذب نم نکند آب نارسیده سفال مگو ز سردی دی مرد عنصر آتش * که همچو ماتمیان شد سیاه پوش ذغال اگر نه مهر شهنشاه را ز جان سازند * نیاورند ز ارحام سر برون اطفال شه سریر ولایت علی عالی قدر * که کنه او نشناسد جز ایزد متعال به قرب پایه قدرش نمیرسد هر چند * ز شاخ سدره کند و هم نردبان خیال به کار اهل طرب جود او چنان آمد * که ماند مرحله‌ها در عقب برید سؤال

(۲۵)

صفحهمفاتیح البحث: الجود (۱)

- یز - سؤال خاتم از و بی محل میان نماز * لطیفه ای است نهانی ز ایزد متعال کز استماع صدای سؤال چون او را * خوش آمدی چو به وقت نماز بانگ بلال پی خوش آمدش ایزد ملک فرستادی * کزو کنند میان نماز نیز سؤال سزد که بهر سجود حریم در گه تو * دو تا شود الف خط اعتدال چو دال بود شرافت آل تو تا به مرتبه * کز آن به قدر پیمبر کنند استدلال به دستیاری حب تو از گناه آید * هر آن غرض که بود در صوالح اعمال ز وزن حلم تو عاجز شد آسمان و زمین * که ثقل کوه نسنجد ترازوی مثقال رسد عتاب تو گر خصم را بکام ضمیر * هزار جالبش از تاب آن زند تب خال به کوه گر ز غضب یک نگاه گرم کنی * روان شود چو عرق سیم از مسام جبال ز خنجر تو رسد گر به بحر خاصیتی * مذاق زهر دهد در دهان ماهی دال کند ز تیغ تو آئینه یاد اگر به مثل * بریده سر متمثل شود در او تمثال چنان ز تیغ تو شد امن آسمان و زمین * که آسمان وتر افکند از کمان هلال

(۲۶)

صفحهمفاتیح البحث: السجود (۱)، الهلال (۱)، العرق، التعرق (۱)

- یح - برزوکین که چو سیماب در بسیط زمین * فتد ز نعره تکبیر پر دلال زلزال نهند پای تعرض یلان دلیر چو شیر * کشند دست تطاول چو نیزه های طوال ز دار و گیر شود نیزه منحنی چو کمان * ز بس جدال شود قد نیزه خم چون دال تو بر کشی ز میان تیغ برق کر داری * که از تصور آن مرغ دل بسوزد و بال بهر طرف که عنان سمند میل دهی * دو اسبه جان عدو آیدت به استقبال چنان ز سم سمندت عدو شود معدوم * که در معاد بود هم برو اعاده محال چه آتش است سمندت که در گه جولان * بود ز گرم

روی چو شعله جوال به دور عرصه دورانش چون مشاکل بود * حکیم دائره را گفت اوسع الاشکال تکاوری که بماند ز همعنانی او * هزار مرحله هنگام پویه پیک خیال به این بهانه که بال از فرشته وام کند * ز همرهیش بماند براق در دنبال خوشا دمی که شوی ساقی شراب طهور * موالیان تو نوشند جام مالامال

(۲۷)

صفحهمفاتیح البحث: البول (۱)

نقل ترجمة القاضی (ره) عن بعض علماء العامة مع ذکر بعض فوائد مهمة

- یط - از آن مئی که گر ابلیس از آن خورد جامی * چو جبرئیل شود از مقربان جلال چنان لطیف که گر دیو رو درو بیند * به لطف شکل پری مرتسم شود تمثال سزد که شعله زنی سر زند بجای نوا * که از حرارت او مطرب آورد به خیال ز جذب لطف تو دارم امید آنکه کند * به خاک کوی تو فارغ مرا ز فکر مآل به غیر از این حسنه هیچ مدعایم نیست * جز این دعا نبود بر زبان مرا مه و سال امید وار چنانم که مستجاب کند * دعای خسته دلان لطف ایزد متعال وتوفی القاضی نور الله نور الله مرقده فی دار السلطنة "آکرة " ویستفاد تاریخ ارتحاله الی جوار رحمة الله تعالی من هذه القطعة الفارسیة:

سر اکابر آفاق میر نور الله * سپهر فضل و وحید زمانه پاک سرشت به نیمه شب بیست و شش از ربیع آخر * از این خرابه روان شد به سوی قصر بهشت چو دل ز فکر طلب کرد سال تاریخش * خرد به صفحه دهر " افضل العباد " نوشت (انتهت ترجمة کلام علاء الملک رحمه الله تعالی ") ۱۰۱۹ " ینبغی التنبیه علی أمور ۱ - بیان کیفیة شهادة القاضی (ره) والاشارة الی الاختلاف فیها قال العالم الورع التقی الحاج الشیخ علی أکبر النهاوندی أدام الله فیض وجوده فی أواخر الجزء الاول من کتابه المسمی بالجنة العالیة وجعبة الغالیة (ص

(۲۸)

صفحهمفاتیح البحث: الشهادة (۱)، الحج (۱)

- ک - ۱۲۱، س ۱۶ "): قال صاحب الروضات فی ترجمة السید السعید الشهید القاضی نور الله صاحب کتاب احقاق الحق و مجالس المؤمنین وغیرهما نقلا عن صحیفة الصفاء ": ان نور الله الحسینی المرعشی القاضی بلا هور الهند کان محدثا متکلما محققا فاضلا نبیلا علامة له کتب فی نصرة المذهب ورد المخالفین (الی ان قال:) قتل بتهمة الرفض فی دولة السلطان جهانگیر بن جلال الدین محمد اکبر التیموری باکبر آباد وقبره هناک مزار معروف کنا نزوره " وقال صاحب الروضات بعد نقل هذا الکلام:

"قیل: ان النواصب أخذوه فی الطریق فجردوه وجلدوه بجرائد الورد الشائکة الی ان تقطعت أعضاؤه و قتل و لذا یطلق علیه أیضا الشهید " و لکن قال النواب واجد علی خان الهندی فی کتاب مطلع العلوم ومجمع الفنون (فی الفصل العاشر فی الباب السادس الذی هو فی بیان احوال بعض العلماء): ان نور الله المشهور بالقاضی نور الله کان من أهل تستر، وکان فی عهد الملک جهانگیر قاضی اکبر آباد فسأله الملک یوما عن مذهبه وقال له: ما مذهبک؟ - فاتقی منه القاضی وقال له: أنا شافعی. وحیث ان الملک لم یکن سئ الرأی بالنسبة الی من کان شیعیا بل کان أهل السنة والشیعة عنده سواه ومع ذلک اتقی منه القاضی و اظهر له مذهبه علی خلاف الواقع اغتاظ السلطان وحم بأن یضرب علیه خمس سیاط شائکة لما صدر منه من خلاف الواقع فمات القاضی من أجل هذه السیاط وکتاب مجالس المؤمنین الذی هو معتبر عند الشیعة من تصانیفه وکان یقول الشعر أحیانا و من شعره:

وه کاین شب هجران تو بر ما چه دراز است * گوئی که مگر صبح قیامت سحر اوست ("؟ انتهی قوله)

(۲۹)

صفحهمفاتیح البحث: جلال الدین (۱)، الهند (۱)، الضرب (۱)، القتل (۲)، الشهادة (۲)

- کا - اقول: صرح بما يقرب من ذلک صاحب تذكرة " صبح گلشن " حيث قال فيه (ص ۵۶۰ - ۵۵۹) ما لفظه " نورى - قاضى نور الله از سادات شوشتر و علماء نامور فرقه اثنى عشريه بود در عهد اكبر پادشاه به هندوستان رسيد و از حضور پادشاهى به عهده قضاى دار الحكومه لاهور مأمور گرديد و بر خلاف عقيده صائبه خويش پرده تقيه بر انداخت، و به تأليف مجالس المؤمنين و احقاق الحق پرداخت و بعد سرير آرائى نور الدين محمد جهانگير پادشاه به حضور شاهى رسيد شاه از مذهبش پرسيد وى خود را سنى المذهب وانمود پادشاه گفت كه اگر قاضى دروغگو باشد در حق وى حكم شرع چيست؟ - جواب داد كه قابل عزل و تعزير واجبى است همان دم فرمان شاهى نفاذ يافت كه او را تازيانه خار دار زنند و حسب فتواى خودش معذب كنند قاضى به ضرب سه تازيانه بيهوش افتاد و به همان صدمه در سنه تسع عشر والف بموكلان قضا جان داد نعشش در اكبر آباد متصل باغ قندهارى دفن گرديد و در اين عهد مقلدان و معتقدانش بر قبرش گنبدى رفيع و بقاع منيع بر آوردند (" فنقل خمسة ابيات من أشعاره التى مضى بعضها ويأتى بعضه الاخر "). أقول: صرح فى كيفية شهادته به مثل ذلک ايضا سامى بيک العثمانى تحت عنوان " نورى " فى قاموسى الاعلام (ج ۶، ص ۴۶۹۸) (۱) فعلم من هاتين العبارتين أن فى كيفية قتله وتعذيبه

(۱) و عين عبارته فى الموضع المشار إليه هكذا:

"نورى - فرس شعرا سندن دخى بر وجه آتى برقاچ كشينک مخلصيدر: برنجيسى (قاضى نور الله) شوشتر ساداتندن وعلماء امامية دن اولوب. اكبر شاه زماننده هندوستان رحلتله لاهور قاضيسى اولمش، ومذهب اهل سنتده " مجالس المؤمنين و " احقاق الحق " عنوانلريله ايكى كتاب يازمش ايدى جهانگير برگون كنديسنه مذهبنى صور مغله " سنى يم " جوابنى آلنجه "، يلان سويلين قاضينک جزاسى نه در "؟ ديمش و " عزل و تعزيرى اقتضا ايدر " جوابنى آلدقده، ديكنلى برقير باجله ضربنى امر ايتمش، وبيچاره اوچنجى ضربه ده بايليوب، ۱۰۱۹ ده متأثرا وفات ايمشدر. شو مقطع أو نكدر:

خوش پريشان شده با تو نگفتم نورى * آفتى اين سر و سامان تو دارد در پى اقول: قوله ": ومذهب اهل سنتده " الى قوله ": يا زمش ايدى " مبنى على الاشتباه الا ان يكون مراده أن الكتابين فى رد مذهب اهل السنة لكنه لا يفهم من العبارة كما هو ظاهر عند التأمل.

(۱) هذه التذكرة مطبوعة لكن ليست فيه من العبارة المنقولة عين ولا اثر فاما اسقطوها من النسخة عمدا أو سهوا عند الطبع واما اشتبه اسم التذكرة التى كانت العبارة مندرجة فيها على المحدث النورى طاب ثراه بانها كانت تذكرة أخرى لغير الحزين فاشتبه الامر عليه فتوهم أنها تذكرة الحزين والاحتمال الاول اقوى لوجوه لا يسع المقام ذكرها.

(۳۰)

صفحهمفاتيح البحث: الأحكام الشرعية (۱)، القتل (۱)، الضرب (۲)، الدفن (۱)

- کب - خلافا الا أن المشهور فى سبب شهادته وكيفيتها هو ما مر نقله عن صاحب شهداء الفضيلة وهو الذى اعتمد عليه علمائنا قال خاتم المحدثين العلامة النورى طيب الله مضجعه فى خاتمة المستدرک، فى الفائدة الثالثة، فى ترجمة الشهيد الثانى قدس سره، فى ضمن عده ترجمة جملة من العلماء الذين فازوا بدرجة الشهادة (ص ۴۳۰، س ۱۶ "): واما القاضى التسترى رحمه الله ففى التذكرة (۱) للفاظل الشيخ على الملقب بحزين المعاصر للعلامة المجلسى وهو من علماء هند ما خلاصته: ان السيد الجليل المذكور كان يخفى مذهبه ويتقى عن المخالفين وكان ماهرا فى المسائل الفقهية للمذاهب الاربعة ولهذا كان السلطان اكبر شاه واكثر الناس يعتقدون تسننه ولما رأى السلطان علمه وفضله ولياقته جعله قاضى القضاة وقبل السيد على شرط ان يقضى فى الموارد على طبق احد المذاهب الاربعة بما يقتضى اجتهاده وقال له لما كان لى قوة النظر والا ستدلال لست مقيدا بأحدها ولا أخرج من جميعها فقبل السلطان شرطه وكان يقضى على مذهب الامامية فإذا اعترض عليه فى مورد يلزمهم أنه على مذهب أحد الاربعة وكان يقضى كذلک و يشتغل فى الخفية بتصانيفه الى أن هلک السلطان وقام بعده ابنه جهانگير شاه والسيد على شغله الى ان تفطن بعض علماء المخالفين المقربين عند السلطان أنه على مذهب الامامية فسعى الى السلطان واستشهد على اماميته بعدم التزامه باحد المذاهب الاربعة

(۳۱)

صفحهمفاتیح البحث: العلامة المجلسی (۱)، الشهادة (۴)، الهلاک (۱)

بماء القاضی (ره) فی کلام له إلی شهادته

- کج - وفتواه فی کل مسألة بمذهب من کان فتواه مطابقا للامامیة فأعرض السلطان عنه و قال: لا یثبت تشیعه بهذا فانه اشترط ذلک فی أول قضاوته فالتمسوا الحیلة فی اثبات تشیعه وأخذ حکم قتله من السلطان ورغبوا واحدا فی ان یتلمذ عنده ویظهر تشیعه ویقف علی تصانیفه فالتزمه مدة وأظهر الشیع الی أن اطمئن به ووقف علی کتابه مجالس المؤمنین وبعد الالحاح أخذه واستنسخه وعرضه علی طواغیته فجعلوه وسیلة لاثبات تشیعه وقالوا للسلطان انه ذکر فی کتابه کذا هکذا واستحق اجراء الحد علیه فقال ما جزاؤه؟ - فقالوا: ان یضرب بالدرة العدد الفلانی فقال:

الامر الیکم فقاموا وأسر عوافی اجراء هذه العقوبة علیه فمات رحمه الله شهیدا و کان ذلک فی اکبر آباد من اعاظم بلاد الهند ومر قده هناک یزار ویتبرک به وکان عمره قریبا من سبعین ". اقول: قال تلمیذه المحدث القمی الحاج الشیخ عباس رحمه الله فی الجزء الثالث من کتابه " الکنی والالقاب " القاضی نور الله بن شریف الدین الحسینی المرعشی الشوشتری صاحب کتاب مجالس المؤمنین واحقاق الحق ومصائب النواصب والصوارم المهرقة وکتاب العقائد الامامیة وکتاب العشرة الکاملة وتعلیقات علی تفسیر القاضی ورسالة فی تحقیق آیة الغار الفها سنة الف وله حاشیة علی شرح المختصر للعضدی وحاشیة علی تفسیر البیضاوی ومجموعة مثل الکشکول الی غیر ذلک وکفی للاطلاع علی فضله وکثرة تبحره واحاطته بالعلوم وحسن تصنیفه الرجوع الی کتابه احقاق الحق وغیره کان (ره) معاصرا الشیخ البهائی قتل لاجل تشیعه فی اکبر آباد هندو (کیفیة قتله) علی ما نقل من التذکرة للفاضل الشیخ علی الحزین المعاصر للعلامة المجلسی وهو من علماء هند ما خلاصته ان السید الجلیل المذکور وساق عبارة المحدث النوری (ره) مثل ما مر الی قوله" سبعین " قائلا بعده ": انتهی."

(۳۲)

صفحهمفاتیح البحث: عقائد الشیعة الإمامیة (۱)، کتاب تفسیر البیضاوی للبیضاوی (۱)، العلامة المجلسی (۱)، الشیخ البهائی (۱)، الهند (۱)، الضرب (۱)، القتل (۳)، الحج (۱)

مشرب القاضی ومذاقه

- کج - وفتواه فی کل مسألة بمذهب من کان فتواه مطابقا للامامیة فأعرض السلطان عنه و قال: لا یثبت تشیعه بهذا فانه اشترط ذلک فی أول قضاوته فالتمسوا الحیلة فی اثبات تشیعه وأخذ حکم قتله من السلطان ورغبوا واحدا فی ان یتلمذ عنده ویظهر تشیعه ویقف علی تصانیفه فالتزمه مدة وأظهر الشیع الی أن اطمئن به ووقف علی کتابه مجالس المؤمنین وبعد الالحاح أخذه واستنسخه وعرضه علی طواغیته فجعلوه وسیلة لاثبات تشیعه وقالوا للسلطان انه ذکر فی کتابه کذا هکذا واستحق اجراء الحد علیه فقال ما جزاؤه؟ - فقالوا: ان یضرب بالدرة العدد الفلانی فقال:

الامر الیکم فقاموا وأسر عوافی اجراء هذه العقوبة علیه فمات رحمه الله شهیدا و کان ذلک فی اکبر آباد من اعاظم بلاد الهند ومر قده هناک یزار ویتبرک به وکان عمره قریبا من سبعین ". اقول: قال تلمیذه المحدث القمی الحاج الشیخ عباس رحمه الله فی الجزء الثالث من کتابه " الکنی والالقاب " القاضی نور الله بن شریف الدین الحسینی المرعشی الشوشتری صاحب کتاب مجالس المؤمنین واحقاق الحق ومصائب النواصب والصوارم المهرقة وکتاب العقائد الامامیة وکتاب العشرة الکاملة وتعلیقات علی تفسیر القاضی ورسالة فی تحقیق آیة الغار الفها سنة الف وله حاشیة علی شرح المختصر للعضدی وحاشیة علی تفسیر البیضاوی ومجموعة مثل الکشکول الی

غير ذلك وكفى للاطلاع على فضله وكثرة تبحره واحاطته بالعلوم وحسن تصنيفه الرجوع الى كتابه احقاق الحق وغيره كان (ره) معاصرا الشيخ البهائى قتل لاجل تشيعه فى اكبر آباد هندو (كيفية قتله) على ما نقل من التذكرة للفاضل الشيخ على الحزين المعاصر للعلامة المجلسى وهو من علماء هند ما خلاصته ان السيد الجليل المذكور وساق عبارة المحدث النورى (ره) مثل ما مر الى قوله " سبعين " قائلا بعده ": انتهى."

(۳۲)

صفحهمفاتيح البحث: عقائد الشيعة الإمامية (۱)، كتاب تفسير البيضاوى للبيضاوى (۱)، العلامة المجلسى (۱)، الشيخ البهائى (۱)، الهند (۱)، الضرب (۱)، القتل (۳)، الحج (۱)

- كد - فما قال صاحب طرائق الحقائق فى ترجمة القاضى بعد تجليله وعده جملة من كتبه بهذه العبارة ": و كيفيت شهادت آن جناب چنان كه بعضى نوشته اند آنست كه در معبر و بر سر راه او بعضى نواصب كمين كرده چون فرصت يافتند او را گرفتند و برهنه نمودند و با شاخه هاى درخت پر خار اين قدر بر بدن آن سيد ابرار زدند كه اعضاى او از هم جدا شد و جان به جان آفرين تسليم نمود و به اين جهت بر آن جناب اطلاق شهيد ثالث مينمايند " لا يعبأ به فى قبال ما سمعت من كلمات ارباب التراجم كما يشعر به كلام صاحب الروضات ايضا إذ قال عند نقل هذا القول بعد ما ذكره عن صاحب صحيفة الصفا " وقيل: ان النواصب، الى آخر ما مضى نقله ". إذ كلام صاحب الطرائق ترجمة من كلامه وإذا أحطت خبرا بما مر فاعلم أن مما يشيد أركان بنيان هذا النقل أعنى نقل الشيخ محمد على الحزين اللاهيجى العالم المشهور بالضبط والاتقان ما ذكره معاصره الفاضل المتتبع الضابط عليقلى خان الداغستانى المتخلص بالواله (۱) المتوفى سنة ۱۱۶۵ فى تذكرته النفيسة المسماة برياض الشعراء و عين عبارته فى روضة النون منها هذه ": قاضى نور الله شوشترى از افاضل زمان واعاظم دوران است طنطنه دانشش از قاف تا قاف رسيده، وصيت فضلش شرق و غرب را فرو گرفته، تصانيف عاليه اش در عالم مشهور، و شرح جلالت شأنش در السنه جمهور مذكور است در عهد اكبر شاه در هندوستان قاضى بوده آخر در سن هفتاد سالگى در عهد جهانگير پادشاه بسبب تصنيف مجالس المؤمنين

(۱) هذا العالم هو الذى عبر عنه العلامة النورى قدس سره فى الفائدة الثالثة من المستدرك عند ترجمة السيد السيد الداماد طاب ثراه (ص ۴۲۲، س ۲۷ " بهذه العبارة " ذكر الفاضل عليقلى خان الداغستانى المعروف بشش انگشتى المتخلص بواله فى رياض الشعراء على ما نقله عنه الفاضل المعاصر الكشميرى فى كتاب نجوم السماء ". اقول: يروى من هذا الكتاب جمع كثير من علماء التراجم وغيرهم أيضا.

(۳۳)

صفحهمفاتيح البحث: الشهادة (۱)، الوفاة (۱)

- كه - به ضرب دره خار به درجه شهادت رسيد تخلص وى نورى بوده و در فن شاعرى كمال قدرت و مهارت داشته در جواب قصيده حسن غزنوى قصيده گفته كه اين چند بيت از آن جاست " فذكر عشرة أبيات من القصيدة، تسعة منها ما ذكره صاحب شهداء الفضيلة (۱) وواحد منها قوله (وهو مذكور قبل البيت التاسع مما مر) هذا:

اندر جواب او كه سؤال از رجال كرد * ننگ آيدم كه گويم اينك من ايندرم فذكر الابيات الاخر كما مر الا أنه اضاف على البيتين المذكورين فى السابق، الذين اولهما " اى در سر زلف تو الى آخر هما " بيتا ثالثا وهو:

در دفتر عشق تو چون صفر همه هيچند * كى من كه كم از هيچم آيم به حساب اندر فعلم أن سبب قتله كان ظهور كتابه مجالس المؤمنين لا احقاق الحق كما ذكره صاحبا امل الامل والذريعة وغيرهما وسيأتى الكلام فيه ان شاء الله تعالى.

تعيين موضع شهادة القاضى (ره) تحقيقا قد قرع سمعك فى بعض ما مضى من التراجم أن القاضى (ره) قد استشهد فى آگرة وفى بعضها الاخر أنه استشهد فى أكبر آباد فدفعا لما يتوهم من التعارض نذكر عبارات جمع من أهل الاطلاع على الامكنة والبقاع حتى

یکون الناظر علی بصیرهٔ تامهٔ ویرتفع الخلاف المتوهم فی بادی النظر من البین فنقول: قال البستانی فی دائرهٔ المعارف (ج ۴، ص ۱۰۹) اکبر آباد Acbar – Abad وتعرف ایضا بقلعهٔ أغرهٔ قلعهٔ بناها السلطان أکبر فوق اثار قدیمهٔ فی مدینهٔ أغرهٔ من مدن هندستان، (الی ان قال:) راجع أغرهٔ ". وقال فی الموضع المشار إلیه (ج ۳، ص ۷۸۵ "): أغرهٔ، (و ساق الکلام مفصلا

(۱) وهو أخذ من کتاب نجوم السماء إذ نقل الفاضل الکشمیری ایضا فی کتابه هذا تلک العبارهٔ بعینها (انظر ص ۱۳).

(۳۴)

صفحهمفاتیح البحث: الشهادهٔ (۳)، القتل (۱)، الضرب (۱)

– کو – الی أن قال "): و من أبنیتها الجمیلهٔ وآثارها البدیعهٔ الباقیهٔ الی الان قعلهٔ أغرهٔ المسماهٔ ایضا اکبر آباد (" الی آخر ما قال) وقال مؤلف منجم العمران (ص ۳۱۰ ") أغرهٔ (بفتح الهمزهٔ واسکان العین وفتح الراء آخره تاء مربوطهٔ) ولایهٔ واقعهٔ فی الجهة الشمالیهٔ الغربیهٔ من الهند الانکلیزیهٔ " الی ان قال ". وأغرهٔ أیضا قصبهٔ الولایهٔ المذکورهٔ، (الی ان قال): و من آثار أبنیتها البدیعهٔ الباقیهٔ القلعهٔ المشهورهٔ بأکبر آباد ". وقال مؤلف کتاب آنندراج (ج ۱، ص ۲۵۲)، اکبر آباد بالفتح نام شهری است در هند کناره دریای جمنه که آن را آگره هم خوانند.

قال فرهاد میرزا فی جام جم فی الباب السابع بعد المأهٔ عند عده الولایات الاربع عشرهٔ الهند الخاص (۴۹۲ "): (چهارم آگره است و اسم پایتخت این ولایت نیز آگره است حد شمالی او دهلی و حد جنوبی أو مالوه و حد مشرقی أو اؤدو الله آباد و حد مغربی او اجمیر است و در سال نهصد و هشتاد و یک هجری اکبر شاه این شهر را پایتخت خود قرار داد و اسم او را اکبر آباد نهاد و این شهر در جانب رودخانه جمنه و یکصد و بیست میل در جانب جنوب مشرق قریب به جنوب شهر دهلی واقع شده است و طول این مملکت دویست و پنجاه میل و عرض آنجا یکصد و هشتاد میل است وقال الفاضل الحاج زین العابدین الشروانی فی بستان السیاحهٔ (ص ۴۷ ") آگره به کسر کاف فارسی و فتح راء و سکون هاء اسم قدیم اکبر آباد است و آن مدتها دار الملک کشور هند بوده در ضمن اکبر آباد مذکور خواهد شد " وقال فی اکبر آباد (ص ۱۰۸ ") اکبر آباد در لغت هند او را آگره گویند وی از صوبه هندوستان و شهری عظیم و بلده کریم است گویا اختلال به ارکان عمارت آن شهر رسیده بود اکبر شاه بن همایون آنجا را آباد و معمور گردانید و دار الملک خویش ساخته و به اسم خود موسوم نمود

(۳۵)

صفحهمفاتیح البحث: الهند (۲)، الکرم، الکرامهٔ (۱)، الحج (۱)، النوم (۱)

– کز – (الی ان قال:) بعدها نام أکبر آباد از میان رفت و باز آنجا را آگره نامیدند " وقال الصادق الاصفهانی فی کتابه الموسوم بشاهد صادق عند ذکر اکبر آباد ": اکبر آباد همان آگره است ". وفی دائرهٔ المعارف الاسلامیهٔ الفرنسیهٔ بعد ذکر زمان اشتهار بلدهٔ آگرهٔ بهذا الاسم ما محصله " حیث ان الملک (اکبر شاه) أول من جعل هذه البلدهٔ عاصمهٔ لمملکته فبمناسبهٔ اسمه سمیت اکبر آباد فی ذلک الزمان لکن بعد موت الملک صار الاسم الجدید منسیا مهجورا کان لم یکن شیئا مذکورا ". وصرح بمضمون الکلام سامی بیگ العثمانی ایضا فی قاموسی الاعلام فی مادهٔ " أکر (" ۱) أقول: ولفظ " آگرهٔ " کان یتلفظ فی الفارسیهٔ بالمد کما یقول مسعود سعد الشاعر المشهور:

"حصار آگره پیدا شد از میانه گرد * بسان کوه و بر او باره های چون کهسار " فلعل آجرهٔ معرب هذه اللفظهٔ أیضا قال مؤلف منجم العمران (ص ") آجرهٔ، الجیم مکسورهٔ والراء مفتوحهٔ مدینهٔ قدیمهٔ بالهند فتحها السلطان شهاب الدین النوری سنهٔ ۵۴۷ ثم حمل إلیها جریحا بعد معرکهٔ کانت بینه و بین ملوک الهنود وکانت الدائرهٔ فیها علی عساکره (قاله البستانی "). قال العالم الجلیل السید اعجاز حسین الهندی فی کشف الحجب والاستار فی ضمن کلام له تحت عنوان " احقاق الحق ": " لما تشرفت بزیارهٔ قبره الشریف فی بلدهٔ آگرهٔ شهر صفر سنهٔ احدی وسبعین ومأتین وألف رأیت مکتوبا علی قبره أعلی الله مقامه أنه قتل شهیدا فی عهد جهانگیر فی

سنة تسع عشرة ومأة بعد الالف"

(۱) و عين عبارته فى ج ۲ (ص ۱۰۱۴) بعد ذكر " آگرة " وتعريفها و تعيين جهانها هذه ": بوشهر سلاله تيمورية حكمدار لرندن مشهور اكبر شاه طرفندن تأسيس وپايتخت اتخاذ اولنه رق مشارليه وخلفلرى زماننده پك چوق مساجد وجوامع وسائر آثار له اعمار وتزيين اولنمشيدى، ابتدا اكبر آباد تسميه أو لنوب بعد آگره اسميله شهرت بولشدر"

(۳۶)

صفحهمفاتيح البحث: كتاب كشف الحجب والأستار للسيد إعجاز حسين (۱)، شهر صفر الظفر (۱)، الهند (۱)، الصدق (۱)، القتل (۱)، القبر (۲)، النوم (۱)، السجود (۱)

- كح - فعل أن اكبر آباد وآگرة اسمان لمسمى واحد وعلمان لمكان فارد وعلم أيضا أن ما قاله مؤلف رياض العلماء رضوان الله عليه من أن القاضى (ره) استشهد بلاهور اشتباه وذلك لانه بعد وصفه وتجليله بما يليق به قال ": وله فى جميع العلوم سيما فى مسألة الامامة تصانيف جيدة وقد صدع (ره) بالحق الصريح والصدق الفصيح تقريرا وتحريرا ونظما ونثرا وجاهد فى اعلاء كلمة الله وجاهر بامامة عترة رسول الله (ص) حتى أن استشهد جورا فى بلدة لاهور من بلاد الهند وقتل ظلما فيها لاجل تشيعه ولتأليفه احقاق الحق كما يأتى (" ۱) ۲ - حيث نقل ترجمة صاحب العنوان جماعة من علماء العامة أيضا وما نقلناه الى هنا من علماء الخاصة خاصة، فالاولى أن نذكر عبارات بعضهم فى حق صاحب العنوان ليعلم الناظر فى هذه المقدمة أنه (ره) ممن أقر بفضله الفريقان وأجمع على علو مقامه الخاصة والعامة فنقول: قال العالم الفاضل المنصف عبد القادر بن ملوك شاه البدوانى فى الجزء الثالث من كتابه الموسوم بمنتخب التواريخ عند ذكر تراجم الفضلاء الذين أدرك أكثرهم وتلمذ عندهم (ص ۱۳۷ - ۱۳۸).

"قاضى نور إله ششترى - اگر چه شيعى مذهب است اما بسيار به صفت نصف و عدالت و نيك نفسى و حيا و تقوى و عفاف و اوصاف اشراف موصوف است و به علم و حلم و جودت فهم وحدت طبع و صفاى قريحه و ذكاء مشهور است صاحب تصانيف لايقه است توقيعى بر تفسير مهمل شيخ فيضى نوشته كه از حيث تعريف و توصيف بيرون است و طبع نظمى دارد و اشعار دلنشين ميگويد بوسيله حكيم أبو الفتح به ملازمت پادشاهى پيوست و زمانى كه موكب منصور به لاهور رسيد و شيخ معين قاضى لاهور را در وقت

(۱) قوله (ره ") كما يأتى " يشير به الى ما قاله الشيخ الحر العاملى قدس سره فى الجزء الثانى من امل الامل فى ترجمته من أن سبب قتله كان ظهور كتاب احقاق الحق فانه نقله من هنا بعيد ذلك ولنا فيه كلام سيأتى ان شاء الله تعالى.

(۳۷)

صفحهمفاتيح البحث: أهل بيت النبى صلى الله عليه وآله (۱)، الهند (۱)، القتل (۲)، الشهادة (۱)، الشيخ الحر العاملى (۱)

- كط - ملازمت از ضعف پيرى و فتور در قوى سقطه در دربار واقع شد رحم بر ضعف او آورده فرمودند كه شيخ از كار مانده بنابراين قاضى نور الله به آن عهده منصوب و منسوب گرديد والحق مفتيان ماجن و محتسبان حيال محتال لاهور را كه بمعلم الملكوت سبق ميدهند خوش به ضبط در آورده و راه رشوت را برايشان بسته و در پوست پسته گنجانيده چنانچه فوق آن متصور نيست و ميتوان گفت كه قائل اين بيت او را منظور داشته و گفته كه (فرد):

توئى آن كس كه نكردى به همه عمر قبول * در قضا هيچ ز كس جز كه شهادت ز گواه روزى در منزل شيخ فيضى تفسير نيشابورى در ميان بود در كريمه " إذ يقول لصاحبه لا تحزن ان الله معنا ". كه به اجماع مفسرين در شأن صديق اكبر رضى الله عنه واقع شده ميگفت كه اگر مراد از اين صحبت لغوى است مفيد مدح نيست و اگر اصطلاحى است كه اهل اصول حديث قرار داده اند آن اول بحث است و مصاحبت ممنوع گفتم از طفلى هم كه زبان عربى ميدانسته باشد بپرسند خواهد گفت كه اين آيت دلالت صريح بر مدح ميكند نه ذم و همچنين كافرى زنگى و يهودى و هندوى نيز كه داناى زبان عربى باشد و مباحثه بسيار شد و شيخ

فیضی بنابر عادت زشت خویش جانب قاضی را با آنکه از هر دو جانب بیگانه مطلق بود گرفت ناگاه در تفسیر نیشابوری نیز مؤید همین سخن من بر آمد باز یادتی آنکه اگر به فرض و تقدیر رسول صلی الله علیه و سلم را در آن وقت داعی حق میر سید معین از برای وصایت صدیق اکبر رضی الله عنه بود نه دیگری ". أقول: یؤخذ من هذه الترجمة أن تشیع القاضی (ره) قد کان معلوما لمعاصریة ومسلما عندهم وأنه ما کان یتقی من کل أحد کما یظهر ذلک من تصریح هذا المترجم الذی کان علی مذهب أهل السنة بتشیعه صریحا فی أول الترجمة وبمناظرته کذلک

صفحه(۳۸)

- ل - فی آخرها مع وقوعها فی زمان تصدی القاضی للقضاء فلعل قتله حقیقة لم یکن لتشیعه فقط بل العلة الاصلیة لقتلهم له هو حمد معاصریه وقضاة عصره ایاه علی تقدمه علیهم فی الفضل والکمال وتصدیه لمنصب القضاء وسده علیهم ابواب الرشاء والارتشاء کما هو مصرح به فی الترجمة نعم التمسک بتشیعه انما کان عنوانا لهم لاعمال غرضهم الشخصی وبغضهم الباطنی وحقدهم المضمر. ونظیر هذه الترجمة ما ذکره صاحب تذکرة علماء الهند (ص ۲۴۵ من النسخة المطبوعة فی لکنهو ") قاضی نور الله شوشتری - شیعی مذهب، به صفت عدالت و نیک نفسی و حیا و تقوی و حلم و عفاف موصوف و به علم و جودت فهم وحدت طبع و صفای قریحه معروف بود صاحب تصانیف لایقه که از آن جمله کتاب مجالس المؤمنین است، توقیعی بر تفسیر شیخ فیضی نوشته که از حیز تعریف و توصیف بیرون است، طبع نظمی داشت بوسیله حکیم أبو الفتح به ملازمت اکبر پادشاه پیوست. شیخ معین قاضی لاهور که به وجه ضعف پیرانه سال معزول شده به جایش قاضی نور الله به عهده قضای لاهور از حضور اکبری منصوب گردید و انصرام ان عقده به دیانت و امانت کرد، در سنه هزار و نوزده هجری وفات یافت " ۳ - ان للقاضی رضوان الله علیه کلاما یلوح منه أنه کان یتفرس أنه یمضی من الدنیا شهیدا وذلک أنه قال فی اوائل المجلس الخامس من کتابه مجالس المؤمنین فی ترجمة من طرفة محمد بن علی بن النعمان الملقب بمؤمن الطاق ما لفظه " و در مختار کشی از مفضل بن عمر روایت میکند که او گفت حضرت امام جعفر (ع) مرا گفتند که نزد مؤمن الطلق رو و او را امر کن که با مخالفان مناظره نکند پس بدر خانه او آمدم و چون از کنار بام سر کشید به او گفتم که حضرت امام تو را امر میفرماید که با اغیار سخن نکنی گفت میترسم که صبر نتوانم کرد.

(۳۹)

صفحهمفاتیح البحث: محمد بن علی بن النعمان (۱)، مؤمن الطاق (۱)، الهند (۱)، القتل (۱)، الصبر (۱)

حرص القاضی (ره) علی تکثیر سواد الشیعة

- لا - مؤلف گوید: که این بیچاره مسکین نیز مدتی به بلای صبر گرفتار بودم و با اغیار تقیه و مدارا مینمودم و از بی صبری میترسیدم و آخر از آنچه میترسیدم به آن رسیدم و از عین بی صبری این کتاب را در سلک تقریر کشیدم اکنون از جوشش بی اختیار به جانب پروردگار پناه میبرم و همین کتاب را شفیع خود میآورم " ویشبه مفاد هذه العبارة فی الجهة المذکورة البیت الذی نقله منه فی ضمن ما نقل من ابیاته صاحب تذکرة صبح گلشن (ص ۵۶۰) وهو هذا: خوش پریشان شده با تو نگفتم نوری * آفتی این سر و سامان تو دارد در پی وکیف کان هذه العبارة کما تری ظاهرة فی أنه کان یتفرس فی حقه أن آخر أمره ینتهی الی الشهادة ولاغر وفیه فان المؤمن ینظر بنور الله کما ورد فی الحدیث " اتقوا فراسة المؤمن فانه ینظر بنور الله " وان أبیت فلا اقل من دلالته علی أنه کان ممن قد استعد لبذل نفسه فی سبیل ترویج الدین وتشیید مبانی شریعة سید المرسلین و احیاء مذهب الأئمة الطاهرین صلوات الله علیه وعلیهم اجمعین وکان لا یعبأ بموته ان أتاه فی سبیل الله جل جلاله کما وقع الامر کذلک فأفاض الله علی تربته الزکیة شآبیب الرحمة والرضوان وأسکنه فی دار خلده بحبوحة الجنان ویؤید ذلک الاستظهار القول بأن سبب شهادته کان ظهور کتاب مجالس المؤمنین کما أسلفنا نقله لکن ینافیه ما وصفه به العالم النحریر المتتبع الشیخ آغا بزرگ الطهرانی دام ظله فی الجزء الاول من الذریعة

تحت عنوان احقاق الحق بعد ذکر اسمه بهذه العبارة (الشهید به بلاد الهند بسبب تألیف هذا الکتاب) یعنی به احقاق الحق.

أقول: قوله (بسبب تألیف هذا الکتاب) مأخوذ من قول الشیخ الحر العاملی (ره) فی ترجمة القاضی وکلامه فی ترجمته فی الجزء الثانی من امل الامل هذا (نور الله الشوشتری فاضل عالم علامة محدث، له کتب منها احقاق الحق کبیر فی جواب

(۴۰)

صفحه مفاتیح البحث: نور الله الشوشتری (۱)، سبیل الله (۱)، الهند (۱)، الشهادة (۳)، الصّلاة (۱)، الصبر (۱)، الإختیار، الخیار (۱)، الطهارة (۱)

– لب – من رد نهج الحق للعلامة وکتاب الصوارم المهرقة فی جواب الصواعق المحرقة و کتاب مصائب النواصب (الی ان قال) کان معاصرا لشیخنا البهائی و قتل فی الهند بسبب تألیف احقاق الحق " اقول: ذکر الشیخ فرج الله (ره) مثل هذا الکلام فی کتاب ایجاز المقال.

هذا کله بالنسبة الی شهادته وأما ولادته (ره) فلم أر ذکرا منه فی کتب التراجم الا فی کتاب نجوم السماء و عین عبارته هذکا (ص ۱۳ ") ولادت با سعادتش در سنه نهصد و پنجاه و شش هجری واقع شده و شهادتش از کلمه " سید نور الله شهید شد " که سنه یک هزار و نوزده هجری میشود بر میآید بر این تقدیر مدت عمر شریفش شصت و چهار سال میشود " فتبین أن ما ذکره صاحب شهداء الفضیلة فی هذا الباب مأخوذ من ذلک الکتاب الشریف.

۴ – مشرب القاضی (ره) ومذاقه الانصاف أن للقاضی (ره) تمایلا الی مشرب الصوفة وذلک واضح عند من لاحظ کتبه واستأنس بکلماته ولا بأس بذکر کلام منه (ره) یستشم منه هذا المعنی، قال (ره) فی اوائل احقاق الحق فی البحث الخامس من مباحث التوحید معترضا علی ما ذکره الفضل روز بهان فی رد کلام العلامة (ره) ما لفظه:

"وأقول: قد ردد الناصب المردود بقوله ": فان أراد محققی الصوفیة کأبی یزید البسطامی الی آخر کلامه " و لم یذکر عدیله، وهو أن یراد غیر محققی الصوفیة و ظاهر أن تشنیع المصنف مخصوص بهم وهم الذین یعتقدهم المصنف من صوفیة المجهور دون أبی – یزید والجنید واشباههم فانهم من الشیعة الخالصة کما حققنا ذلک فی کتاب مجالس المؤمنین " الی آخر کلامه وقال أیضا فیه فی المبحث السادس من مباحث التوحید ": وأقول: قد بینا قبیل ذلک أن ههنا جماعة من المتصوفة القائلین بالحلول و کلام المصنف فیهم ویدل علیهم من اشعارهم ایضا قولهم (شعر):

انا من اهوی و من اهوی انا * نحن روحان حللنا بدنا

(۴۱)

صفحهمفاتیح البحث: کتاب الصوارم المهرقة للشهید نور الله التستری (۱)، کتاب الصواعق المحرقة (۱)، الهند (۱)، الشهادة (۳)، القتل (۱)

– لج – وهکذا الکلام فی انکاره لکون عبادتهم الرقص والتصفیق فان الکلام فی متأخری المتصوفة من النقشبندیة وامثالهم لافی قدماء الصوفیة الحقة و من یحذو حذوهم فان حالهم واقوالهم خال عن الغناء والصفیق ونحوهما " ویدل علی المدعا دلالة صریحة ما ذکره فی المجلس السادس من کتابه مجالس المؤمنین ولا بأس بنقل شئ منه فقال:

"مجلس ششم – در ذکر جمعی از صوفیه صافی طویت که نزد سالکان مسالک طریقت، و مؤسسان قواعد شریعت و حقیقت، مقصود از ایجاد عالم و اختراع بنی آدم بعد از ایجاد جواهر زواهر انبیاء و ائمه هدی علیهم صلوات الله الملک الا علی وجود فایض الجود این طایفه کرام واصفیان عظام کثرهم الله بین الانام است که بمیامن توفیق ازدانی مراتب خاک به اعلی مدارج افلاک ترقی نموده اند و از حضیض خمول بشریت به اوج قبول ملکیت تلقی فرموده، از پرتو سراج وهاج و عکس شعاع لماع " یهدی الله لنوره من یشاء " با ساکنان ملا اعلی و مطمئنان عالم بالا در سلک انتظام منخرط گشته و به مرتبه رسیده اند که عواقب امور قبل از ظهور

مشاهـده نموده انـد و خواتیم اشـیاء پیش از بروز وجود مطـالعه فرموده دعـائم دین و دولت بمیامن همت ایشان قائم، و قوائم ملک و ملت به روابط وجود ایشان منتظم، پاکبازان بساط مردی، و صدر نشینان صفه دردمندی، بحر آشامان تشنه جگر، و دست افشانان بی پا و سر، گم گشتگان جاده سلامت، و منزویان کنج ملامت، زنده پیلان ژنده پوش، و زنده دلان صاحب هوش، خرقه پوشان خانقاه قـدس، و بـاده نوشان بزمگاه انس شاهان بی کلاه و امیران بی سپاه (بیت) قومی ملوک طبع که از روی سـلطنت * گوئی کز احترام سلاطین کشورند شاهان دلق پوش که گاه حمایتی * زیر گلیم شان جم و خاقان و قیصـرند امروز از نعیم جهان چشم دوختند * فردا خود از کرشـمه به فردوس ننگرند منگر به چشم خوار در این پا برهنگان * نزد خرد عزیز تر از دیده سرند آدم بهشت را به دو گندم اگر فروخت * حقا که این گروه به یک جو نمیخرند

(۴۲)

صفحهمفاتیح البحث: الکرم، الکرامة (۱)، الصّلاة (۱)، الرقص (۱)

أسلوب تحریر القاضی (ره) وتقریره

– لـد – و مزیـد توضـیح و تقریر کلام در تحقیق حال این طایفه کرام آنست (" الی آخر کلامه الطویل الـذی آخره الذی ترکناه ادل علی المطلوب من اوله الـذی ذکرناه لانه مشـتمل علی الاسـتدلال علی بعض الامور الـدائرة بین الصوفیـة وعلی الـدفاع عن بعض افراد الطائفـة کـالحسن البصـری و احمـد الغزالی وذلک لان الرسالـة لا تسع ذکره بطوله لانه کرسالـة صـغیرة فمن اراده فلیطلبه من هناک) ونظرا الی امثـال مـا ذکره قـال صـاحب ریـاض العلمـاء فی ترجمته ": وکان له (ره) تمایل الی التصوف والاعتناء بشأن اهله ": لکن لا یخفی علیـک أن هـذا التمایـل لاـ یبلغ حـدا یمکن ان یقـال انه کان من الصوفیـة ویکشف عن ذلک تصـریحه (ره) بعقائـده بالبیانات الشافیة الوافیة فی کتبه المشهورة السائرة وتصنیفاته المعروفة الدائرة فمن أراد معرفة الحال تفصیلا فلیراجعها.

و اما اجمالا فنشیر إلیه فنقول: قال الفاضل الکشـمیری فی کتاب نجوم السـماء فی ضـمن ترجمة القاضـی قدس سره ما محصـله ": لا یخفی أن مـا ذکره القاضـی السـید نور الله التستری فی کتاب مجالس المؤمنین وغیره من مـدح جماعـة من الصوفیـة وحسن الظن بهم کمـدح الحسـین بن منصور الحلاـج الـذی صـدر التوقیع المشـتمل علی لعنه من مولانـا صـاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه کما نقله علمائنا الامامیـة رضوان الله علیهم فی کتبهم المعتبرة و مثل مدح سـفیان الثوری وأبی یزید البسـطامی ومحیی الدین العربی وأضـرابهم من متقدمی الصوفیة ومتأخریهم من الذین ثبت عند علماء الامامیة فساد مذهبهم وسوء عقیدتهم لا یستلزم تصوف القاضی المادح لهم لان مـدح شـخص لا ینحصـر فی اختیار مسـلکه وقبول مـذهبه بل ما ذکره القاضـی فی کتبه من مـدح اعاظم علماء الامامیـة واکابرهم کالشـیخین الجلیلین ابن بـابویه والمفیـد وغیرهمـا من أعیـان العلماء من الـذین قـدحوا فی الصوفیـة وطعنوا علی طریقتهم وشـنعوا علی سیرتهم وأظهروا برأتهم منهم یشعر ببراءته ونزاهة ساحته من مذهب جماعة الصوفیة وطریقتهم المبتدعة وأیضا مما یدل علی المطلوب کتابه احقاق الحق لانه مع اشتماله علی سائر المباحث من توحید الله تعالی

(۴۳)

صفحهمفاتیح البحث: سفیان الثوری (۱)، الحسن البصری (۱)، الکرم، الکرامة (۱)، الظنّ (۱)، الإختیار، الخیار (۱)، الفرج (۱)

ذکر مشاهیر تألیف القاضی (ره)

– له – ومعرفـة ذاته وصـفاته ومبـاحث النبوة والامامـة والمعـاد و غیر ذلـک لا یظهر منه أن اعتقاده یوافق أقوال اهل التصوف ویخالف اصول علمـاء الامامیـة کـالقول بوحـدة الوجود و غیر ذلـک من الاـمور التی زعم الصوفیـة حقانیتهـا وأثبت الامامیـة بطلانها بل السـید المـذکور اثبت عقائـد الامامیـة الثابتـة عنـد علمائهم بالـدلائل الوافیـة والبراهین الشافیـة اثباتا لا مزیـد علیه وذلک ینافی التصوف وهو

المطلوب.

ومما يويد هذا المدعا ما كتبه بعض الاعاظم على ظهر نسخة من مجالس المؤمنين بعد نقل العبارة التى نقلناها فيما سبق من تذكرة عليقلى خان الداغستانى وهو ": الحق أن المساعى الجميلة التى بذلها السيد نور الله فى اعلاء كلمة الحق و تشييد بنيان الدين وترويج مذهب الامامية الحقة أكثر وأوضح من أن يحتاج الى البيان بل هى أظهر من الشمس وأبهر من الامس وعلو مراتب تصانيفه وسمو مقامات كتبه واضح عند من كان من اولى العلم والكياسة وذوى الفهم والفراسة ولا سترة عليه ولا خفاء فيه بوجه من الوجوه.

وأيضا لا ـ يخفى أن تصوف القاضى (ره) لا ـ يستفاد من مطاوى كلامه وتضاعيف مرامه فى كتبه وتأليفاته ورسائله وتحقيقاته بنهج واضح وطريق جلى بحيث يمكن أن يستدل به على كونه من الصوفية، نعم يؤخذ منها أنه كان له (ره) حسن ظن ببعض المتصوفة وأين هذا من ذاك؟ لان مدح بعض الاشخاص لا ينحصر فى اختيار مسلكه لان الاغراض والغايات متفاوتة بحسب الازمنة والاوقات، ومختلفة بحسب الامكنة والمقامات، ومدح القاضى (ره) للعلماء والاعاظم الذين صرحوا بلعن الصوفية وبراءتهم منهم أدل دليل على ما ادعيناه، على أن علو درجته يقينى واليقين لا ـ يزول الا بيقين مثله، و احتمال بعض المحتملات بل الظن غير كاف فلا تقف ما ليس لك به علم ان بعض الظن اثم وتفصيله

(۴۴)

صفحهمفاتيح البحث: عقائد الشيعة الإمامية (۱)، الظنّ (۳)، الإختيار، الخيار (۱)

إحقاق الحق وعظمة مقامه فى الشيعة

- لو - فى محله انتهى كلامه وأيضا براءة القاضى نور الله نور الله مرقده الشريف مذكورة فى كتاب الشهاب الثاقب (۱) لمولانا السيد دلدار على طاب ثراه وأيضا براءته (ره) مذكورة مع مؤيدات أخر فى رسالة أخرى للسيد دلدار على المذكور وتلك الرسالة هى التى كتبها فى جواب اسئلة المولوى سميع الصوفى فمن أرادها فليرجع إليها. وقال جناب سيد العلماء قدس الله نفسه الزكية فى بعض تصانيفه ": ان القاضى نور الله (ره) كان قد حصل له لبعض الاوهام حسن ظن بطائفة الصوفية واستيناس بكلماتهم لكن لا يلزم من ذلك فساد عقيدته ألا ترى أن القاضى المذكور قال فى مجالس المؤمنين بعد ذكره قول محيى الدين العربى " سبحان من أظهر الاشياء وهو عينه " الذى يشعر بوحدة الوجود: يحتمل أن يقرء كلمة عينها بالغين المعجمة والباء الموحدة والياء المثناة المشددة بصيغة الماضى و معناها أخفاها الى آخر ما قال زاعما أن كلامه بأمثال هذا التوجيه يخرج عن حد مخالفة الشرع فلو كان القاضى (ره) معتقدا بوحدة الوجود لما صحف كلامه ولما وجهه به مثل هذا التوجيه ولما أصلحه بزعمه به مثل هذا البيان فانكشف أنه (ره) كان يزعم لبعض المحتملات والوجوه أن عقائد ابن العربى وأمثاله من الصوفية لا تخالف الشريعة الطاهرة و لم يكن له اطلاع على كلماتهم الغير القابلة للتأويل فالقاضى وأمثاله ممن مدح الصوفية فى كلماته كانوا يحملون كلماتهم الفاسدة على المحامل الصحيحة وان كان ظنهم فى ذلك فاسدا ومصداقا للمصراع المعروف " وهل يصلح العطار ما افسد الدهر " فلا يلزم من مدحهم للصوفية كونهم مشاركين لهم فى الاعتقادات " انتهى كلامه الشريف (". انتهى ما أردنا نقله من نجوم السماء) اقول: نظير ما ذكر فى هذا الكلام من توجيه كلام ابن العربى ما وقع

(۱) هو كتاب صنفه السيد النحرير المذكور فى الرد على الصوفية و اثبات بدعهم وتلبيساتهم فى والتحذير عن الاقتداء بهم وفى جواز اللعن عليهم فهو كالاثنى عشرية للشيخ الحر العاملى (ره) فانه ايضا فى هذا الباب.

(۴۵)

صفحهمفاتيح البحث: الظنّ (۱)، الشيخ الحر العاملى (۱)، الجواز (۱)

- لز - فى مجالس المؤمنين فى ترجمة احمد بن محمد المعروف بعلاء الدولة السمنانى بهذه العبارة:

"و آنچه شيخ در اين رساله مذكور ساخته كه امام بن الامام محمد بن الحسن العسكرى عليه و على آبائه الكرام الصلاة والسلام در گذشته ميتواند بود كه از مقوله غلط در كشف باشد چنانچه شيخ محيى الدين و بعضى از اكابر اين طايفه را در دعوى مهدويت و خاتم الولاية بودن واقع شده، يا غلط در تشخيص محمد بن الحسن العسكرى باشد چنانچه در نفحات تلويحا و در حاشيه آن تصريحا مثل اين تخطئه از ملا نظام الدين هروى در باب تشخيص خضر عليه السلام نسبت به جانب شيخ منقول است وبالجملة چون ركن الدين علاء الدولة قدس سره مشهور بوده به صحبت دارى خضر (ع) ومولانا نظام الدين از وى احوال خضر (ع) معلوم ميكرده همانا كه احوال بر وجهى فرموده كه مرضى مولاناى مذكور نبوده و از اين جهت به او گفت كه اين حال خضر تركمان است نه حال خضر ترجمان يعنى حال خضر نامى است از تراكمه نه حال خضرى كه واسطه است ميان حق و خلق، و حاصل كلام آنكه بر قياس تخطئه ملاـ نظام الدين ميتوان گفت كه آن محمد بن الحسن العسكرى كه شيخ را بر گذشتن او اطلاع حاصل شده نه محمد بن الحسن العسكرى است كه در عسكر سامره بغداد متولد شده بلكه محمد بن حسن ديگر بوده كه در عسكر اهواز يا در عسكر مصر بوده و خدمت شيخ تشخيص حال نفرموده، با آنكه آنچه در اين رساله به او منسوب است معارض است به آنچه در فصل نبوات و ما يضاف إليها از رساله بيان الاحسان لاهل العرفان مذكور ساخته و فرموده كه مهدى را عليه سلام الله و سلام جده خاتم النبيين از هر سه نطفه يعنى صلبى وقلبى وحقى نصيبى اكمل وحظى اوفر من حيث الاعتدال لا غالبا ولا مغلوبا بود اگر در حيات است و غايب سبب غيبت او تكميل اين صفات است تا چنان شود كه در حد اوسط افتد و از افراط و تفريط ايمن گردد و بر حق ثابت شود و اگر هنوز به وجود نيامده است بى شك بوجود خواهد آمد و به كمالى كه شأن مصطفى است خواهد رسيد و دعوت او شامل اهل عالم خواهد گشت و او قطب روزگار خود

(۴۶)

صفحهمفاتيح البحث: النبى خضر عليه السلام (۳)، مدينة بغداد (۱)، محمد بن الحسن (۴)، أحمد بن محمد (۱)، الكرم، الكرامة (۱)، الصّلاة (۱)

– لح – در مقام سلطنت خواهد بود بعد از امير المؤمنين على (ع) انتهى وبالجملة هر چند صدق شرطيه مستلزم صدق مقدم نيست اما احتمال دادن وجود و غيبت آن حضرت و تقديم اين احتمال بر احتمال عدم ناظر در ترجيح اوست و كسى كه يك مرتبه آنچنان حكم جزم به وفات مهدى (ع) نموده باشد به اين اسلوب سوق كلام نمينمايد كما لا يخفى على العارف باساليب الكلام و بر تقدير تسليم ميگوئيم انكار وجود محمد بن الحسن العسكرى عليه السلام منافى تشيع شيخ نيست چه بعضى از طوايف شيعه حتى جمعى از امامية قائل به دوازده امام كه يكى از ايشان محمد بن الحسن العسكرى است نيستند چه مناط تشيع بر اعتقاد آنست كه بعد از پيغمبر (ص) خليفه به حق بلاـ فصل امير المؤمنين على بن أبى طالب (ع) است چنانچه در صدر كتاب مذكور شده و آنچه در اين مقام از روايت صاحب احباب و عبارت رساله شيخ تحرير يافت نص صريح است در اين باب و ما در مواضع اين كتاب ذكر مطلق امامية را منظور داشته ايم و مقصود به ذكر اماميه اثنى عشريه نگذاشته ايم " ويكشف عن هذا الاجمال ما ذكره المحدث النورى (ره) فى الباب الرابع من كتابه المسمى بالنجم الثاقب بهذه العبارة " و طايفه ديگر از اهل سنتند كه قائلند به تولد آن جناب بلكه رسيدنش به مقامات عاليه و لكن گويند وفات كرده مانند احمد بن محمد سمنانى معروف به علاء الدوله سمنانى چنانچه در تاريخ خميس و غيره از او نقل كردند كه او گفت در مقام ذكر ابدال و اقطاب كه رسيد به مرتبه قطبيت محمد بن الحسن العسكرى و او چون پنهان شد داخل شد در دائره ابدال، و ترقى كرد به تدريج از طبقه به طبقه تا اينكه گرديد سيد افذاذ، و قطب در آن وقت على بن حسين بغدادى بود، پس چون وفات كرد و مدفون شد در شونيزيه نماز گذارد بر او محمد بن الحسن العسكرى و در جاى او نشست و باقى ماند در رتبه قطبيت نوزده سال آنگاه خداى تعالى او را از اين جهان با روح و ريحان برد و قائم مقام او شد عثمان بن يعقوب جوينى خراسانى و نماز كرد بر او و جميع اصحابش و دفن كردند

(۴۷)

صفحهمفاتيح البحث: الإمام الحسن بن على العسكرى عليهما السلام (۱)، الإمام المهدى المنتظر عليه السلام (۱)، الإمام أمير المؤمنين على بن ابى طالب عليهما السلام (۲)، أبو طالب عليه السلام (۱)، محمد بن الحسن (۴)، أحمد بن محمد (۱)، الجوينى (۱)، التصديق (۱)، الدفن (۲)

مجالس المؤمنين وما يرجع إليه

- لط - او را در مدينه رسول صلى الله عليه وآله تا آخر مزخرفات او كه بايد حق قلم و كاغذ را نگاهداشت و ملا حسين ميبدى شارح ديوان قريب به اين كلمات را در شرح ديوان گفته وگويا او هم از علاء الدولة برداشته كه از كثرت اقاويل شنيعه مردود الطرفين است تمام امت را بهشتى ميداند اما با شفاعت و فرقه ناجيه كه منحصر در يكى است آنانند كه بى شفاعت به بهشت روند بلكه در اصل مذهب مشوش چنانچه در رياض از بعضى از رسائل او نقل كرده كه او گفت كه من در بعضى مسائل بقول شيعه ميگويم و در بعضى بقول اهل سنت و من عايشه و ساير ازواج نبى را صلى الله عليه وآله مدح ميكنم پس شيعه مرا ملامت ميكند و يزيد و اشباه او را لعن ميكنم پس اهل سنت مرا سرزنش مينمايند و شتم ميكنند قاضى نور الله رحمه الله به حسن فطرت در مقام معذرت ابن سمنانى بر آمده به اينكه " ميتوان گفت " و نقل كلامه الذى ذرناه.

وإذا احطت خبرا بذلك فاعلم أن مما يشيد بنيان اساس هذه البيانات الدالة على براءة ساحة القاضى (ره) من عقائد الصوفية وحالاتهم وبياناتهم ومقالاتهم التدبر فى ترجمة حاله والنظر فى تضلع كما له وذلك لان مقامه فى فهم المراد من الايات والاخبار واستخراج در الحقائق من بحار كلامات الملك الجبار وبيانات النبى المختار و احاديث الأئمة الاطهار أشمخ من أن يقع عليه غبار الانكار أو يتزلزل فى تصديقه أقدم الافكار فيستبعد من مثله أن يشارك الصوفية فى عقائدهم الواهية الضعيفة واقوالهم الركيكة السخيفة، وأفعالهم المبتدعة وآثارهم المخترعة، حاشاه عن ذلك، ففيما ذكر كفاية للبصير، ولا ينبئك مثل خبير.

بقى هنا آخر ينبغى أن نشير إليه اجمالا وهو أن للقاضى (ره) حرصا شديدا على تكثير سواد الشيعة فلذا تراه فى كتبه

(۴۸)

صفحهمفاتيح البحث: الرسول الأكرم محمد بن عبد الله صلى الله عليه وآله (۱)

- م - ولا سيما فى مجالس المؤمنين يتعب نفسه ويتجشم كلفة عظيمة ويتحمل مشقة شديدة لنيل هذا المرام ولو بتمحل احتمالات بعيدة وتطلب استدلالات غير سديدة وذلك واضح عند من كان مأنوسا بكلماته فلا نطيل الكلام بالخوض فيه بالنقض والابرام بل نكتفى بذكر شئ يدل على المرام عند من لم يعرف ديدنه و لم يستأنس بكلماته فمنهما قوله (ره) فى المقدمة الاولى من مقدمات مصائب النواصب فى ضمن الاستدلال على تشيع المير سيد شريف العلامة المشهور ": لكنه قدس سره الشريف لحب الجاه والمال، أو لدفع توهم الرفض والاعتزال عن مذهب اهل الضلال، أو غير ذلك مما اقتضاه الحال شرح المواقف ونسج على ذلك المنوال (۱) بل الظاهر أن كل من اتصف من الافاضل والموالى، بالفطرة الصحيحة والفهم العالى، كالخطيب الرازى والغزالى، كان متظاهرا بمذهب المجهور، مبطنا للمذهب الحق المنصور، لاغراض لا تخفى على ذوى الشعور، وقد شهد بحسن هذا الظن المبين مطالعة كتابيهما سر العالمين والاربعين " ومنها قوله (ره) فى المجلس السادس من كتاب مجالس المؤمنين، فى ترجمة العارف المعروف بابن العربى بهذه العبارة " و نسبت خرقه وى به يک واسطه به حضرت خضر ميرسد و خضر به موجب تصريح مولانا قطب الدين انصارى صاحب مكاتيب خليفه اما زين العابدين (ع) است و شيخ أبو الفتوح رازى در تفسير اين آيه كه " قال فيها محرمة عليهم أربعين سنة يتيهون فى الارض " روايت نموده " كه حضرت خضر (ع) با بعضى از نظر يافتگان در گاه گفته: كه من از مواليان على و از جمله موكلان بر شيعه اويم " و از بعضى درويشان سلسله نور بخشيه شنيده شد كه هر يک از مشايخ صوفيه كه اظهار ملاقات خضر نمايد يا خرقه

خود را به او منسوب سازد فی الحقیقة اخبار از التزام مذهب شیعه نموده و اشعار به عقیده خود در باب امامت فرموده " الی آخر کلامه الطویل الذی آثار النجشم فی آخره الذی ترکناه أکثر من أوله الذی ذکرناه ومنها قوله (ره) فی المجلس الثامن، فی اول الجند الثانی عشر، فی ترجمة هلاکو خان بهذه

(۱) ذکر نظیره أیضا فی المجالس، فی المجلس السابع، فی ترجمة المیر سید شریف المترجم حاله هنا.

(۴۹)

صفحهمفاتیح البحث: الإمام علی بن الحسین السجاد زین العابدین علیهما السلام (۱)، النبی خضر علیه السلام (۱)، کتاب الفتوح لأحمد بن أعثم الکوفی (۱)، الظنّ (۱)، الضلال (۱)

- ما - العبارة ": هلاکو خان بن تولی خان بن چنگیز خان در ربیع الاول سنه احدی و خمسین و ستمائه به حکم برادرش منگوقاآن متوجه سمت ایران شده و در سنه ثلاث و خمسین در کان کل سمرقند نزول نمود و در شوال آن سال از جیحون گذشت و بنا بر اراده رب قدیر وحسن تدبیر نحریر عدم النظیر خواجه نصیر الدین محمد طوسی طیب الله مشهده بنا بر اضطرار در قلعه میمون دزاز قلاع ملاحده بسر میبرد و او را در مبادی توجه هلاکو خان برسم رسالت نزد خان فرستاده بودند تسخیر قلاع ملاحده میسر گشته ملاحده به قتل رسیدند و در سلخ شوال اربع وخمسین وستمائه خورشاه پادشاه ملاحده را به چنگ آورده طایفه خندیه را بر انداخت اتفاقا لفظ خند موافق تاریخ است و در اثنای این نهضت تقرب حضرت خواجه به جائی رسید که در حرم محترم ایلخان محرم گردیده و بیگم را در تکلیف اسلام ایلخان با خود متفق ساخته ایلخان و بیگم را بنهان از اعیان لشگر بشرف اسلام فایز گردانید و چنانچه مشهور است ایشان را ختنه ساخت و آنکه بعضی از قاصران استبعاد اسلام او میکنند از قبیل سخایف اوهام است ولیس هذا أول قارورة کسرت فی الاسلام."

الی غیر ذلک من الکلمات التی لا یترقب صدورها الا ممن کان مقیدا فی قعر سجن الطبیعة بسلسلة مموهات الوهم والخیال لاممن قد فاز بالطیران بجناحی العلم والعمل فی أوج سماء المعرفة والفضل والکمال، کالقاضی قدس الله تربته الزکیة فان علو مقامه مما لا یقبل الانکار فلولا أن الخوض فی نقل أمثال ما ذکر یفضی الی توهم التحامل منی علی هذا السید السند النحریر الباذل نفسه ابتغاء لوجه الله تعالی فی اعلاء کلمة الدین واحیاء سنة خاتم النبیین (ص) وترویج مذهب الأئمة الطاهرین (ع) اعلی الله درجته فی اعلی علیین لذکرت من ذلک شیئا کثیرا فالاولی الکف عن الخوض فیه والعمل بما ورد فی الحدیث النبوی " اذکروا موتاکم بالخیر " والتمثل بقول من قال ": و من ذا الذی ترضی سجایاه کلها " ومما ینبغی ذکره هنا ما اعتذر به السید اعجاز حسین الهندی (ره) عما وقع فیه القاضی من

(۵۰)

صفحهمفاتیح البحث: الرسول الأکرم محمد بن عبد الله صلی الله علیه وآله (۱)، دولة ایران (۱)، شهر شوال المکرم (۲)، شهر ربیع الأول (۱)، القتل (۱)، الطهارة (۱)

الصوارم المهرقة وما یرجع إلیه

- مب - عده الصوفیة والعامة فی عداد الشیعة فانه (ره) قال فی کشف الحجب والاستار بعد ذکر مجالس المؤمنین وبیان موضوعه وتعریفه ما لفظه:

"وقد یظن من لا بصیرة له أنه ادخل العامة والصوفیة فی هذا الکتاب زاعما أنهم کانوا من اهل الجق مع أنه باطل لانه رحمه الله تعالی قد صرح فی مقدمة هذا الکتاب وعند ذکر علاء الدولة السمنانی أن غرضه فی هذا الکتاب ذکر من کان یعتقد أن مولانا علیا علیه السلام کان خلیفة بعد الرسول بلا فصل وهم الذین یسمیهم مطلق الامامیة لا الامامیة الاثنی عشریة الناجیة ". اقول قد عرفت مما

ذكرناه فى السابق أن هـذا الاعتـذار لا يجـدى فى جميع الموارد نعم هو عـذر فى بعضـها و ذكر العالم البارع النحرير الاغا محمد على البهبهانى الكرمانشاهانى (ره) لما صدر من القاضى فى الكتاب المشار إليه من عده أعيان الصوفية واعيان علماء العامة فى عداد الشيعة وجها آخر فقال فى اواخر كتاب مقامع الفضل، فى ضـمن كلام له فى اثبات تسـنن الملا عبـد الرحمن الجامى ما الفظه: (ص ۲۸۸ من النسخة المطبوعة سنة ۱۳۱۶ ") و جمعى از مهره فن و ثقات طرفين بر آن شهادت داده اند و حكم فرموده اند مثل فاضل متبحر قاضى نور الله تسترى (ره) كه در مجالس المؤمنين از فاضل قاضى مير حسين ميبدى شافعى شارح ديوان مرتضوى نقل كرده كه در طعن او چنين گفته: شعر آن امام به حق ولى خدا * اسد الله غالبش نامى * دو كس او را به جان بيازردند يكى از ابلهى دگر خامى * هر دو را نام عبد رحمن است * آن يكى ملجم و دگر جامى (الى ان قال:) و شـهادت جماعت مذكوره كه مقارب عصر او بعضى مؤالف و بعضـى مخالف او بوده اند از ادل دلائل است بر كمال ظهور نصب و عداوت او كه قابل توجيه و تأويل نبوده زيرا كه قاضـى نور الله مـذكور نظر به معارضه در مـذهب كه با ميرزا مخـدوم شـريفى ناصبى داشت بنابر مصـلحتى كه ديده اكثر اعيان سـنيان و صوفيان را داخل شـيعيان گردانيـد و به مفهومات ضـعيفه و احتمالات بعيده سـخيفه اسـتدلال بر تشـيع ايشان نموده چنان كه از مطالعه و مراجعه كتاب

(۵۱)

صفحهمفاتيح البحث: كتاب كشف الحجب والأستار للسيد إعجاز حسين (۱)، يوم عرفة (۱)، الظنّ (۱)، النوم (۱)

- مـج - مجالس معلوم و مفهوم ميگردد ومع ذلك از اعيان صوفيان كسـى را كه براى سـنيان بجا گذاشـته شـيخ عبـد القادر گيلانى وملاـ عبـد الرحمن جـامى است " وتفطن القاضـى نفسه بـافراطه فى هـذا الاـمر فأجاب عنه بزعمه حيث قال فى مجالس المؤمنين، فى المجلس السـابع، فى ترجمـة الغزالى ": كسـى نگويـد كه چون حكم بتشـيع غزالى وماننـد او كه بمـذهب اهـل سـنت اشـتهار دارند نموديـد پس بايد كه سـخنان ايشان را كه در كتب كلاميه و غير آن مسـطور است بر اهل سـنت حجت نسا زيد زيرا كه ميگوئيم كه حكم مـا بتشـيع غزالى و امثـال او نظر به بـاطن حال ايشان است و شك نيست كه ظاهر حال ايشان موافق اهل سـنت بوده و تصاينف ايشان بر طبق عقائد آن جماعت واقع شده الخ " و ذكر نظيره فى موارد عديدة من كتاب المجالس وغيره ومنه ما مر ذكره قبيل ذلك (ص ۴۰) نقلا من مصائب النواصب.

۵ - اسـلوب تحرير القاضـى (ره) وتقريره بيان القاضى (ره) سواء كان عربيا أو فارسيا به مكان عال من الفصاحة والبلاغة ومقام شامخ من الجودة والسـلالة، واللطافة والنفاسة، ألا ترى الى قول السـيد اعجاز حسين الهندى (ره) فى كشف الحجب تحت عنوان ابداء الحق "وأيضا لا يضاهى بيان هـذا الكتاب بيان هـذا العلامـة النحرير ولا اسـلوبه اسـلوبه البالغ الى اقصـى المراتب فى البلاغة وجودة التقرير مستدلا به على أن الكتاب ليس للقاضى (ره) وهو بيان صحيح و كلام متين و استدلال قوى وذلك واضح عند من كان مستأنسا بكتبه الا أنه مع ذلك يلوح قليلا ما فى بعض تعبيراته العربية شـئ يخالف استعمال لغة العرب مثلا كلما يستعمل لغة " ندم " فى كتبه العربية يسـتعملها به من تبعـا لاسـلوب التعبير الفارسـى فى اسـتعمال معنى هـذه الكمـة فيقول مثلاـ " نـدم منه " كما يقال بالفارسـية ": از آن پشـيمان شـد " والحـال أن العرب تقول ": نـدم عليه " وقس عليه بعض نظـائره الاـ أنه معفو عنه فى جنب حسن تعبيره الواضـح وبيانه الجلى على أنه أقل قليل و بعد ما فطنت بهذا الامر صححت هذه الكلمة فى

(۵۲)

صفحهمفاتيح البحث: الجنابة (۱)

- مد - جميع الموارد التى استعملت هى فيها من هذا الكتاب الا ما زاغ عنه البصر.

۶ - الكلاـم حول بعض تأليفـات القاضـى (ره) مـا اشـتهر من تأليفات القضاى (ره) وانتشـر نسـخها أربعـة كتب، احقاق الحق، مجالس المؤمنين، الصوارم المهرقـة، مصـائب النواصب وهى تأليفـاته المشـهورة ولاـ سـيما الاولاـن فانهما به مكان من الشـهرة ونظرا الى هـذا

الاشـتهارا کتفی جماعهٔ فی ترجمهٔ القاضـی (ره) باختصاصـها بالذکر من بین تألیفاته کما إلیه ینظر کلام صاحب الروضات (ره) حیث قـال بعـد ذکر اسامی عـدهٔ من کتب القاضـی (ره) غیر هـذه اربعـهٔ فی ترجمته نقلا عن غیره " کـذا فی بعض المواضع المعتبرهٔ و کأن المقصود به تفصـیل غیر کتبه المشهورهٔ المتداولهٔ و الا فلا وجه لاسقاطه اس اساس مصنفات الرجل مثل کتاب مجالس المؤمنین الذی کتبه فی ترجمـهٔ أحوال جماعـهٔ من العلماء و الحکماء والادباء والعرفاء والرجال الاوائل والرواهٔ الا فاضل من الاسـلامیین الـذین هم به اعتقـاد المصـنف من الامـامیین مع طرف من حکایـاتهم وطریف من ملـح اقاصیصـهم وروایـاتهم واشارهٔ الی ترجمـهٔ جملـهٔ من البلاد المنسوبـهٔ إلیهم رضوان الله سبحانه و تعالی علیه و علیهم و مثل کتاب احقاق الحق الذی کتبه فی النقض علی ابطال الباطل الذی کتبه الفضـل بن روز بهان الاصـفهانی فی الرد علی نهـج الحق لامامنا العلامـهٔ اعلی الله مقامه واعظم انعامه، وکتاب صوارمه الـذی کتبه فی الرد علی صواعق ابن حجر الهیتمی المکی، الی غیر ذلک من مصـنفاته التی تسمعها من غیر هذا الموضع علی حسب ما سوف نحکی "فنقول رابع هذه الثلاثهٔ المذکورهٔ فی الاشتهار مصائب النواصب کما ستعرف وجهه ان شاء الله تعالی.

اما احقاق الحق فهو کتاب شریف قد وقع عند علمائنا الفحول به مکان من القبول بحیث صرح بعض العلماء بانه مما لم یؤلف مثله فی بابه وهو کذلک قال صاحب ریاض العلماء فی حقه:

(۵۳)

صفحهمفاتیح البحث: کتاب الصوارم المهرقهٔ للشهید نور الله التستری (۱)، إبن حجر الهیتمی (۱)، الباطل، الإبطال (۱)

- مه " - احقاق الحق کتاب جیـدهٔ الفوائـد کبیر جدا وقد ألفه فی بلاد الهند فی جواب رد بعض متأخری العامهٔ علی کتاب نهج الحق للعلامـهٔ فی مسألهٔ الامامهٔ وتألیف هذا الکتاب هو من جملهٔ البواعث لشـهادهٔ هذا السـید قدس سره وهو کتاب معروف معول علیه عند من جـاء بعـده من العلمـاء قـال العالم الجلیل السید اعجاز حسـین الهنـدی (ره) فی کشف الحجب والاسـتار ": احقاق الحق للفاضـل الکامل الادیب، العالم العامل الاریب، السید السند السدید الشهید القاضی نور الله بن شریف بن نور الله نور الله مرقده المشتهر بالشهید الثالث نقض فیه ابطال الباطل الـذی ألفه ابن روزبهان زاعما أنه جواب لکشف الحق ونهج الصدق لایهٔ الله فی العالمین العلامهٔ الحلی. قال الحر العاملی:

انه کان معاصـرا للشیـخ البهائی، و قتل بسـبب تألیف احقاق الحق (انتهی ") وقال صاحب الذریعـهٔ فی حق ذلک الکتاب ": وهو أجل کتاب فی بابه تعرض فیه لرد کلمات القاضـی فضل بن روزبهان فی کتابه ابطال نهـج الباطل الـذی کتبه فی الرد علی کتاب نهج الحق لایـهٔ الله العلامـهٔ الحلی فأظهر الصواب ونال أعظم الاجر والثواب، أوله " الحمد لله الذی جعل مقام شیعهٔ الحق علیا، وصـیرهم مع نبیه ابراهیم فی ذلک الاسم سمیا (" اشارهٔ الی تفسیر قوله تعالی ": وان من شیعته لابراهیم."

قـال الحـاج محمـد جعفر الصوفی المتـأخر المعروف بکبودر آهنگی فی کتـاب مرآهٔ الحق (ص ۹۷ من النسـخهٔ المطبوعهٔ) فی ضـمن کلام له بعد ذکر اسم الکتاب اعنی الاحقاق و نقل شئ منه ما لفظه ": انصاف آنست که چنانچه از بعض اساتید عظام خود که جناب مرحـوم مغفـور میرزا أبـو القـاسم قمی (ره) باشـد و بعضـی فضـلای دیگر کـه جنـاب مرحـوم مغفـور میرزا محمـد مهـدی طباطبـائی شهرسـتانی باشـد شـنیدم که میفرمودنـد که قاضـی (ره) کمـال فضـیلت و تحقیـق و تتبع را داشـته که به این نحو رد کلمـات فاضـل روزبهان را نموده و میفرمودند که اگر علامه حلی خود ایشان میخواسـتند که به این نحو رد کلام و تزییف او نمایند ما را اعتقاد این است که به این نحو ممکن نبود"

(۵۴)

صفحهمفاتیـح البحث: الشیـخ الحر العاملی (۱)، الشیـخ البهائی (۱)، العلامـهٔ الحلی (۲)، الهند (۱)، الباطـل، الإبطال (۲)، القتل (۱)، الصدق (۱)، الشهادهٔ (۱)، الحج (۱)

- مو - وقـال أیضـا بعـد مـدح أعظم من ذلـک لهـذا الکتاب و بعـد مـدح بالغ لمؤلفه وسائر تألیفاته ولا سـیما احقاق الحق و مجالس

المؤمنین (ص ۱۰۹ من النسخة المطبوعة "): نفاست و شرافت این دو کتاب بمرتبه ای است که محقق محدث مولانا محمد تقی مجلسی (ره) فرموده است: که بر هر شیعه لازم است که این دو کتاب را داشته باشد " یرید بهما احقاق الحق و مجالس المؤمنین.

تاریخ تألیف احقاق الحق وطبعاته قال السید اعجاز حسین " ره " فی کشف الحجب والاستار بعد ما مر ذکره: قد صنف هذا الکتاب فی مدة یسیرة وأیام قلیلة لا یکاد أحد أن ینسخه فیها فضلا عن أن یصنفه، قال رحمه الله فی آخره ": وقد اتفق نظم هذه اللئالی، التی وشحت بها عوالی المعالی، فی سبعة أشهر من غیر اللیالی، لما شرحت من کثرة ملالی، و ضعف القوی ونحول البدن کالشن البالی، وکان آخرها آخر ربیع الاول المتنظم فی سلک شهور سنة ألف وأربع عشرة فی بلدة آگرة أکره بلاد اتخذها الکفر و وکره، واستعمل فیها الشیطان مکره، صان الله المؤمنین عن مکره وجهله، وأخرجهم عن سواد الهند حزنه وسهله، به حق الحق وأهله " قال الشیخ آغا بزرگ دام ظله فی الذریعة بعد ما ذکره "، طبع بایران تاما فی سنة ۱۲۷۳ و طبع بمصر أیضا لکنه مع اسقاط بعض مطالبه ثم فی سنة ۱۳۲۶ طبع بها نصفه الاولی الی البحث الرابع فی تعیین الامام بمباشرة الفاضل الشیخ حسن بن الشیخ دخیل الحجامی النجفی وأتعب نفسه فی تصحیحه ومقابلته مع طبع ایران وغیره، وعمد العلامة المعاصر الشیخ محمد حسن مظفر النجفی الی تألیف کتابه دلائل الصدق فی نهج الحق تتمیما لما حققه القاضی نور الله الشهید فی هذا الکتاب وهو مجلد کبیر یأتی فی محله " تتمیم قال صاحب ریاض العلماء فی آخر ترجمة القاضی (ره ") ثم اعلم أن الذی رد علی العلامة کتاب نهج الحق هو فضل بن روز بهان الاصفهانی، ویقال انه من غیر اهل

(۵۵)

صفحهمفاتیح البحث: دولة ایران (۲)، کتاب کشف الحجب والأستار للسید إعجاز حسین (۱)، شهر ربیع الأول (۱)، الهند (۱)، الصدق (۱)، الشهادة (۱)

- مز - اصفهان و لکن توطن بها فلاحظ وکان فضل بن روزبهان فی عصر خروج السلطان شاه اسماعیل الصفوی بل بعده بقلیل فلا حظ ویقال: ان فضل بن روزبهان کان بعد دولة السلطان محمد خدا بنده الذی الف العلامة کتاب نهج الحق له بقلیل وهو خطاء کیف لا-وقد یظهر من کلام القاضی نور الله المذکور فی مواضع من احقاق الحق أنه کان من المتأخرین عن ذلک الزمان یکثیر منها أنه قال: انه قاد الف ذلک الرد علی العلامة لاجل تلافی قتل قومه باصبهان یعنی بعد خروج السلطان شاه اسماعیل. ومنها انه قال: ان بعض الایرادات التی أوردها فضل بن روزبهان فی بحث رؤیة الله تعالی قد أخذها من الشرح الجدید للتجرید و من المعلوم أن الشارح الجدید کان فی عصر میرزا الغ سبط الامیر تیمور وهو قریب من عصر خروج السلطان شاه اسماعیل الصفوی المذکور. ومنها انه."

أقول: فترک بیاضا لکتابة شئ و لم یکتبه والظاهر أنه لم یمهله الاجل لکتابته لانی نقلته من خطه رحمه الله تعالی.

اما مجالس المؤمنین فهو أشهر من احقاق الحق قال الافندی قدس سره فی ضمن عد تألیفات القاضی (ره ") أیضا کتاب مجالس المؤمنین بالفارسیة وهو کتاب کبیر معروف فی ذکر طائفة من علماء الشیعة ورواتهم وزمرة من مشاهیر الامامیة من السلاطین والامراء والصوفیة والشعراء من الازمنة السالفة الی زمانه وقد أفرط فی ذلک وفرط وهو من جملة البواعث لنا فی انشاء هذا الکتاب المسمی بریاض العلماء وانما ألف (ره) کتابه المذکور حیث رأی أن المخالفین علینا قد طعنوا بأن مذهب الشیعة قد حدث فی مبدأ ظهور الدولة الصفویة وخروج السلطان شاه اسماعیل الصفوی ونحو ذلک من أقا ویلهم المخیلة الفاسدة وقد مرت الاشارة إلیه ایضا فی أول الدیباجة " أقول: مع ذلک کله هذا الکتاب من نفائس الکتب ولو لاه لفاتت فوائد جمة لا یجبر فواتها غیره.

(۵۶)

صفحهمفاتیح البحث: مدینة إصفهان (۱)، القتل (۱)

- مح - قال السید اعجاز حسین الهندی (ره) فی کشف الحجب والاستار ": مجالس المؤمنین للقاضی نور الله بن شریف الحسینی الشوشتری المتوفی سنة تسع عشرة بعد الالف، رتبه علی اثنی عشر مجلسا فی ذکر الاماکن والمواطن التی لها اختصاص بالائمة

الطاهرين والطوائف والاصحاب والتابعين والمتكلمين والمفسرين والمحدثين والمجتهدين والسادات والقراء والنحاة والحكماء والملوك والامراء والوزراء والشعراء من العرب والعجم (الى ان قال:) اوله " نفحات دلگشاى حمد ورشحات جانفزاى الخ."

تأريخ تأليف مجالس المؤمنين وطبعاته قال الناقد البصير الافندى قدس سره فى رياض العلماء ": وكان فراغه من مجالس المؤمنين يوم الخميس الثالث والعشرين من شهر ذى القعدة لسنة عشرة والف، وكان افتتاحة فى مفتتح شهر رجب المرجب المنتظم فى سلك شهور سنة ثمان وتسعين وتسعمائة فى بلدة لاهور صنيت عن آفات الدهور، هكذا وجدت صورة خطه على آخر كتاب المجالس المذكور " اقول: قد علم من هذا الكلام أن ما ذكره ريو (۱) فى فهرسه (ج ۱، ص ۳۳۷ - ۳۳۸) من أن فى متحف البريطانية نسخة خطية من كتاب مجالس المؤمنين قد كتب فى هامش آخرها ": افتتح هذا الكتاب فى رجب سنة ۹۹۳، واختتم فى الثالث والعشرين من ذى القعدة لسنة ۱۰۱۰ " ويظن أن التاريخ المذكور قد استنسخ من خط مؤلفه " صحيح من جهة الظن الا أن فى الكلام اشتباها نشأ من تحريف " ثمان " الى " ثلاث " ويمكن أن يكون الامر بالعكس الا أنه بعيد لايعبا به عند المتأمل البصير لكون الافندى أبصر منه.

طبع هذا الكتاب فى ايران ثلاث مرات (مرتين فى طهران: تاريخ الطبعة الاولى فى ۱۶ رجب سنة ۱۲۶۸، والطبعة الثانية ليست عندى الان منها نسخة فليلا حظ من غير هذا الموضع، وثالثة فى تبريز فى مطبعة الحاج ابراهيم آقا الباسمجى التبريزى لكن بلا ذكر من تأريخ الطبع) الا ان النسخ المطبوعة فى تلك الطبعات الثلاثة ملحونة جدا مشوشة كثيرا بحيث يتعسر على

(۱) Rieu. Ch

(۵۷)

صفحهمفاتيح البحث: دولة ايران (۱)، كتاب كشف الحجب والأستار للسيد إعجاز حسين (۱)، شهر ذى القعدة (۲)، شهر رجب المرجب (۳)، مدينة طهران (۱)، الظنّ (۱)، الحج (۱)، الوفاة (۱)

مصائب النواصب وما يرجع إليه

- مط - الناظر بل يتعذر عليه الاستفادة الكاملة منها من دون مراجعة الى النسخ الخطية أو المآخذ المنقول عنها وذلك على خلاف ما أوصى به القاضى (ره) فى آخر هذا الكتاب فانه أورد فى آخره خاتمة تشتمل على وصاياه التى آخرها هذه العبارة ": ديگر آنكه چون بعد از اتمام هفت نسخه از اين مجالس و مقابله آنها با اصل مسوده آن اين فقير مستهام باشاعت آن اقادم نموده بنابراين مأمول از الطاف اخوان كرام كه از آن نسخ نقل بردارند آنكه همت بر تصحيح و مقابله منقول عنه گمارند تا چنان كه در اكثر كتب تواريخ و سير به نظر ميرسد به تعاقب نقل و مرور روزگار نسخه هاى سقيم خاطر آزار به روى كار نيايد و طبع لطيف ناظران را از مطالعه آن ملالت نيفزايد. " هذا كله مع اعتراف القاضى (ره) بن الاشعار العربية قد كانت فى النسخة الاصلية أيضا مشوشة ملحونة مصحفة وذلك لانه (ره) قال فى المجلس الحادى عشر بعد ذكر حكاية (۱) تشتمل على ذكر سبب تأليف أبى تمام الكتاب الحماسة ما لفظه ": مخفى نماند كه حال مؤلف اين كتاب در نقل اكثرى از اشعار شعراى عرب بر منوال حال شيخ اصفهان است در

(۱) وهى هذه " آورده اند كه سبب جمع ابى تمام كتاب حماسه را آن بود كه چون او در وقت توجه از نيشابور به عراق عرب به ولايت همدان رسيد زمستان شد و برف راه را مسدود ساخت و در آن اثناء أبو الوفاء محمد بن عبد العزيز كه اديبى بود از اولاد رؤساء و شعر نيز ميگفت أبو تمام را به خانه خود برده به خدمت او مشغول شد و چون مدت توقف أبو تمام بواسطه زمستان امتدادى داشت كتب خود را نزد أبو تمام آورده أبو تمام از آنها اختيار ابيات حماسه نمود و نسخه نزد أبو الوفاء ماند تا آنكه كتب أبو الوفاء بدست شخصى از اهل دينور افتاد كه تو را أبو العواذل دينورى ميگفتند و او در ايامى كه از هجرت نبويه دويست و هفتاد سال و كسرى گذشته بود نقلى سقيم مصحف از آن برداشته به اصفهان برد و بعضى از مشايخ اصفهان با آن خلل و قصور كه در آن نسخه

بود بر تداول آن رغبت فرمودند وابو بكر خياط را جهت تفحص اشعارى كه مانند كتاب حماسه بود به اطراف بلاد فرستاد و همشيه در مقام اصلاح آن بود تا چنان شد كه مردم از مطالعه آن بهره يافتند"

(۵۸)

صفحهمفاتيح البحث: مدينة إصفهان (۳)، الكرم، الكرامة (۱)، الوصية (۱)، دولة العراق (۱)، محمد بن عبد العزيز (۱)، الإختيار، الخيار (۱)

- ن - نقل كتاب حماسه از آن نسخه سقيم غير مستقيم و اميدوار است كه توفيق تصحيح و تحقيق آن روزى گردد والله الموفق" أقول: عممه فى وصاياه التى ذكرها فى خاتمة الكتاب الى الاخبار ايضا حيث قال فيها ما لفظه ": ديگر آنكه بر وجهى كه سابقا در ذيل احوال أبو تمام طائى از مجلس يازدهم مذكور شده چون بعضى از كلمات واقعه در اخبار و اشعار منقوله در اين كتاب خالى از سقمى و ارتيابى نيست اگر اصلى صحيح تر از آن اخبار و اشعار بدست آرند در تصحيح آن التفات دريغ ندارند " فائدة مهمة - اعلم أن من متممات كتاب مجالس المؤمنين رسالة " دفع شبهات ابليس " ويعلم ذلك من ملاحظة صدر الرسالة وذلك لان عبارة صدرها بعد البسملة والاستعاذة هكذا ": مخفى نماند كه اين تراب اقدام مؤمنان در فاتحه كتاب مجالس المؤمنين تشبيه اقوال بعضى از شياطين امت سيد المرسلين را به شبهات ابليس لعين مذكور ساخته (۱) وجهت رعايت معانقه اجزاى اصليه كلام حواله شعور بر بعضى شبهات مذكوره و جواب آن را به كتب جمهور مناسب شناخته بود و چون آن مقام به نظر شريف بعضى از اخوان عاليشان ملك نشان كه جامع ملكات فطريه انسانى و خالع صفات رديه شيطانى بود رسيد استدعا نمود كه به نوشتن تفصيل شبهات مذكوره و جواب آن كرايد و به حاشيه كتاب الحاق آن نمايد تا ناظر در اين مقام را حاجتى به غير اين كتاب نباشد و تكلف جستجوى خاطر او را نخراشد و چون به حسب استدعاى او شروع در آن واجب گرديد الخ " وهى

(۱) يريد به ما ذكره فى فاتحة كتاب مجالس المؤمنين بهذه العبارة " و اول شبهه كه در عالم پيدا شد شبهه ابليس بود (الى ان قال:) و از اين استكبار و استبداد هفت شبهه او را سانح شد و بعد از وى در سائر خلائق آن شبهات سرايت كرد تا آنكه بعد از غروب آفتاب نبوت هر نبى بعضى از آن شبهه‌ها در نفوس علماى امت آن پيغمبر پديد آمد (الى ان قال:) و اين اخلاف و افتراق به حكم حديث " ستفترق " در امت پيغمبر ما صلوات الله عليه وآله زياده گرديد (الى ان قال:) و تفصيل آن شبهات كه منشأ اشتباهات اهل بدع و ضلالات است يا دفع آن در كتب اهل كتاب مذكور و در مصنفات علماى ملت احمدى مسطور است الخ."

(۵۹)

صفحهمفاتيح البحث: الصّلاة (۱)

- نا - تشتمل على اجوبة سبع شبهات القاها ابليس وهذه الرسالة هى التى عبر عنها صاحب شهداء الفضيلة بقوله ": رسالة فى رد الشيطان " كما مر نقله (انظر ص ۵، س ۳) وذلك لانه غير عبارة الرياض وعبارة هكذا " رسالة فى رد شبهات الشيطان " كما صرح به علاء الملاك أيضا فى محفل فردوس بقوله " رساله دفع شبهات ابليس " كما مر نقله (انظر ص ۱۶، س ۱۹) ولهذه العلاقة طبعت فى اواخر مجالس المؤمنين فى هوامش بعض الصفحات.

اما الصوارم المهرقة فهو هذا الكتاب الحاضر الذى لا نخوض فى بيان ما ينبغى لشانه لان عيانه بغنينا عن بيانه، بل نكتفى بذكر مالا بد منه وهو التعريف الاجمالى من الكتاب فنقول: هو كتاب كلامى يبحث عن موضوع الامامة العظمى والخلافة الكبرى، صنفه القاضى (ره) فى جواب الصواعق المحرقة لابن حجر الهيتمى ومع كونه ردا على بعض الصواعق (لانه لا يتجاوز عن مبحث خلافة أبى بكر) فى حكم الرد على كله لما نبه عليه مصنفه فى آخره، ومع صغر حجمه كثير الجدوى غزير الفحوى. قال الافندى (ره) فى ضمن عد تأليفات القاضى (ره ") وكتاب الصوارم المهرقة فى رد الصواعق المحرقة لابن حجر العسقلانى فى دفع الامامية وحقية مذهب العامة معروف، والظاهر أنه غير ما سبق من رسالة رد مقدمات ترجمة الصواعق " أقول قوله (ره ") العسقلانى " سهو قلم و اشتباه منه لان

الصواعق لابن حجر الهيتمى المكى المتأخر زمانه عن زمان ابن حجر العسقلانى بكثير من السنين فليلا حظ من محله. قال صاحب كشف الحجب والاستار ": الصوارم المهرقة فى دفع الصواعق المحرقة للسيد السند القاضى نور الله بن شريف بن نور الله المرعشى الشوشترى نور الله مرقده، المتوفى سنة تسع عشرة بعد الالف وهو شرح بالقول.. " ويؤخذ من ملاحظة فهارس الكتب أن هذا الكتاب أول كتاب صنف فى رد الصواعق وذلك لان العلماء كتبوا فى رده كتبا كثيرة قال الفاضل الجليل السيد اعجاز حسين الهندى (ره) فى كشف الحجب والاستار:

(۶۰)

صفحهمفاتيح البحث: كتاب الصوارم المهرقة للشهيد نور الله التسترى (۳)، كتاب كشف الحجب والأستار للسيد إعجاز حسين (۲)، الحافظ ابن حجر العسقلانى (۲)، كتاب الصواعق المحرقة (۲)، خلافة أبى بكر بن أبى قحافة (۱)، إبن حجر الهيتمى (۱)، الوفاة (۱)، السهو (۱)

– نب " – ابداء الحق فى جواب الصواعق المحرقة قال بعض الافاضل: انه من مصنفات السيد السند القاضى نور الله بن شريف بن نور الله الحسينى المرعشى الشوشترى اعلى الله درجته فى اعلى عليين لكنه لا يستقيم لانه استشهد سنة تسع عشرة بعد الالف فى عهد جهانگير و تاريخ تصنيف ابداء الحق على ما ذكر فى اوله سنة سبع وعشرين بعد الالف، وايضا لا يضاهى بيان هذا الكتاب بيان هذا العلامة النحرير ولا اسلوبه اسلوبه البالغ الى اقصى المراتب فى البلاغة وجودة التقرير فلعله لابنه أو لبعض تلامذته، اوله: الحمد لله الذى هدانا الى الصراط المستقيم الخ " قال صاحب الذريعة بعد نقل الكلام المذكور هنا ": اقول: نعم رد القاضى نور الله الشهيد على الصواعق موجود واسمه الصوارم المهرقة فى دفع الصواعق المهرقة كما يأتى، وللقاضى الشهيد أيضا رد على مقدمات ترجمة الصواعق يأتى " وقال ايضا صاحب كشف الحجب ": البوارق الخاطفة فى جواب الصواعق المحرقة لابن حجر المكى اليتهمى لم اقف على اسمه مصنفه لعله لبعض تلامذة القاضى نور الله الشوشترى اعلى الله فى عليين درجته أو لولوده محمد على قد التزم فيه ان لا يتمسك فى ابطاله به غير ذلك الكتاب ويظهر من هذا الكتاب أن للمصنف كتاب فى علم الكلام بالفارسية سماه الشوارق، اوله: الحمد لله الذى جعل احقاق الحق ذريعة لشفاعة النبى المختار، وصير ابطال الباطل وسيلة فى سلك العترة الاطهار، الخ. " وقال المحدث النورى (ره) فى هامش الموضع من نسخة خطية له من كشف الحجب بعنوان الاستدراك ": البوارق الخاطفة والرواعد العاصفة فى رد الصواعق المحرقة، والظاهر انه للسيد على بن السيد علاء الدولة بن ضياء الدين نور الله، اوله: الحمد لله الذى امطر على ابن حجر حجارة العذاب، وطرقه بفطيس العقاب الخ " قال صاحب الذريعة ": ذكر شيخنا العلامة النورى (ره) فيما كتبه بخطه على هامش نسخة كشف الحجب التى اهداها إليه مؤلفه البوارق المذكور، كتبه استدراكا لما فات المؤلف وقال: هو لسبط القاضى الشهيد والظاهر انه السيد على بن السيد علاء الدولة بن السيد ضياء الدين نور الله " اقول: نعم يظهر من مخالفة الخطبتين تعدد الكتابين وان اتحد موضوعهما واسمهما وقد ذكر صاحب

(۶۱)

صفحهمفاتيح البحث: كتاب الصوارم المهرقة للشهيد نور الله التسترى (۱)، كتاب الصراط المستقيم لعلى بن يونس العاملى (۱)، كتاب الصواعق المحرقة (۳)، نور الله الشوشترى (۱)، الباطل، الإبطال (۱)، الشهادة (۳)، العذاب، العذب (۱)

إزاحة وهم توهمه بعض المعاصرين

– نج – الرياض المولود سنة ۱۰۶۶ ترجمة السيد على هذا فى كتابه وقال " انه كان يسكن بالهند وكان معاصرا لنا " ولعله لبعده عنه لم يطلع على كتابه هذا " أقول سنذكر كلام صاحب الرياض فى ترجمته وقال أيضا السيد اعجاز حسين (ره) فى كشف الحجب" جواب الصواعق كثيرة، ابداء الحق، و البوارق الخاطفة، والصوارم المهرقة، والحدائق " وقد قرع سمعى من باب الاتفاق أن من جملة

الردود على الصواعق المحرقة كتابا موسوما بالبحار المغرقة الا أنى لا اعرف خصوصياته ولا مؤلفه وذلك لانى حيث سمعت تعريف الكتاب لم أكن فى صدد الترجمة للقاضى (ره) حتى أقيد الخصوصيات كما ينبغى فنسيتها بعده كما نسيت ناقله ولعل الله يحدث بعد ذلك امرا.

وممن استفاد اسم كتاب له من اسم الصوارم المهرقة السيد الجليل الشهير السيد محمد (ره) فانه صنف كتابا وسماه بالبوارق الموبقة ولقبه بالسيوف المهرقة كما انه الخواجه نصر الله الكابلى أيضا صنف كتابا وسماه بالصواقع المحرقة فى الرد على اهل الكفر والزندقة آخذا اسمه من اسم الصواعق المحرقة وعبارة كتاب السيد المذكور بالنسبة الى هذا المدعا بعد الخطبة هكذا " و بعد فهذه سيوف هاشمية شاهرة، تسفك دماء أعادى العترة الطاهرة، المنصوبين بالنصوص الجلية الظاهرة، أو دعت فيها حججا قاهرة، وبراهين باهرة، متعلقة بالباب السابع من أبواب التحفة المنسوبة الى بعض ذوى الاذناب، السارق مضامين بعض اخوانه تأسيا بسارق الكتاب، فان جل تحفته مسروقة من الصواقع المحرقة المشحون بالكفر والزندقة من مصنفات خواجه نصر الله الكابلى خذله الله واخزاه والحمد لله الذى فضح الناصب وأظهر سرقته وخيانته على أهل الايمان وسميت هذا الكتاب بالبوارق الموبقة ولقبته بالسيوف المحرقة (الى ان قال:) وانا الراجعى رحمة ربه الغفار محمد بن على صاحب ذى الفقار."

وممن تبع المصنف ايضا فى تسمية كتاب له باسم الصوارم السيد النحرير الشهير السيد دلدار على (ره) فانه صنف كتابا وسماه الصوارم الالهيات فى قطع شبهات عابدى العزى واللات.

ويؤخذ من ملاحظة مجلد حديث الولاية (وهو المجلد الثالث من المنهج الثانى) من كتاب عبقات الانوار فى امامة الائمة الاطهار من تصنيفات السيد السند الجليل، والحبر المعتمد

(۶۲)

صفحهمفاتيح البحث: كتاب الصوارم المهرقة للشهيد نور الله التسترى (۱)، كتاب الصواعق المحرقة (۲)، حديث الولاية (۱)، محمد بن على (۱)، الهند (۱)، السرقة (۱)

ما نسب إلى القاضى (ره) من الكتب وليس منه

- ند - النبيل، سيف الله المسلول على اهل الالحاد والتضليل، فخر طائفة الشيعة، وحامى حوزة الشريعة، مشيدار كان الدين، ومروج مذهب الائمة الطاهرين، السيد حامد حسين الهندى رضى الله عنه وأرضاه وجعل الجنة مسكنه ومأواه (ص ۳۹۰ - ۳۹۱ من المجلد المذكور) أن لاحد من فضلاء أهل السنة كتابا فى رد الصوارم سماه بتنبيه السفيه وعين عبارته فيه هذه " سيف الله ملتانى در تنبيه السفيه كه عبارت است از شبهات سخيفه او بر بعض مقامات صوارم و به مزيد جسات آن را موسوم به " تنبيه السفيه " نموده گفته: مقدوح و مجروح بودن روات اهل سنت اگر مزعوم شيعه است پس چه اعتبار دارد؟ كه از قبيل شهادة العدو على العدو است و اگر بر طريق اهل سنت است پس صريح البطلان است چه روات صحاح اهل سنت همه معدل و مزكى و اهل ديانت و تقوى بوده اند و نيز روايات اهل سنت در هر عصر و هر طبقه مشهور و معروف، و در محافل و مجالس و بر سر منابر مذكور و مدروس، با وصف اين شهرت و اين ظهور تلبيس و دخل وجعل و افترا امكان عادى ندارد به خلاف روايات روافض كه مدام چون لته حيض مستور و مخفى مانده، بيشتر اين قسم روايات مجال تلبيس و دخل وجعل و افترا است " ونقله ايضا فى الجزء الثانى من مجلدى حديث الغدير (ص ۵۵۵) بهذه العبارة ": وسيف الله بن اسد الله ملتانى در تنبيه كه عين تمويه است گفته الخ " أقول: ينقل السيد المذكور (ره) فى مواضع من العبقات من هذا الكتاب معبرا عنه بالتنبيه فمنها قوله بعيد ما مر ذكره (ص ۳۹۲، س ۱۵ من مجلد حديث الولاية ") وسيف الله بن اسد الله ملتانى (الى ان قال فى س ۱۹) وهذه عبارته فى التنبيه الذى هو عين التمويه " ومنها قوله فى مجلد حديث الطير (وهو المجلد الرابع من المنهج الثانى، من كتاب عبقات الانوار (ص ۱۲۵، س ۱۱ ") وسيف الله بن اسد الله ملتانى در تنبيه كه عين تمويه

است الخ " ومنها قوله فى مجلد حديث التشبيه (وهو المجلد السادس من المنهج الثانى) (ص ۲۶۳ ") و از غرائب دهور آنست كه سيف الله ملتانى (الى ان قال:) وهذه عبارة الملتانى

(۶۳)

صفحهمفاتيح البحث: حديث الطير (۱)، حديث الولاية (۱)، حديث الغدير (۱)، الستر (۱)، الباطل، الإبطال (۱)، الحيض، الإستحاضة (۱)، الطهارة (۱)، الشهادة (۱)

- نه - فى تمويه السفيه الذى سماه تنبيه السفيه " الى غير ذلك من الموارد التى يقف عليها المتتبع الا أنه لم يتبين لى أن هذا الكتاب هل هو رد على الصوارم المهرقة ام على الصوارم الالهيات فليلاحظ وان كان الظن يميل الى الكتاب الثانى لبعض القرائن.

ذكر سبب طبع الصوارم وما يتعلق به لما رجع السيد السند الجليل والعالم العامل النبيل صاحب النفس الزكية الانسية والقوة الملكوتية القدسية آية الله جناب السيد كاظم آغا التبريزى المعروف بشريعتمدار (۱) مد ظله العالى من زيارة الائمة المدفونة بالعراق عليهم السلام تشرفت بزيارته وجرى الكلام من الابواب المتفرقة حتى انتهى الى الكتب النفسية النادر الوجود فسألته عما اطلع عليه منها فى سفره هذا فشرع فى تعداد ما رآه فى هذا السفر وذكر من جملتها الكتاب الحاضر المسمى بالصوارم المهرقة ووصفه وصفا لا مزيد عليه وقال لو ظفر نا بنسخة منه لاقدمنا على طبعه ونشره فقلت: ان فى مكتبة عالم من علماء طهران نسخة منه وأظن أن لا يضايقنا ولايضن بها ان استعرناها منه للطبع فقال عليكم الاستعارة والتصحيح وعلينا بذل النفقة والنشر وعلى الله المفضل المنعام الاجر والثواب بكرمه وفضله ومنه وذلك لان عمدة التجار الاخيار جناب الحاج حسين آغا شا ليجلار قد تعهد على طبعه ونشره ان ظفر به كسائر ما نشره من الكتب الدينية والاثار الاسلامية قربة الى الله تعالى حفظه الله تعالى من الافات والمهالك ووفقه لخدمة الاسلام والدين اكثر من ذلك فاستعرتها من مالكها أعنى العالم الفاضل الشيخ احمد (۲) الملقب بسلطان العلماء المتوفى فى هذه الايام (۱۳ صفر سنة ۱۳۶۷) فأعار النسخة، واطلعنا على نسخة أخرى أيضا كانت فى مكتبة مجلس الشورى فأخذنا نسخة عكسية (فوتوغرافية) منها أيضا فصارت

(۱) - هو اليوم من حملة لواء الشيعة، وحفظة ناموس الشريعة وحجج الاسلام، ومروجى الاحكام، ومراجع الانام، فى مسائل الحلال والحرام أدام الله امتداد ظلاله بحق نبيه محمد (ص) وآله (ع) (۲) وهو ابن جعفر بن محمد بن جعفر بن محمد بن العاشور الكرمانشاهانى صاحب التأليفات العديدة كاعتذار الحقير وبشارة الفرج وغيرهما، المشار الى ترجمته فى الذريعة تحت عنوان الكتابين.

(۶۴)

صفحهمفاتيح البحث: كتاب الصوارم المهرقة للشهيد نور الله التسترى (۱)، دولة العراق (۱)، مدينة طهران (۱)، سلطان العلماء (۱)، الظنّ (۱)، الزيارة (۱)، الحج (۱)، الرسول الأكرم محمد بن عبد الله صلى الله عليه وآله (۱)، جعفر بن محمد بن جعفر (۱)، الفرج (۱)

- نو - النسختان اصلا بنينا عليه طبع الكتاب الحاضر الا ان تعدد النسخة هنا ما كان مثمرا الفائدة التى تترقب من تعدد النسخة على الاطلاق لان احداهما كانت مأخوذة من الاخرى و كان ذلك ظاهرا من القرائن والامارات التى اطلعنا عليها ولم تكونا ايضا خاليتين من الغلط والتشويش البالغ فى بعض الموارد منتهى درجته ومع ذلك انضمام النسخة الفوتو غرافية الى النسخة المستعارة أفاد فوائد معتدا بها، فصححنا النسخة المطبوعة على حسب الوسع والطاقة، وحيث كان فى اوائل ايام الطبع جناب المرحوم المغفور الحاج رضا آقا شالجيلار (وهو كان اخا الحاج الحسين آغا المذكور) عازما على زيارة ائمة العراق وتشرف تلك الاعتاب المقدسة والمشاهد المشرفة على مشرفيها السلام والتحية استدعيت منه أن يستنسخ الموارد الضائعة فيما عندى من النسختين المذكورتين كما ستقف عليها عند المطالعة (انظر ص ۱۱۳ الى ۱۱۸) لكنه لم يمهله الاجل لا تمام ذلك، نعم وصلت الينا بعد طبع الكتاب نسخة أخرى قد كانت فى مكتبة الشيخ الشهيد الحاج الشيخ فضل الله النورى (ره) وكان يظهر من بعض القرائن أنها هى النسخة التى انتقلت إليه من أبى زوجته خاتم المحدثين الحاج ميرزا حسين النورى (ره) الذى يشير الى كون الكتاب عنده واطلاعه على ما فيه قوله (ره) فى الفائدة الثانية من

خاتمة المستدرک عند البحث عن حال کتاب الاستغاثة فی بدع الثلاثة فی مقام اثبات اعتباره بهذه العبارة (ص ۳۳۴ ج ۳ "): ولذا اعتمد علیه العلماء الاعلام مثل ابن شهر اشوب فی مناقبه (الی ان قال): والقاضی فی الصوارم المهرقة (" ۱) فوجدنا الموارد الضائعة المشار إلیها ضائعة فی تلک النسخة أیضا ولعل الله یحدث بعد ذلک أمرا.

فالملتمس من المستفید من هذا الکتاب ان یدعو للمرحومین المشار الیهما بالخیر وطلب الرحمة والرضوان من الله الواهب المنان لانهما قد بذلا مجهودهما فی المساعدة علی طبع الکتاب ونشره فافاض الله علی تربتهما شآبیب الرحمة والرضوان والبسهما بفضله البسة الکرامة والاحسان آمین آمین لا أرضی بواحدة * حتی أبلغها ألفین آمینا

(۱) یشیر به الی ما نقله القاضی (ره) عن کتاب الاستغاثة فی اوائل الصوارم (انظر ص ۲۰، الی ۲۵).

(۶۵)

صفحهمفاتیح البحث: کتاب الصوارم المهرقة للشهید نور الله التستری (۱)، دولة العراق (۱)، ابن شهر آشوب (۱)، الزوجة (۱)، الکرم، الکرامة (۱)، الشهادة (۱)، الزیارة (۱)، الحج (۳)

- نز - تاریخ تألیف الصوارم وطبعه اما تاریخ تألیفه فلم اطلع علیه الی الان لعدم ذکر منه فی موضع لافی النسخ التی رأیتها ولا فی موضع آخر من الفهارس وکتب التراجم الا أنه یؤخذ من احالة المصنف (ره) تحقیق بعض المطالب المذکورة فی هذا الکتاب الی سائر کتبه المعنونة هنا أن تألیفه متأخر عن تألیفها وذلک لانه أحال بعض المطالب المطوی ذکرها فی هذا الکتاب الی مصائب النواصب المؤلف فی سنة ۹۹۵ کما سیأتی ذکر تاریخ تألیفه:

(انظر ص ۲۰۲، س ۱۴ من الکتاب الحاضر) لانه (ره) قال هنا ": وههنا تفاصیل مذکورة فی کتابنا الموسوم بمصائب النواصب فلیرجع إلیه من اراد. " وأحال ایضا فی هذا الکتاب الی کتاب مجالس المؤمنین المؤلف فی سنة ۱۰۱۰ کما مر تفصیله (انظر ص ۱۹۶، س ۷ من الکتاب الحاضر) فانه (ره) قال فیه ": وتفصیل ما جری من هذه المناظرة بین شیخنا قدس سره والقاضی المذکور مسطور فی ترجمته قدس سره من کتابنا الموسوم بمجالس المؤمنین. " وأیضا أحال فیه الی احقاق الحق المؤلف فی سنة ۱۰۱۴ کما مر بیانه (انظر ص ۱۶۴ س ۷ من الکتاب الحاضر) حیث قال فیه:

"ثم فی هذا الحدیث من سوء الادب بالنسبة الی النبی صلی الله علیه وآله والعباس مالا یخفی علی المتأمل وقد أو ضحناه فی شرحنا علی کتاب نهج الحق فارجع إلیه " وقال أیضا فی الکتاب الحاضر (ص ۲۰۳، س ۲۰ "): وقد فصلنا الکلام فی ذلک فی شرحنا لکتاب کشف الحق فلیرجع إلیه من أراد الحق " وقال أیضا فیه (انظر ص ۲۰۹، س ۱۲):

"وههنا زیادة تدقیق وتحقیق وشحنا بها شرحنا لکتاب کشف الحق ونهج الصدق فلیطالع ثمة. " فیؤخذ من ملاحظة هذه الموارد أن تألیف هذا الکتاب قد وقع فی أواخر عمر القاضی (ره) بعد تألیف تلک الکتب. واما تأریخ خاتمة طبعه فهو ما ذکر فی آخره بهذه العبارة " تم طبع الکتاب بعون الله الملک الوهاب فی عاشر ربیع الاول من هذه السنة ۱۳۶۷

(۶۶)

صفحهمفاتیح البحث: الرسول الأکرم محمد بن عبد الله صلی الله علیه وآله (۱)، شهر ربیع الأول (۱)

- نح - الهجربة القمریة مطابقا لهذا التاریخ " ۱ / ۱۱ / ۱۳۲۶ " من السنة الهجریة الشمسیة."

أما مصائب النواصب فهو من مشاهیر تألیفات القاضی (ره) وهو الذی أشار إلیه مؤلفه نفسه (ره) فی مجالس المؤمنین فی المجلس الخامس فی ترجمة المولی حسین الواعظ المعروف بالکاشفی السبزواری:

"واز جمله قصائد او که در مدح حضرت أمیر المؤمنین واقع شده دو بیت مذکور میسازد " من ذریتی " سؤال رسول خدا بخوان * وز " لا ینال عهد " جوابش بکن ادا گردد ترا عیان که امامت نه لایق است * آن را که بوده بیشتر عمر در خطا وتوضیح این مقال، علی سبیل الاجمال، آنست که مطابقه جواب باسؤال، در " من ذریتی " و " لا ینال، " وعلو مقام ابراهیم (ع) از طلب محال، دلیلی

است بـدیع المثـال، بر آنکه ظـالم کافر ضال، لایق امامت نیست بهیـچ حال، وتفصـیل این اسـتدلال با نقض وإبرام در کتاب مصائب النواصب که از مؤلفات این فقیر مستهام است سـمت تقریر وتحریر یافته بآنجا رجوع نماینـد " واحال إلیه فی هـذا الکتاب ایضا (ص ۲۰۲، س ۱۴) کما مر الاشارة إلیه. قال الافندی (ره) عند عد تألیفات القاضی ناقلا أسامیها عن غیره:

"منها کتاب مصائب النواصب فی رد نواقض الروافض لامیرزا مخدوم الشـریفی السـنی المعاصر له بالفارسیة فی تخطئة الامامیة والف هذا القاضـی ذلک الکتاب باسم السلطان شاه عباس الماضی الصفوی وهو کتاب مشهور " وقال فی هامشه معترضا علیه " لکن کتاب مصائب النواصب الـذی رأیته بهراة بالعربیـة ولم یؤلفه باسم السـلطان المذکور فلعل له نسـختین فلا حظ " اقول: الظاهر من العبارة أن قوله " بالفارسـیة " قیـد لکتـاب نواقض الروافض وذلـک لقرینـة قوله " فی تخطئـة الامامیـة " لانـه لا ـ یمکن أن یکون قیـدا لمصائب النواصب فالاعتراض من هـذه الجهـة غیر وارد لکن کتاب النواقض أیضا بالعربیـة فلا یسـتقیم الکلام علی هذا الوجه أیضا ففی الکلام تشویش. قال السید اعجاز حسین فی کشف

(۶۷)

صفحهمفاتیح البحث: النبی إبراهیم (ع) (۱)، الضلال (۱)

- نط - الحجب " مصائب النواصب للقاضـی نور الله بن شـریف بن نور الله الحسینی الشوشتری استشهد رحمه الله بتألیف احقاق الحق فی سنة تسع عشرة بعد الالف کما قیل فی تاریخ وفاته بالفارسیة " سید نور الله شهید شد " ودفن فی مقابر اهل الحق فی آگرة ونقض فی هـذا الکتـاب کتـاب نواقض الروافض نقضا جیـدا ورتبه علی مقـدمات جیاد وجنود شـداد، اوله " نحمـدک یامن جعلنا من الفرقة الناجیـة الامامیـة الاثنی عشـریة الخ " تأریخ تألیف مصائب النواصب الف القاضـی قدس الله تربته هذا الکتاب فی زمان قلیل کما یعلم من ملاحظـة تـأریخه فـانه قـال فی آخره: قـد اتفـق اتمـام أصـل المسودة بیـد مـؤلفه الفقیر الی الله الغنی نور الله بن شـریف الحسـینی الشوشـتری نـور الله بـاله وحقق آمـاله فی سـبعة ایـام بلیالیهـا من شـهر رجب المرجب المنتظم فی سـلک شـهور سـنة خمس وتسعین وتسـعمائه هجریـة والحمـد لله علی توفیق الاتمـام والصـلوة والسـلام علی النبی وآله الطهر الکرام أتم الصـلوات وأکمل السـلام " قال الافنـدی قـدس سره بعـد نقل العبارة ": أقول: کتابه الـذی بالعربیـة وفی آخره کتب ما نقلناه کتاب طویل الذیل فتألیفه فی هذه المدة القلیلة فی غایة الغرابة فتأمل " أقول: قد علم من تأریخ تألیف احقاق الحق أن القاضـی (ره) قد کان سـریع القلم وسریع الانتقال وجید البیان وحسنة القریحة فلا غرابة فیه بالنسبة الی مثله.

تراجم مصائب النواصب نظرا الی اهمیـة هـذا الکتاب وکونه مقبولا عنـد اولی الالباب نقله جماعـة من العربیـة الی الفارسـیة فمنهم من ذکره الافندی (ره) فی الریاض فی هامش موضع البحث عن کتب القاضـی بهذه العبارة ": وقد ألف قدس سـره مصائب النواصب فی سنة تسعمائة وخمس وتسعین ثم أهداه الی السلطان شاه عباس الماضی الصفوی وهو قد وقفه علی خزانة کتب الحضرة

(۶۸)

صفحهمفاتیح البحث: شهر رجب المرجب (۱)، الکرم، الکرامة (۱)، الغنی (۱)، الشهادة (۱)، القبر (۱)، الصّلاة (۱)

- س - الرضویـة وبعـد ذلک بسـنین قد ترجمه هناک الامیر محمد اشـرف فنقله بالفارسـیة فی سـنة سـبعین والف فی زمن شاه عباس الثانی الصـفوی بامر احمد بیگ یوزباشـی من اکابر خصیان تلک الدولة الصفویة: " أقول: نسخة منه موجودة فی المشهد المقدس فی المکتبـة الرضویـة علی ما قال جامع فهرس کتب هذه المکتبة (ج ۱ ص ۸۳ "): مصائب النواصب - فارسـی، مؤلف محمد اشرف که ظـاهرا صـاحب فضائـل السـادات و معاصـر با مرحوم میر داماد و شاه عباس کبیر است و این کتاب ترجمه مصائب النواصب است که مرحوم قاضـی نور الله شوشـتری به عربی تـألیف کرده بوده در رد کتـاب نواقض الروافض میر مخـدوم شـریفی و مـترجم به خواهش احمد بیک یوز باشـی در سنه ۱۰۷۰ به فارسـی ترجمه نموده. سـطر اول بعد از بسـمله " بهترین گلی که زیب چمن صفحه و خیابان منظر تواند شد ستایش کریمی است جلت آلائه " سطر آخر نسخه " وشکر مر خدای را بر توفیق اتمام، و صلوات و سلام بر جناب.

گرامی پیغمبر و آل کرام آن سرور تمام ترین صلواتی و کامل ترین سلامی."
ومنهم ولد القاضی علی ما قال صاحب الذریعة ": ترجمة مصائب النواصب لولد مصنف اصله وهو السید الشریف القاضی نور الله التستری الشهید فی آگرة (۱۰۱۹) قال فی اوله " چون کتاب مستطاب مصائب النواصب دررد نواقض الروافض میرزا مخدوم شریفی ناصب که از مصنفات والد این بیمقدار است بنظر مقدس پادشاه جمجاه ... سلطان محمد قطب شاه المتوفی (۱۰۳۵) رسید بر زبان ایشان جاری شد که اگر این کتاب بفارسی مترجم گردد " توجد نسخة منه فی مکتبة سیدنا أبی محمد الحسن صدر الدین طاب ثراه و لم یذکر فیه اسم ولد القاضی الذی هو المترجم نعم رأیت النقل عن هذه الترجمة من الحاج المولی باقر التستری جماع الکتب فی بعض مجموعاته بخطه مصرحا بأن المترجم اسمه السید محمد علی بن القاضی نور الله الشهید ولم یذکر مأخذ قوله وتوجد نسخة أخری منه فی مکتبة راجه السید محمد مهدی فی ضلع فیض آباد الهند وقد ذکر فی فهرسها أنه للسید علاء الملک بن قاضی نور الله لکن یظهر من صاحب الریاض أن ابن

(۶۹)

صفحهمفاتیح البحث: الهند (۱)، الکرم، الکرامة (۱)، الصّلاة (۱)، الشهادة (۳)، الوفاة (۱)

– سا – القاضی نور الله کان اسمه علاء الدولة وکان له ولد اسمه الامیر السید علی الذی سکن بلاد الهند وقد ادرک صاحب ریاض (المولود فی ۱۰۶۶) عصر السید علبن علاء الدولة بن القاضی نور الله الشهید " اقول: استدراک صاحب الذریعة بلا مورد لما سیأتی من ان علاء الملک وعلاء الدولة کلیهما من اولاد القاضی (ره).

ومنهم المولی الفاضل البارع الجلیل المیرزا محمد علی الچهار دهی، قال صاحب الذریعة ": ترجمة نواقض الروافض مذیلا له بترجمة رده الموسوم بمصائب النواصب لشیخنا میرزا محمد علی الچهاردهی المدرس فی النجف والمتوفی بها فی (۱۳۳۴) یذکر فی کل ورقة ترجمة النواقض ثم ترجمة المصائب وهکذا الی آخرهما والنسخة بخطه عند حفیده. " اقول: یرید بحفیده الفاضل المتتبع الاغامرتضی المدرسی وحیث ان هذه العبارة غیر وافیة بتعریف الکتاب اذکر شیئا من کلام المترجم بعین عبارته حتی یتبین حال الکتاب وهو فی ضمن مقدمة طویلة قوله ": از قبیل دوم است صاحب نواقض چه اگر کسی تأمل در مطالب آن کتاب نماید میداند که او تبعیت آباء خود نموده است و شاید لجاج وعناد او را داعی شد و احتمال قوی دارد که حب دنیا او را باعث شد چنانچه از نقل حال از کلام قاضی نور الله شوشتری فهمیده میشود (الی ان قال) و لذا داعی شد که ملاحظه کتاب او نمودم از اینکه عربی بود او را و شرح او را که مؤلف او قاضی است به ترجمه فارسی تعبیر نمایم که برادران دینی از او انتفاع ببرند (الی ان قال:) این کتاب را بعد از ترجمه و درج بعضی مطالب از خود و اسقاط بعضی حشو و زوائد او هدیه و ارمغان و پیشکش آستانه مبارکه عالی جناب سلطان سلاطین، و خاقان خواقین، دوحه هاشمیه، و سلاله نبویه، قطب عالم امکان، شمس رفعت و اقتدار، فخرج بنی آدم، سبب عزت جن و انس و انتظام موجودات محمد بن حسن بن علی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب صاحب الزمان نموده است امید که شرف قبول نزد آن خانواده و چاکران و نواب و خدمتکاران او یابد (الی ان قال:) از اینکه اغلب مزادات و مقصودات

(۷۰)

صفحهمفاتیح البحث: مدینة النجف الأشرف (۱)، علی بن موسی بن جعفر بن محمد (۱)، علی بن محمد (۱)، الهند (۱)، الشهادة (۱)

– سب – صاحب مصائب النواصب ونواقض الروافض مع الزیادة از روایت عیون اخبار الرضا که مرویست از مامون استفاده میشد ولذا از جهت زیادتی بصیرت این بی بضاعت او را مقدمة ذکر نمودم حقیقة آن روایت در مقام استفاده مطلب سر آمد همه براهین وامارات است اگر چه بحسب ظاهر یک دلیل است لکن الفین وآلاف ازشعب اوست فشرع فی ترجمة الحدیث المذکور، واوله بعد البسملة " درود وستایش و ثناء مرموجودی را سزد که از پرتو وجود وی اعدام اصلیه لباس هستی پوشیدند الخ " وآخره " قد وقع

الفراغ بيد المترجم وقت عشية الخميس فى ثانى رجب من سنة الف وثلاثمائة وثمانية فالتمس من اخواننا ان لا ينسونى فى حياتى ومماتى والحمد لله اولا وآخرا سنة ۱۳۰۸."

ومنهم مترجم اسمه محمد تقى الحسينى من فضلاء زمان سلطنة شاه عباس الكبير وذلك بناء على ما كتبه الى بعض المعاصرين فى مكتوب حاصله " أن فى مكتبة مجلس الشورى نسخة من ترجمة مصائب النواصب ترجمه ونقله الى الفارسية محمد تقى الحسينى فى زمان شاه عباس الكبير وجعل لكتابه هذا مقدمة تشتمل على ترجمة القاضى (ره) هذا محصل مكتوبه لكنى لم اتحقق حال هذه الترجمة لعدم الفرصة لذلك فمن اراد حقيقة الحال فليراجع المكتبة المذكورة وليكشف عن الكتاب وخصوصياته.

فائدة استطرادية - ذكر القاضى (ره) فى هذا الكتاب فى ضمن اجوبته عن كلام الخصم الذى ادعى حصر كتب الشيعة فى الاربعة المشهورة (الكافى والفقيه والتهذيب والاستبصار) ما لفظه ": واما ثالثا فلان حصره كتب الاحاديث الامامية فى الاربعة المذكورة ليس بصحيح بل هى ستة، وخامسها كتاب المحاسن تأليف احمد بن محمد بن خالد البرقى، وسادسها قرب الاسناد تأليف محمد بن عبد الله بن جعفر الحميرى " وهذا الكلام حيث كان طريقا نقلناه وان كان خارجا عما نحن بصدده.

۷ - ازاحه وهم واضاءة فهم قد توهم بعض من عاصر ناه من الفضلاء مما قاله العلامة المجلسى (ره) فى حق

(۷۱)

صفحهمفاتيح البحث: كتاب عيون أخبار الرضا عليه السلام (۱)، عبد الله بن جعفر الطيار بن أبى طالب عليه السلام (۱)، شهر رجب المرجب (۱)، العلامة المجلسى (۱)، أحمد بن محمد بن خالد البرقى (۱)، اللبس (۱)، السب (۱)

ما استطرفناه من بعض مكاتيب القاضى (ره)

- سج - كتب القاضى (ره) أنه (ره) ما كان يعتمد عليها فى نقل الاخبار فلابد من نقل كلامه هنا حتى يتبين الامر فنقول: قال العلامة المذكور فى المجلد الاول من البحار، فى فصل الثانى (ص ۱۶، س ۱۲) الذى عقده لبيان الوثوق والاعتماد على الكتب المنتزع منها البحار:

"والسيد الرشيد الشهيد التسترى حشره الله مع الشهداء الاولين بذل الجهد فى نصرة الدين المبين ودفع شبه المخالفين وكتبه معروفة لكن اخذنا اخبارها من مآخذها " وانت خبير بانه لا يدل على ما توهمه وذلك لان كلام المجلسى (ره) ليس مسوقا لبيان رفع الاعتبار عن اخبار كتب القاضى (ره) بل هو مسوق لبيان الامر المعهود والسيرة الجارية بين المحدثين والرواة من انه ينبغى لناقل الخبر ان ياخذه من الاصل الاولى الذى هو منشا الانتزاع ومرجع النقل لسائر الكتب فى صورة الامكان وذلك رعاية للاحتياط وصونا للاخبار عن الاشتباه والتصحيف والتحريف كما هو واضح عند التأمل بل هو امر معهود وسيرة جارية بين العقلاء على الاطلاق فضلا عن العلماء منهم فلا دلالة له بوجه من الوجوه على التوهم المذكور وما مر نقله من كلام المجلسى (ره) اشارة الى ما ذكره فى المجلد الاول من البحار، فى الفصل الاول (ص ۱۰، س ۵) الذى عقده لبيان الاصول والكتب التى انتزع منها البحار بهذه العبارة: وكتاب احقاق الحق وكتاب مصائب النواصب وكتاب الصوارم المهرقة فى دفع الصواعق المحرقة وغيرها من مؤلفات السيد الاجل الشهيد القاضى نور الله التسترى رفع الله درجته."

۸ - ما نسب الى القاضى (ره) من الكتب ولم يثبت كونه منه (ره) فمنها كتاب مثالب النواصب، قال الافندى (ره) فى الرياض فى ترجمة القاضى (ره):

"وقد نسب إليه بعضهم كتاب مثالب النواصب ايضا واظن انه لغيره بل هو بعينه كتاب مصائب النواصب له والاشتباه قد نشا من ذلك البعض فتأمل ولعله لابن شهر آشوب " اقول: الامر فيه كما قال، لان كل من تعرض لعد كتب ابن شهر آشوب عدمنها مثالب النواصب، قال صاحب كشف الحجب ": مثالب النواصب لزين الدين محمد بن

(۷۲)

صفحهمفاتیح البحث: کتاب الصوارم المهرقة للشهید نور الله التستری (۱)، کتاب الصواعق المحرقة (۱)، العلامة المجلسی (۲)، ابن شهر آشوب (۱)، الشهادة (۲)

نقل اعتراض علی القاضی بترکه للتقیة

– سد – علی بن شهر آشوب المازندرانی المتوفی سنة ثمان وثمانین وخمسمائة، اوله ": الحمد لله الذی أظهر الحق ولو کره المشرکون، وبین المنهاج لذوی الاحتجاج ولو نبذه المبطلون الخ " ومنها دلائل الامامة، قال صاحب الریاض ایضا " وقد ینسب إلیه کتاب دلائل الشیعة فی الامامة بالفارسیة وهو کتاب کبیر قد الفه مؤلفه لعبد الله قطب شاه بحیدر آباد وهذه النسبة غلط لانه قد ینقل فیه مؤلفه عن کتب القاضی نور الله هذا فهو متاخر عنه بقلیل " اقول: الامر فیه ایضا کما ذکره فان مؤلف الکتاب المذکور قد ینقل فیه عن کتب القاضی (ره) ویشیر إلیها فمن موارد الاشارة قوله فی اواخر کتابه هذا ": هر که بخواهد شیعه هر طایفه وقبیله را بداند باید که بکتاب مجالس المؤمنین میر نور الله که تصنیف آن را بجهت همین مطلب کرده رجوع نماید " وایضا مما یدل علی کذب هذه النسبة امران آخران، الاول تاریخ تألیفه لانه صرح فی آخر الکتاب بان خاتمة تألیفه فی سنة ثمانیة وخمسین بعد الالف کما سیأتی فلا یمکن ان یکون من تألیفات القاضی المتوفی بسنین قبل ذلک، الثانی ان الکتاب بتمامه مسروق من حدیقة الشیعة کما نبه علیه العلامة النوری (ره) فی خاتمة المستدرک فی الفائدة الثالثة، فی ترجمة المحقق الاردبیلی (ره) (۳۹۴ ج ۳) بهذه العبارة ": ثم ان من عجیب السرقة التی وقعت لبعض من لم یجد بزعمه وسیلة الی جلب الحطام الا التدثر بجلباب التالیف وان لم یکن له حظ فی الکلام انه سافر الی هندو سکن بلدة حیدر آباد فی عهد السلطان عبد الله قطبشاه الامامی وصار من خدمه واعوانه علی ما صرح به نفسه ثم عمد الی کتاب حدیقة الشیعة فاسقط الخطبة وثلاثة اسطر تقریبا من بعد هاثم کتب خطبة وذکر بمدها ما حاصله ان الامامة من اهم امور الدین فوقع فی خاطری ان اکتب رسالة علیحدة فی اثبات امامة امیر المؤمنین علیه السلام ونفی الخلافة عن اعداءه بالفارسیة ثم جعلها هدیة الی السلطان المذکور اداء البعض حقوقه علیه وعلی ولده ومن یتعلق به ثم قال رتبتها علی مقدمة وباب وخاتمة وذکر فی المقدمة اصلین وفی الباب اثنی عشر فصلا وفی الخاتمة نکتا متفرقة وذکر فهرست ما فی الفصول

(۷۳)

صفحهمفاتیح البحث: الکذب، التکذیب (۱)، السرقة (۱)، الوفاة (۱)

– سه – ثم شرع فی السرقة من دون تعب ومشقة فی تلخیص أو ایجاز أو تغییر عبارة الافی مواضع قلیلة اسقط بعض الکلمات أو زاده وادرج فیه بعض الاشعار نعم اسقط فی احوال الصادق علیه السلام تمام ما یتعلق باحوال الصوفیة وذمهم لمیل السلطان إلیهم ثم انه لما وصل الی المواضع التی اشرنا إلیها ان المولی الاردبیلی احال الطلب الی بعض مؤلفاته رای ان فی اسقاطه اخلالا بالکلام وفی ابقاءه خوف الافتضاح فلعل الناظر یساله عن تلک المؤلفات فقال فی الاصل الاول:

"مولانا احمد اردبیلی در رساله اثبات واجب فرموده که امام شخصی است، " الی آخر ما فی الحدیقة، وقال فی شرح سورة هل أتی ": وملا احمد اردبیلی در شرحی که بر ارشاد فقه نوشته گفته است که ایثار حضرت امیر علیه السلام، " الی آخر ما فی الحدیقة، وقال فی احوال الحجة علیه السلام ": علامه اردبیلی در اعتقادات خود نوشته که اعتقاد باید کرد، " الی آخر ما مر و آخر ما فی الحدیقة، ثم اسقط من آخر الحدیقه اسطرا وشرع فی مدح السلطان شاه اسماعیل اول السلاطین الصفویة والسلطان المذکور وانشأ ابیاتا اوله:

شکر حق را که این خجسته کتاب * که درو نیست غیر صدق و صواب الی ان قال:

بود پنجاه و هشت بعد هزار * که به پایان رسید این گفتار انتهی ما اردنا نقله من هذا الکتاب المسروق الذی من تأمله لا یرتاب فی

كون الحدیقة للمولی المذكور. " فلا یمكن ان یكون من تألیفات القاضی الذی هو اجل شانا من ان ینسب إلیه هذه الكبیرة، كیف لا وهو القائل فی خاتمة كتاب مجالس المؤمنین فی وصایاه:

"دیگر آنكه چنان كه دأب بعضی از قاصران است جهت آنكه به آسانی كتابی بنام خود سازند و به انتخاب و اقتصار آن نپردازند و از غضب پروردگار و امام روزگار كه این كتاب بنام نامی و اسم سامی او تألیف یافته محترز باشند."

ومنها رسالة مائة باب فی علم الاسطرلاب قال الافندی (ره) فی الریاض فی ضمن عد تألیفاته ": ومن مؤلفاته ایضا علی احتمال رسالة فی علم الاسطرلاب بالفارسیة مشتملة

(۷۴)

صفحهمفاتیح البحث: الإمام جعفر بن محمد الصادق علیهما السلام (۱)، التصدیق (۱)، الخوف (۱)، السرقة (۱)

- سو - علی مائة باب حسنة الفوائد وقد رایتها ببلدة هراة ولكن اسمه فی الدیباجة هكذا " نور الله بن محمد الحسینی المرعشی " فتأمل. " وقال ایضا (ولعل التكرار من سهو القلم "): رایت ببلدة هراة رسالة مائة باب فی الاسطرلاب بالفارسیة وكانت من تألیفات الامیر نور الله بن محمد الحسینی الشوشتری ولم یبعد كون مؤلفها هو القاضی نور الله الشوشتری هذا، أو هی لواحد من اجداده فلاحظ وبالجملة هذه رسالة طویلة حسنة الفوائد جامعة."

اقول: هذه الرسالة لجد القاضی (ره) وهو الذی ترجم حاله حفیده القاضی فی اواخر المجلس الخامس من كتابه الجالس وصدر الترجمة بهذه العبارة ": السید الكامل المؤید ضیاء الدین نور الله بن محمد شاه الحسینی المرعشی الشوشتری " الی ان قال فی اواخر ترجمته المفصلة المبسوطة عند عد تألیفاته ": و از جمله مصنفات ایشان كه متداول و مشهور شده كتاب صد باب اسطرلاب است كه مطرح انظار متعینان هر دیار و مطلع انوار استبصار حكمای روزگار گشته (شعر) عشاق هر كجا رقم كلك آن نگار * یابند به روی از مژه گوهر فشان كنند هر كس گرفته حرفی از آنجا به یادگار * تعویذ جان وحرز دل ناتوان كنند " وصرح بهذا المطلب ایضا بمثل هذه العبارة حرفا بحرف علاء الملك ولد القاضی فی تذكرته المسماة بمحفل فردوس كما سیأتی الاشارة إلیه فی موضعه ان شاء الله تعالی فعلم ان ما نسبه الی القاضی صاحب شهداء الفضیلة بضرس قاطع فی ضمن عد تألیفاته بهذه العبارة " ۴۳ رسالة فی الاسطرلاب تشتمل علی مائة باب " اشتباه بلا اشتباه.

ومما نسب الی القاضی ولم یبلغ حد الثبوت رسالة فضل یوم عید بابا شجاع الدین كما ذكره صاحب شهداء الفضیلة وعبارة الریاض هكذا " ومن مؤلفاته ایضا رسالة فی فضل یوم عید بابا شجاع الدین وهو یوم قتل ... كما نسبها إلیه محمد رضا.. فی تفسیره نقلا عن السید ماجد البحرانی عن المولی الرشید التستری ونقلها بتمامها منه وقد ینسب تلك الرسالة الی الامیر السید حسین المجتهد العاملی الا ان بینهما بعض الاختلافات وعندنا منهما نسختان."

(۷۵)

صفحهمفاتیح البحث: نور الله الشوشتری (۱)، محمد الحسینی (۲)، الشهادة (۲)، القتل (۱)، السهو (۱)

- سز - ۹ - كشف الحجب عن وجوه بعض ما مر ذكره من الكتب قال صدیقی الاعز المتتبع صاحب المكتبة النفیسة الحسین المتسجل ب (باستانی راد) وفقه الله لمراضیة وجعل مستقبله خیرا من ماضیة فی هامش ترجمة القاضی من النسخة التی عندی من تذكرة محفل فردوس مستدركا لما فات علاء الملك ذكره من اسامی كتب القاضی ما لفظه " چون ولد ارجمند قاضی رحمه الله ومعشر الماضی تعداد تألیفات پدر بزرگوار خود را نموده اند و صحیح ترین سند است در این باب لذا مناسب است كه ذكر شود در كتابخانه حقیر مجموعه ای است كه قاضی نور الله و پدرش جمع آوری نموده و شامل بعضی احادیث مشكله و حل آنها و مطالب علمی و دینی و عرفانی است كه اگر این یكی را هم اضافه نمائیم ۹۵ شود و همچنین رساله سوال و جوابی است كه با امیر یوسف علی حسینی به مكاتبه نموده اند و موضوع آن اشراف و اطلاع نبی است بر ضمائر و غیب كه قاضی نور الله عقیده داشته است كه

پیغمبر و امام در همه حال آن اطلاع و قدرت را نداشته اند مگر آنچه خدا میخواسته و بر آنها افاضه میکرده والاعلم بر غیب از گذشته و آینده مخصوص ذات باری است و در آن رساله پس از مکتوب ششم کار بحث و مناظره به مشاجره و ایراد کلمات درشت رسیده و بسی عبارات زننده رد و بدل شده و در هر حال غلبه و حق با قاضی بوده و شده که چنانچه این هم افزوده شود ۹۶ خواهد شد دو نسخه فوق الذکر فعلا جزو کتابخانه بنده است " اقول: حیث ان الصدیق المذکور اطلع علی اشتغالی بترجمهٔ القاضی جعل الکتابین المذکورین فی اختیاری لاستطرف منهما ما یناسب الترجمهٔ والکتابان الان عندی فاقول: اما الکتاب الاول الذی اشار إلیه فلعله ما صرح به الشیخ الحر العاملی (ره) فی امل الامل والافندی (ره) فی ریاض العلماء فی ضمن عدهما تألیفات القاضی من ان له کتابا یجری مجری الکشکول، وعبارهٔ الریاض هکذا " وایضا کتاب المجموعهٔ مثل الکشکول للشیخ البهائی وقد رایتها بمشهد الرضا علیه السلام وانها کانت بخطه رحمه الله " وکان الفاضل المعاصر الی هذا یشیر فی شهداء الفضیلهٔ بقوله " ۸۵ - مجموع یجری

(۷۶)

صفحهمفاتیح البحث: الإمام علی بن موسی الرضا علیهما السلام (۱)، الشیخ الحر العاملی (۱)، الشیخ البهائی (۱)، الشهادهٔ (۱)، الصدق (۱)

- سح - مجری الموسوعات رآه صاحب ریاض العلماء بخطه " والله اعلم - وکیف کان فهذه المجموعهٔ کبیرهٔ قریبهٔ فی عدد الابیات من کتاب الصوارم، اوله بعد البسملهٔ هذا " قال الله تعالی ": وذکر اسم ربه فصلی ذکر فخر الدین الرازی فی تفسیر سورهٔ سبح اسم الخ " وآخرها " صفت نفس مرضیه خلق نیک وترک (کذا) ویقین وتلطف وتقرب وفکر وصفا " وقال الکاتب فی آخره " نقلت هذه الفوائد کلها من المجموعهٔ التی نقلها السید العالم ضیاء الدین میر نور الله الحسینی المرعشی الشوشتری ووالده السید شریف بخطهما علیهما الرحمهٔ والغفران واسکنهما الله تعالی فرادیس الجنان، وقد وقع الفراغ فی یوم الخمیس، الرابع والعشر من شهر رجب المرجب سنهٔ خمس وثلاثین بعد الالف " واما الرسالهٔ الثانیهٔ المشار إلیه فی ذلک الکلام فهی عبارهٔ " عن اربعهٔ وعشرین مکتوبا الاثنی عشر منها مکاتیب سؤالیهٔ اعتراضیهٔ ارسلها الامیر یوسف علی الحسینی المذکور الی القاضی (ره) والاثنی عشر الباقیهٔ اجوبهٔ القاضی الا ان ستهٔ من مجموع تلک المکاتیب (ثلاثهٔ منها سؤالیهٔ وثلاثهٔ جوابیهٔ) سقطت من اولها والباقیهٔ موجودهٔ، ولعل مراد صاحب الریاض من قوله " رساله فی رد ایرادات " قائلا فی ذیله " کذا " هو هذه الرسالهٔ کما نقله عنه بهذه العبارهٔ ایضا صاحب شهداء الفضیلهٔ کما نقلناه عنه (انظر ص ۵، س ۵) وقال صاحب الذریعهٔ فی حقها ": الاسئلهٔ الیوسفیهٔ للسید میر یوسف علی الحسینی الاخباری ارسلها الی السید القاضی نور الله الشهید سنهٔ ۱۰۱۹ ومنها السؤال عن اطلاع النبی (ص) علی ما فی ضمائر جمیع الناس فی سائر الاحوال والازمان ذکر فی فهرس تصانیفه " وفیها مطالب نفیسهٔ قابلهٔ للذکر فی هذه الترجمهٔ ولعل فی بعض هذه المکاتیب تأییدا لما اشرنا إلیه من ان القاضی کان قد استعد لبذل نفسه فی طریق ترویج الدین (انظر ص ۳۱ - ۳۰) ونذکر منها فیما یاتی ما یناسب ذکره المقام.

ومما ینبغی ان یشار إلیه هنا ما ذکره صاحب ریاض العلماء فی خاتمهٔ تألیفات القاضی بعد نقل عبارهٔ الشیخ الحرفی فی ترجمته بقوله: "واقول: قد ذکر القاضی نور الله نفسه فی ترجمهٔ ابن ابی عقیل ان السید الامیر معز الدین محمد الاصفهانی الصدر الاعظم قد الف رسالهٔ فی عدم نجاسهٔ الماء القلیل بملاقاهٔ النجاسهٔ تقویهٔ لمذهب ابن ابی عقیل وردا علی العلامهٔ

(۷۷)

صفحهمفاتیح البحث: الرسول الأکرم محمد بن عبد الله صلی الله علیه وآله (۱)، شهر رجب المرجب (۱)، ابن أبی عقیل (۲)، النجاسهٔ (۲)، الصّلاهٔ (۱)

- سط - فی المختلف، وقد الف القاضی نور الله هذا رسالهٔ علیحدهٔ فی ردها فی اوان مطالعته للمختلف وملاحظته لتلک الرسالهٔ کما مرفی ترجمته " اقول: نص عبارهٔ القاضی فی المجلس الخامس فی ترجمهٔ ابن ابی عقیل هکذا " الحسن بن علی بن ابی عقیل العمانی

از اعيان فقها، و اكابر متكلمين اماميـهٔ است - و اول كسـى است از مجتهـدان اماميـهٔ كه با مالك موافقت نموده در آنكه آب قليل به مجرد ملاقات نجاست نجس نميشود وبخاطر نميرسد ديگرى از مجتهدان اين طايفه در اين مسأله با او موافقت نموده باشد مگر سـيد اجل حسـيب، فاضل نقيب، امير معز الـدين محمـد صـدر اصـفهانى كه در ترويج مذهب ابن ابى عقيل رساله نوشـته و اعتراضاتى كه شيخ علامه جمال الدين بن مطهر حلى قدس سـره در كتاب مختلف و غيره بر ادله ابن ابى عقيل متوجه ساخته رد نموده و ادله ديگر در تقويت ابن ابى عقيـل اقـامه نموده و اين ضـعيف مؤلف كتاب در ايامى كه رساله را در نظر مطالعه داشت و رساله عيحـده در رد آن پرداخت " وصرح الشيخ الحر (ره) فى ترجمهٔ القاضى ايضا بان له رسالهٔ فى نجاسهٔ الماء القليل بالملاقاهٔ للنجاسهٔ.

اما كتابه " العشـرهٔ الكاملـهٔ " فصـرح صاحب الروضات بانه فى عشـرهٔ ابواب من المسائل المشـكلهٔ اولها فى تفسـير آيهٔ الخيط الابيض والخيط الاسود، والثانى فى حديث سـتفترق امتى والمراد بالفرقهٔ الناجيهٔ، والثالث فى كون " الكلم " بكسر اللام جنسا لاجمعا، والرابع فى ان اللام فى " الحمد لله " للجنس لا للاسـتغراق، والخامس فى معنى اصول الفقه مضافا وعلما، والسادسهٔ فى تحريم صـلوهٔ الجمعهٔ فى عصـر الغيبهٔ، والسابعهٔ فى المنطق، والثامنهٔ فى الالهى، والتاسـعهٔ فى الطبيعى، والعاشرهٔ فى الرياضى على عبارهٔ التحرير " وقال بعده:

"وله كتاب العقائـد الاماميـهٔ وتعليقات على تفسير القاضـى ورسالـهٔ فى تحقيق آيهٔ الغار الفها سـنهٔ الف من الهجرهٔ ورسالهٔ فى تحريم صلوهٔ الجمعهٔ كذا فى بعض المواضع المعتبرهٔ.

وعد الشيخ الحر من كتبه غير ما ذكرناه عنه الى الان، حاشيهٔ على تفسير البيضاوى و

(۷۸)

صفحهمفاتيح البحث: عقائد الشـيعهٔ الإماميهٔ (۱)، كتاب تفسـير البيضاوى للبيضاوى (۱)، عصر الغيبهٔ (۱)، أصول الفقه (۱)، الحسن بن على بن أبى عقيل (۱)، ابن أبى عقيل (۴)، جمال الدين (۱)، النجاسهٔ (۱)

- ع - حاشـيهٔ على شـرح المختصـر للعضدى الا أنه قال فى آخرها ": الى غير ذلك " وأما شرحه لدعاء الصباح والمساء فقال صاحب الرياض " هى بالفارسـيهٔ قد فرغ منه مؤلفه سـنهٔ تسـعين وتسعمائهٔ الفها باسم السلطان خيرات بيگم بنت بعض الملوك ولعلها من اولاد السلاطين الصفويهٔ."

وقال أيضا بالنسـبهٔ الى كتابه النور الانوار ": و من مؤلفاته أيضا كتاب النور الانور الازهر فى تنوير خفايا رسالـهٔ القضاء والقدر للعلامهٔ الحلى ورأيت هـذا الكتاب فى الهراهٔ وهو كتاب حسن جـدا فى رد رسالهٔ بعض علماء الهند من أهل السـنهٔ ممن عاصـره وقد توفى فى عصـر هـذا السـيد فى رد رسالـهٔ العلامـهٔ الموسومـهٔ برسالهٔ " اسـتقصاء النظر فى مسألهٔ القضاء والقدر " وقال أيضا ": اللمعهٔ فى صـلوهٔ الجمعـهٔ قـد قال فيها بحرمـهٔ صـلوهٔ الجمعـهٔ فى زمن الغيبـهٔ أقول: وعليها حواش منه كثيرهٔ كما رأيناها وهو غير رسالهٔ اللمعهٔ فى تحقيق صلوهٔ الحضر لسبط المحقق الكركى."

وقال أيضا بعـد نقل هـذه العبارهٔ " و حاشـيه على الخلاصهٔ " من الفهرس المذكور على ظهر المجالس ": ولعل المراد خلاصهٔ العلامهٔ فى الرجـال " أقول صـرح علاء الملك بـذلك فى ضـمن تعـداد كتب أبيه حيث قال ": حاشـيهٔ خلاصـهٔ الاقوال " فما ذكره الفاضـل المعاصـر فى شـهداء الفضـيلهٔ بقوله " ولعلها رجال العلامهٔ أو خلاصهٔ الحساب للبهائى " تردد بلا مورد وقال بعد نقل شـرح الچغمينى مكررا عن الفهرس المكتوب على ظهر المجالس:

"اقول: وقد سـبق فى أول فهرس حاشيهٔ على شرح الچغمينى فلعل هذه حاشيهٔ أخرى عليه كما جعل على تفسير البيضاوى ويحتمل ان يكون التكرار من غلط الناسخ أو يقال ان على رسالهٔ الچغمينى شـروحا عديدهٔ و من جملتها شرح قاضى زاده الرومى وهو الذى اشتهر الان بشـرح الچغمينى فلعل احـدهما على الشـرح المشـهور والاخرى على الشـرح الاخر فلاحظ ". أقول: يكشف عن هـذا الابهام قول علاء الملك فى حق الشرحين " حاشيه شرح چغمينى " " ديگر حاشيه شرح الشرح چغمينى " كما مر (انظر ص ۱۵، س ۲۴)

(۷۹)

صفحهمفاتيح البحث: كتاب تفسير البيضاوى للبيضاوى (۱)، مسألة القضاء والقدر (۲)، عصر الغيبة (۱)، العلامة الحلى (۱)، الهند (۱)، الشهادة (۱)

- عا - وقال بعد ذكر شرح مختصر العضدى ": وقد جمعها من تعليقات استاده المولى عبد الوحيد التسترى لكنها ليس بشى والان هى موجودة عند المولى محمد نصير ابن اخى ملا محمد باقر " اقول. يؤخذ من كتاب الذريعة أن تدوين الكتاب من القاضى لكن مطالبه من استاده وهذا نص لفظه عند الكلام فى الحواشى على شرح مختصر ابن الحاجب (ج ۶ ص ۱۳۱، س ۱۸ ") الحاشية عليه للمولى عبد الواحد بن على التسترى استاد القاضى نور الله الشهيد فى (۱۰۱۹) لم تكن مدونة مهذبة فدونها وهذبها القاضى نور الله ولذا قد تنسب إليه، اولها " حمدا لمن تعذر شرح مختصر من آلاءه " توجد نسختها فى " الفاضلية " كما فى فهرسها (۱۰۳) كتبها عبد الحليم أبو الخير احمد بن عبد الرحمن القارى اللاهورى فى (۱۰۵۲ ") اقول: لعل غالب ما يتراءى من الاختلاف من ذكر بعض العلماء بعض كتب القاضى وترك علاء الملك ابنه اياه لاختلاف العنوانين بان كانت لكتاب واحد عناوين متعددة فتصور أرباب التراجم تعدد الكتاب الواحد من تعدد عناوينه والا فلا وجه لترك علاء الملك له مع ما يلاحظ من دقته حتى أنه ذكر بعض رسائله الصغيرة جدا كرسالة جواب اسئلة الشيخ حسن (انظر ص ۱۸، س ۱۴) وكيف كان فالمعول فى هذا الباب عليه لان العمدة بعده فى باب عد كتب القاضى صاحب رياض العلماء وهو قد سلب المسئولية عن نفسه بالنسبة الى غالبها بقوله ": وأما مصنفاته فقد وجدنا على ظهر كتاب مجالس المؤمنين له فهرس بعض مؤلفاته فنقلناها كما رأيناها " وقال بعد نقلها " انتهى ما وجدناه على ظهر تلك النسخة من فهرس مؤلفاته الى ان قال بعد كلام ": ثم انى قد رأيت له مؤلفات أخرى ولم يذكر فى فهرسه هذا " فذكر يسيرا مما ظفر به من مواضع أخرى، وأضف الى ذلك تصريحه (ره) فى هامش موضع النقل بأن المنتسخ فى غاية السقم مشيرا بهذا القول الى عدم اطمينانه بصحة ما ينقله من أسامى الكتب وأما صاحب شهداء الفضيلة فهو تبع له فى الباب من دون تفطن لما ذكرناه، على أن علاء الملك ابنه ومن أهله المطلعين على كتبه كما قيل ": أهل البيت أدرى بما فى البيت"

(۸۰)

صفحهمفاتيح البحث: الشهادة (۲)

- عب - فيستبعد احتمال عدم اطلاعه فلذا لا نطيل الكلام بالبحث عن آحاد ما مر ذكره من الكتب المذكورة لوضعنا عبارة علاء الملك بمرأى الناظر وبالمسمع منه فلا حاجة فى الباب الى أمر آخر.

بقى هنا أمران ينبغى أن يشار اليهما اجمالا ۱ - أن خصوصيات الكتب المذكورة تطلب من فهارس الكتب كالذريعة وكشف الحجب وغيرهما لانهما موضوعة لبيانها ولا يسعه كتابنا هذا مع أنه ليس موضوعا لهذا الغرض وانما تكلمنا فى بعضها لرفع الاشتباه الواقع فى مورد آخر أو للتنبيه على نكتة مفيدة أو ضرورة أخرى دعتنا إليها فتفطن ولا تقنع بما ذكرناه ان شئت البحث عنها مع الاستيفاء.

۲ - أن الافندى قد تكلم فى رياض العلماء حول كلمة " مرعش " و " تستر " وذكر ما اقتضاه المقام فى كتابه بالنسبة اليهما، وحيث ان البحث عن الاول منهما مر فى كلام الفاضل المعاصر ويأتى أيضا مفصلا فى ترجمة جد القاضى بقلم القاضى، والثانى ايضا مذكور فى كتب الامكنة والبقاع فلا نطيل الكلام بذكر كلماته هنا فمن ارادها فليطلبها من رياض العلماء.

۱۰ - ما استطرفناه من مكاتيب القاضى والامير يوسف على حيث انا أسلفنا أن رسالة المكاتيب المذكورة تبحث عن كيفية علم النبى والامام بالمغيبات فالاولى أن نذكر شيئا من عبارة الرسالة حتى ينكشف موضوع البحث فيها للناظرين فى هذا الكتاب فنقول: أما مدعا الطرفين فصرح به القاضى فى جواب المكتوب الخامس بهذه العبارة " زيرا كه مدعاى خدام آن بود كه پيغمبر و ائمه عليهم السلام بر جميع غيوب و ضماير در جميع احوال مطلعند و فقير ميگفت و ميگويد كه اين كليت نيست بلكه در بعضى از احوال و در بعضى از اوقات ميتواند بود كه مطلع باشند و در بعضى اوقات نه، به خاطر شريف باشد كه شعر شيخ سعدى (ره) ترجمه مضمون كلام فقير بود كه در رقعه اول نوشته بود كه:

بگفت احوال ما برق جهانست * دمی پیدا و دیگر دم نهانست

صفحه(۸۱)

جواب القاضی (ره) عن الاعتراض المذکور

-عج - گهی بر طارم اعلی نشینیم * گهی بر پشت پای خود نبینیم (۱) الاعتراض علی القاضی (ره) بترکه للتقیهٔ فی کتبه قال الامیر یوسف علی فی ضمن ما قال فی المکتوب العاشر معترضا علی القاضی ما لفظه:

"و بر تقدیری که به زعم (۲) ایشان سخنان بده سراسر مهمل باشد اما الحمد لله که آن چنان نیست که بنده را از آن ضرری متصور باشد یا کسی را که آن را نویسد و خواند به خلاف مصنفات ایشان که هم ایشان را از آن ضرر متصور است و هم کسی را که آن را نویسد و خواند اما آنکه ایشان را ضرر متصور است ظاهر است که در بلاد مخالف ترک تقیه کرده اند با آنکه به واجبی میدانند که تقیه واجب است و ترک واجب اثم، و نیز میدانند که جمیع ائمه معصومین علیهم السلام تقیه میکرده اند بلکه حضرت رسالت صلی الله علیه وآله و سلم تقیه میکرده چنان که در عیون اخبار الرضا مذکور است

۱ - اشار القاضی (ره) الی هذا البیان ایضا فی المجالس فی ترجمهٔ عبد الله بن طاوس فی اوائل المجلس الخامس (ص ۱۷۰ من الطبعهٔ الاولی) بهذا العبارهٔ " وأیضا از عبد الله مروی است که گفت از آن حضرت (یعنی به ابا الحسن الرضا " (ع) " پرسیدم که یحیی بن خالد پدر تو را زهر داد یعنی موسی بن جعفر را؟ گفت آری او را زهر داد رسی رطب، گفتم آن حضرت میدانست که آن رطبها زهرناکند؟

گفت در آن وقت محدث از پیش او غایب شده بود گفتم محدث کیست؟ گفت او ملکی است اعظم از جبرئیل و میکائیل که با حضرت رسول (ص) میبود و او را با ائمهٔ میباشد و چنین نیست که هر چه طلبند یابند. مؤلف گوید: از اینجاست که گفته اند": مشاهدهٔ الابرار بین التجلی والاستتار " وقال العارف الشیرازی: (شعر) یکی پرسید از آن گم گشته فرزند * که ای روشن گهر پیر خردمند ز مصرش بوی پیراهن شنیدی * چرا در چاه کنعانش ندیدی بگفت احوال ما برق جهانست * دمی پیدا و دیگر دم نهانست گهی بر طارم اعلی نشینیم * گهی تا پشت پای خود نبینیم اگر درویش بر یک حال ماندی سر دست از دو عالم بر فشاندی ۲ - ما قبل هذه العبارهٔ هذا الکلام ": مخفی نباشد که اگر چه ما در برابر گلستان و سبحه نسخه نوشته‌ایم و در برابر مخزن الاسرار هم در دو بحر فکر کرده ایم اما اعتقاد این نیست که در برابر ایشان گفته باشیم و بجز این دو سه کتاب در مثنوی غزل و قصیده نیز کتب ترتیب داده ایم و هر چه گفته ایم همه را نسبت به سخن استادان مزخرف و هذیان میدانیم اما چون این سخنان از سینه که غل و غش را در او راه نیست راه خروج گرفته خدای عز وجل حالتی کرامت فرموده که به نظر هر کس در آمده از موافق و مخالف و خاص و عام اگر چه بنده را ندیده اند معتقد گردیده آنها را در برابر منار سدرهٔ المنتهی دانسته به خواندن و نوشتن متوجه شده اند اما چون طبایع مختلف است اگر بعضی منکر باشند عجب نیست چه هیچکس سخن به نوعی نگفته که مقبول همه کس باشد پس اگر موافق طبع بعضی نباشد باك نیست و اگر چه به حسب ضرورت اوقات بنده صرف شعر شد اما الحمد لله که جریده اشعار فقیر از هجا و مدح ملوك خالی است بلکه توحید و تحمید و نعت و منقبت و نصیح و مواعظ است و اگر در دنیا بنده را نفعی از این سخنان نرسد امید آنست که در آخرت برسد و بز تقدیری که، الی آخر ما فی المتن. وقال فی المکتوب الثامن " مخفی نباشد که در صغر سن پیش مرحوم میر صفی الدین محمد میر جمال الدین محمد صدر ارشاد میخواندیم " وقال فی المکتوب الحادی عشر " میگوئیم اگر نسب ملحوظ گردد سلسله ایشان و بنده یکی است و اگر حسب منظور باشد منصب خواجه لطف الله که مرد نویسنده بود یعنی با صدارت آگره محسوب نیست چه صد جزو را اعتبار کل نیست بنده درویشی اختیار نموده به قلیلی که از تعطف بندگان حضرت اعلی مقرر است قناعت کرده داعیه منصب ننموده که اگر مینمود با وجود موانع هر چه اراده میکرد به عنایت الی و لطف

پادشاهی میسر بود اگر اعتبار خویشان مثل مرحوم میر اسد الله صدر معتبر باشد اعتبار خویشان ما بالمراتب زیاده از خویش ایشان است چه حالت و مکنت مرحوم مغفور میر جمال الدین محمد صدر و میر محمد یوسف صدر بر همه کس ظاهر است آدمی را چنان حالتی باید در ذات باشد که خویشان به ذات او مفتخر باشند لا بالعکس و اگر ملاحظه سن شود به حکم " الفضل للمتقدم" از ایشان متقدمیم و اگر فضائل و کمالات منظور باشد آنچه ایشان راست از کمالات اکثری از آن ما راست و آنچه ما راست ایشان را نیست و اگر این معنی خاطر نشان ایشان نشود تصنیفات نظمیه و نثریه که بعون الهی از ما به ظهور آمده باید بهتر از آنها از ایشان به ظهور رسد عزیز من در راه حق مسکنت و عجز و فروتنی در کار است نه عجب وتکبر و خودبینی، بعضی از استادان گفته اند:
عیب است بزرگ بر کشیدن خود را * وز جمله خلق بر گزیدن خود را از مردمک دیده بباید آموخت * دیدن همه کس را و ندیدن خود را وصرح فی موضعین بان له کتابین اسمهما " دلستان، وقبلهٔ الاحرار " وبالغ فی وصفهما. اقول: انما ذکرنا هذه الکلمات لیعلم شرح حاله فی الجملهٔ للناظرین، لان ترجمته لم اجدها الی الان فی موضع.
(۸۲)
صفحهمفاتیح البحث: کتاب عیون أخبار الرضا علیه السلام (۱)، الضرر (۲)، التقیهٔ (۱)، الإمام علی بن موسی الرضا علیهما السلام (۱)، الرسول الأکرم محمد بن عبد الله صلی الله علیه وآله (۱)، یحیی بن خالد (۱)، جمال الدین (۲)، الإختیار، الخیار (۱)

نقل اعتراض والجواب عنه

- عد - که شخصی از امام رضا علیه السلام پرسید که حضرت رسالت تقیه میکرده اند؟ - فرمود بعد از نزول "والله یعصمک من الناس " تقیه نکرده از این معلوم میشود که قبل از آن تقیه میکرده پس یقینا کسی که ترک تقیه کند مخالفت ایشان کرده باشد اما آنکه تصنیف ایشان را نویسد بیم ضرر است وجه آنست که ظاهرا در کشمیر تصنیف خود را به یکی از شیعیان داده بودند و احمد بیگ حاکم کشمیر بر این معنی اطلاع یافته در مقام آزار و ایذای آن مرد شده مردم در میان افتاده سوگندهای دروغ خورده او را خلاص کرده اند پس تصنیف چنان باید که پیش موافق و مخالف مقبول باشد که بیم هلاکت در آن مضمر نباشد الحق بیملاحظگیهای ایشان و نمودن ایشان
(۸۳)
صفحهمفاتیح البحث: الإمام علی بن موسی الرضا علیهما السلام (۱)، الضرر (۱)

بعض الفوائد المتممهٔ لما سبق ذکره

- عه - همچنان به مردم بیگانه نا ملایم است مگر از حالت ملا احمد تته فراموش کرده اند و نمیدانند که به او چه رسید؟ دیگر با بزرگانی که بوده اند در این وادی تصنیف کردن بیفایده است اگر غرض رد سخنان مخدوم زاده شریفی بوده در معرض جواب او آمدن لازم نبود چه حقیقت حال بر شیعیان واضح و لائح است به هیچ وجه من الوجوه خاطر نشان مخالفان نمیشود پس بیفایده باشد دیگر تصنیف از زاده طبع خود باید که بر صدق " لکل جدید لذهٔ " طبایع به آن مایل است تصنیفی که مشتمل باشد بر اخبار و آثاری که به کرات و مرات گوشزد اهل معنی شده باشد چه لطافت دارد؟
جواب القاضی (ره) عن الاعتراضات المذکورهٔ اجاب القاضی عن الاعتراضات المذکورهٔ فی جواب المکتوب بما لفظه ": و اما آنکه نوشته اند که مصنفات شما موجب ضرر است جواب آنست که فقیر نام خود را در آن تصانیف ننوشته تا قربهٔ الی
(۸۴)
صفحهمفاتیح البحث: الضرر (۱)، النوم (۱)

- عو - الله باشد وأیضا هرگز به کسی از مخالفان اظهار نکرده که آن تصانیف از فقیر است بلکه میگوید که طالب علمان عراق فارسی نوشته اند پس ضرر به فقیر چرا رسد؟ و آنکه دیگری از فقرای مؤمنان آن را نویسد و به او ضرر رسد خصوصیتی به تصنیف فقیر ندارد زیرا که مؤمنان لعینه شیخ علی (۱) و سائر تصنیفات امامیهٔ را مینویسد و نگاه میدارند کتاب انوار که در رد بعضی از اهل سنت است وملاـ مقصود علی تبریزی پیش از آمدن فقیر به این شهر داشت و به ملا غیاث علی بدخشی و امثال ایشان میخواند در مرتبه کمتر از لعینه شیخ علی و کتاب فقیر نیست مناسب آن بود که او را نیز نصیحت کند بلکه به خانه های مؤمنان ساکنان آگره رفته هر کسی کتابی در مذهب شیعه داشته باشد از او بگیرند به آتش اندازند و خدام در خراسان تشریف داشتند که میر أبو الفتح شرح بر باب حادی عشر نوشتند و به ولایت شام به خدمت مرحوم شیخ زین الدین فرستادند و آخر رومیان بواسطه آنکه کتاب در میان کتب او پیدا شد شیخ را شهید ساختند میبایست غمخواری نموده أبو الفتح را نصیحت کنند که آنچنان تصنیف نکند و به جناب شیخ پیغام کنند که چنان کتاب را در میان کتب خود نگاه ندارند تا کشته نشوند دیگر به اعتقاد ایشان همیشه زمان تقیه بوده پس بایستی که هیچیک از علمای امامیهٔ در رد مخالف تصنیف ننمودی وهذا دلیل علی أنه باطل، دیگر به اعتقاد فقیر در دار الملک هند به دولت پادشاه عادل جای تقیه نیست (۲) و اگر جای تقیه باشد بر امثال فقیر واجب نیست زیرا که کشته شدن امثال فقیر در نصرت مذهب حق موجب عزت دین است و صاحب شرع رخصت داده اند که چنین کسی تقیه

۱ - یرید به کتاب اللاهوت (أو اسرار اللاهوت) فی وجوب لعن الجبت والطاغوت للمحقق الکرکی ۲ - واجاب المیر یوسف علی عن هذا الجزء وتالیه فی مکتوبه الاتی بما لفظه:

"و آنکه نوشته اند در زمان پادشاه عادل جای تقیه نیست و اگر جای تقیه باشد بر امثال ما واجب نیست میگوئیم ملا احمد تته از امثال ایشان بلکه افضل از ایشان بود و همین وجه را منظور داشته بود باز رسید به او آنچه رسید چون ترک تقیه کرد و از جهل خود را به کشتن داد همانا که او را اجری نیست و چون میفرمایند که جای تقیه نیست پس مناسب بلکه انسب آنست که در قضا بفقه حنفی عمل نکنند"

(۸۵)

صفحهمفاتیح البحث: دولهٔ العراق (۱)، خراسان (۱)، البدخشی (۱)، الشهادهٔ (۱)، الضرر (۲)، الجهل (۱)، الوجوب (۱)

- عز - نکند اما دیگری را که در میان اهل دین او را اسمی نباشد و در نصرت دین معقول نتواند گفت واجب است که تقیه کند ولهذا شیخ علی در اول رساله تقیه فرموده که:

"التقیهٔ جائزهٔ وربما وجبت " یعنی در بعضی اوقات بر بعضی کسان واجب میشود و آنکه نوشته اند که تصنیف خود را در کشمیر به یکی از شیعیان داده اند و احمد بیگ کابلی در مقام آزار او شده جواب آنست که ظاهرا ملا محمد جامع در هم بافته و به خدام گفته و حقیقت حال آنست که آن شیعی ملاـ محمد امین نام دارد و در کشمیر به غیر از او صاحب نفس ناطقه نیست و در جمیع اقسام حیثیات مسلم مردم اهل است وپادشاه شناس است غرض که آزار ملا محمد امین مذکور مقدور احمد بیگ نبوده خصوصا که حمزه بیگ و محمد قلی سلطان که قزلباش اند از جمله حکام کشمیرند و مرید ملا محمد معین اند آری چون احمد بیگ فی الجمله طالب علمی دارد و بعضی طالب علمان خوب مثل ملا محمد لاهوری و قاضی منهاج بخاری با او همراه بودند و مذهب ملا محمد امین را میدانستند بواسطه آنکه شیعه کشمیر هرگز تقیه نکرده اند و نمیکنند لا جرم گاهی از مسأله امامت بحثی در میان میآوردند چون ملا محمد امین در وقتی که فقیر به کشمیر رفته بود به فقیر اختصاص میورزید آن ایام مسوده رد النواقض را دیده بود از فقیر طلبید و فقیر عذر گفت که بر بیاض نرفته و چون به لاهور آمدیم مکررا کتابات را نوشته آن را طلبید و رد جواب همان عذر نوشته شد تا آنکه احمد بیک به کشمیر رفت و میان ایشان مباحثات منعقد شد در این مرتبه کتابتی به فقیر نوشت و در آنجا مذکور ساخت که این چنین اجتماعی و مباحثه روی داده اگر کتاب رد النواقض را نخواهید فرستاد فردای قیامت از شما پیش جد

شما شکایت خواهم کرد و در این مرتبه چون از تصحیح آن نسخه فارغ شده بود نسخه از آن به او فرستاد و از جمله دلائل قبول آن نسخه به درگاه الهی آنکه ملا محمد مذکور بعد از وصول آن نسخه کتابتی به فقیر نوشته بود و در آنجا مذکور نموده که سه روز پیش از آنکه رد النواقض

(۸۶)

صفحهمفاتیح البحث: التقیة (۱)، النوم (۱)

نقل قصیدة عن القوسی فی مدح القاضی (ره)

- عح - برسد خواب دیدم که حضرت امیر المؤمنین علیه السلام ترکش پر تیر با کمان بر میان من بستند و بعد از سه روز آن نسخه رسید و از آن ترکش تیرهای جانکاه بر مخالفان زدم و آنکه نوشته اند که تصنیف باید پیش مخالف و مؤالف مقبول باشد بسیار بی وجه است زیرا که اکثر تصانیف اهل سنت مقبول شیعه نیست و اکثر تصانیف شیعه مقبول اهل سنت نیست خصوصا آنچه در مسأله امامت نوشته اند فی الواقع لعنیه شیخ علی مقبول اهل سنت؟ یا نواقض میرزای مخدوم شریفی مقبول شیعیان است؟ و از جمله تصانیف شیعه کتاب تجرید است که اهل سنت آن را شوم نام کرده متعرض درس و بحث آن نمیشوند پس خواجه نصیر الدین علیه الرحمه تصنیف را ندانسته که در بحث امامت آن کتاب مطاعن خلفای ثلاث را نوشته اند و کتاب خود را از قابلیت قبول طابع اهل سنت بیرون برده اند و در طرز تصنیف کتاب محتاج به نصیحت خدام بوده اند خلاصه کلام آنکه سخنی که مغزی و جانی دارد و رتبه دارد مقبول جمیع طبایع است اگر از وجهی مردود طبع باشد از وجه دیگر مقبول طبع است زیرا که سخن بلند را هر که انصاف داشته باشد قبول دارد بلکه بعضی از اهل انصاف گاه هست شعر هجو خود را که خوب واقع شده یاد میگیرند و میخوانند چنان که در امالی شیخ أبو جعفر طوسی مسطور است که دعبل بن علی خزاعی که مداح حضرت امام رضا بود بعد از شهادت آن حضرت قصیده در مرثیه او و مذمت مأمون و سائر بنی العباس گفت و آن را مخفی میداشت و آخر مأمون بر آن مطلع شد آرزوی شنیدن کرد و دعبل را طلبید امان داد و به خواندن آن امر کرد چون دعبل به این بیت رسید:

أری أمیة معذورین لو قتلوا * و ما أری لبنی العباس من عذر مأمون انصاف داد و دستار خود را از سر برداشت و بر زمین زد و دعبل را نوازش نمود آنکه نوشته اند در این وادی تصنیف کردن بیفائده است و در معرض رد سخنان میر مخدوم شریفی در آمدن لازم نبود چه حقیقت حال بر شیعیان واضح و لایح است جواب آنست که اگر این سخن شما معقول باشد لازم میآید که مدت هزار سال

(۸۷)

صفحهمفاتیح البحث: الإمام أمیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیهما السلام (۱)، کتاب أمالی الصدوق (۱)، بنو عباس (۲)، دعبل بن علی (۱)، القتل (۱)، النوم (۱)

- عط - هزار تصنیفی که علمان شیعه در روزگار مخالفان کرده باشند بیفایده باشد زیرا که حق همیشه بر اهل حق ظاهر بوده پس احتیاج به کتاب کشف الحق شیخ جمال الدین ابن مطهر و کتاب الفین و کتاب منهاج الکرامة و کتاب طرائف ابن طاووس و لعنیه شیخ علی و امثال آنها مما لا تعد ولا تحصی نباشد بلکه میگوئیم شکی نیست در آنکه وجود واجب تعالی از جمیع مطالب کلامی ظاهر تر است ومع هذا همیشه متکلمان عصر در اثبات واجب تعالی رسالهها و کتابها تصنیف کنند پس بنا بر زعم ایشان باید که جمیع آن کتب بیفائده تر باشد و دیگر در آن کتاب تنها اکتفا برد سخنان میر مخدوم شریفی نشده بلکه فوائد دیگر نیز ذکر شده غنچه های حدیقه ناز است * تازه گلهای گلشن راز است آفتابیست چشم بد زو دور * آسمانیست پر کواکب نور تأمل نمایند که این قسم سخنان به غیر تیتال بیهوده چیز دیگر هست؟ وازادنی طالب علمی لایق است که چنین سخن کند؟ چون فقیر تصانیف ایشان را در جنب تصانیف شیخ سعدی وملا جامی کلونده پای منار گفته بود خواسته اند که عوض أن قدحی در تصانیف فقیر کنند و

ندانسته اند که این نیز کلونده پای منار است اما تمیز کار اهل استبصار است نه کار هر غبی بیکار، دیگر نوشته اند که تصنیف از زاده طبع خود باید کرد که بر صدق " لکل جدید لذة " طبع به آن مایل است تصنیفی که مشتمل باشد بر آثار و اخباری که به کرات و مرات گوشزد اهل معنی شده چه لطافت دارد؟ جواب آنست که مسلم نمیداریم که تصنیف و تألیف باید که تمام زاده طبع مؤلف باشد بلکه اینچنین تصنیف در عالم پیدا نمیشود چه علوم به تلاحق افکار انتظام یافته و گاه هست که علماء به مجرد طبع سخنان خوب و مسائل ضروری اکتفا مینمایند چنان که اکثر کتب اهل سنت و شرح ملا جامی بر کافیه و مجموعه های اخبار و حکایات از آن قبیل است، دیگر مقدمه مشهوره " لکل جدیده لذة " کلیه نیست (الی ان قال بعد الکلام فی عدم کلیتها) دیگر از کجا دانسته اند

(۸۸)

صفحهمفاتیح البحث: جمال الدین (۱)، الکرم، الکرامة (۱)، الجنابة (۱)

– ف – که تصنیف فقیر مشتمل بر آثار و اخباری است که به کرات و مرات گوشزد اهل معنی شده خصوصا که خود را داخل اهل معنی میدانند دیگر مجرد ذکر اخبار و آثار دلیل چیزی نمیشود تا کسی بر همان اکتفا تواند نمود زیرا که دلیل نقلی صرف محال است چنان که علما به آن تصریح نموده اند بلکه اخبار و آثار که از جمله نقل اند به ضم مقدمات عقلیه دلیل میشوند و ظاهر است که تحصیل مقدمات عقلیه و تألیف و ترکیب آن به مقدمات نقلیه به تصرف عقل و نظر میشود و اگر آنچه فقیر در رد کتاب میرزای مخدوم نوشته زاده طبع فقیر نباشد بلکه سخنان کهنه دیگران باشد لازم میآید که سخنان میرزای مخدوم کهنه تر باشد و هر گاه میرزای مخدوم سخنان کهنه تر را که بزعم خدام متقدمین علمای شیعه به اخبار و آثار دفع کرده اند در مقام رد بر متأخرین علمای شیعه مذکور سازند و آن را تصنیف نام نهند به طریق اولی فقیر را نیز رسد که سخنان کهنه و اخبار و آثار شیعه را در رد سخنان او مذکور سازد و تصنیف نام نهد اما حال نه بر آن وجه است که خدام تصور نموده اند بلکه اگر طالب عالم صاحب تتبع نظر در تصنیف میرزای مخدوم اندازند داند که آن مردود مطرود به مقتضای طبع یا بواسطه مصلحت جذب قلوب رومیان به جانب خود چه مقدار فکر دقیق تازه در آن کتاب دارد ولهذا در میان علمای روم متداول شده و مردی که از مکه به هند میآمده اند تا الحال قریب به صد نسخه از آنجا آورده اند و علمای هند آن را از همدیگر میربایند و همچنین آن کس که کتب متقدمین امامیة دیده باشد و نظر بر آن کتاب فقیر اندازد و اندک فهم و معرفتی داشته باشد میداند که فقیر نیز در آن تألیف چه جفا کشیده و تصرفات خاصه فقیر در آنجا چند و چون است و مرحوم شیخ مبارک که دانشمند زمان خود بود و تتبع کتب شیعه نموده و کتاب میرزای مخدوم را نیز داشت چون مطلع شد که فقیر بر آن رد مینویسم مجال نداد که بر بیاض رود روز بروز نسخه مسوده آن را از فقیر میگرفت و به کاتب خود میداد که بنویسد و میگفت اگر توفیق بیاض شود یک بار آن را نیز

(۸۹)

صفحهمفاتیح البحث: مدینة مکة المکرمة (۱)، النوم (۲)

– فا – خواهم نویسانید و چون آن تصانیف را قربة الی الله نموده نه از برای اظهار فضل و خود نمائی زیاده از این در مدح آن سخن نمیگوید و این نیز که گفته شد از باب تحدیث بنعم الهی است نه اظهار فخر و تزکیه نفس که مؤدی به نامه سیاهی است " الی آخر المکتوب.

اقول: لعل عدم ذکر القاضی اسمه فی کتبه کان فی اوائل الحال وذلک لان اسمه مذکور فیما وصل الینا من کتبه حتی فی کتاب مصائب النواصب المبحوث عنه فی هذا المکتوب کما مر ذکره تفصیلا.

تصریح القاضی بعدم ثبوت نسبة خطبة البیان الی امیر المؤمنین (ع) مما ینبغی أن یستطرف من محتویات الرسالة ویذکر هنا أن المیر یوسف علی الحسینی (ره) قد استدل علی مطلوبه فی ضمن دلائله ببعض عبارات خطبة البیان والقاضی (ره) اعترض علیه بعدم ثبوت

نسبة الخطبة الى امير المؤمنين عليه السلام وهذه عين عبارة القاضى فى المكتوب الخامس " ديگر نوشته اند كه از عبارات خطبة البيان و غيره چون ثابت نموده ايم كه حضرت امير را اطلاع بر جميع ضمائر بود به طريق اولى لازم آيد كه حضرت پيغمبر عليه السلام نيز چنين باشد جواب آنست كه " ثبت العرش ثم انقش " سخن در اثبات است و خدام تا غايت نه اثبات صحت خطبة البيان به حضرت امير كرده اند و نه اثبات اراده عموم كه از ظاهر آن فهميده اند و در رقعه هاى سابق مكررا منع هر دو مقدمه نموده ايم پس چگونه ميگويند كه از عبارات خطبة البيان اثبات مدعا كرده ايم (الى ان قال ") ديگر نوشته اند كه در صحت نسبت خطبة البيان به حضرت امير دغدغه نمودن جا ندارد زيرا كه عقل ناطق است به آنكه هر كس را ذره از ايمان باشد اين نوع سخنان بلند از زبان حضرت امير عليه السلام نشنيده نقل نميكند جواب آنست كه دغدغه در صحت نسبت خطبه مذكور بنابر آنست كه هنوز ايمان راوى آن خطبه بر ما ظاهر نشده و هر گاه حال بر اين منوال باشد و اصول مذهب بر خلاف آن دلالت كند حكم جزم بر عدم صحت بايد كرد چه جاى دغدغه و تردد و الا لازم آيد كه كلام فصيح بليغ بر طبق كلام خدا ترتيب نمايد يا كلام بلند فصيح را نسبت به انبياء و ائمه دهد تصديق به آن لازم باشد و خدام خود در همين رقعه خبرى نوشته اند كه هر روايتى كه موافق قرآن نباشد باطل

(۹۰)

صفحهمفاتيح البحث: الإمام أمير المؤمنين على بن ابى طالب عليهما السلام (۲)، المنع (۱)

- فب - است و فقير مكررا عرض نموده كه عبارت خطبة البيان بر وجهى كه خدام معنى آن را فهميده اند موافق قرآن و اصول مذهب نيست پس بالضرورة ميايد كه نسبت آن عبارات به حضرت امير باطل باشد يا تأويل به وجهى بايد كرد كه مخالف قرآن و اصول نباشد ديگر مخفى نباشد كه غلات شيعه بسيار دعويهاى بلند به آن حضرت نسبت داده اند تا آنكه بعضى او را خدا گفته اند و چون راوى خطبة البيان مجهول است ميتواند بود كه آن خطبه را يكى از ايشان به آن حضرت نسبت داده باشد و همچنين ميتواند بود كه بعضى از عامه يا معتزله آن عبارات را بنام آن حضرت مشهور ساخته باشند تا عوام شيعه به نقل آن اقبال نمايند آنگاه اقبال ايشان را به نقل و روايت آن موجب تشنيع و تجهيل طايفه شيعه سازند و بر خدام ظاهر است كه جميع اين اختلافات كه در دين پيدا شد از احاديث كاذبه و اخبار موضوعه خارجيان و غلات است و در كتب رجال شيعه تنبيه بر روايات بسيار از غلات شيعه كرده اند بلكه بعضى از اهل اسلام يك سوره قرآنى ترتيب داده ميگويند كه از قرآن است و عثمان آن را از قرآن انداخته و ظاهرا آن سوره به نظر شريف رسيده باشد وبالجملة احتمال عدم صحت نسبت خطبة البيان به حضرت امير نه از آن قبيل است كه كسى از آن تعجب نمايد، ليس هذا أول قارورة كسرت فى الاسلام " وقال ايضا فى جواب المكتوب العاشر " و خدام خود در رقع هاى سابق نوشته اند كه حضرت رسالت فرموده كه هر حديث و خبر كه از من بشنويد آن را عرض كنيد بر قرآن و با او ملاحظه نمائيد اگر موافق مضمون قرآن است به آن عمل كنيد و الا ترك كنيد پس ميگوئيم عبارات خطبة البيان بيش از آن نيست كه در مرتبه حديث نبوى عليه الصلاة والسلام باشد هر گاه ظاهر آن مخالف قرآن باشد بناچار يكى از دو كار بايد كرد يا بالكليه ترك آن كرد و انكار صحت آن نمود يا تأويل آن به وجهى كرد كه موافق ظاهر قرآن شود نه آنكه قرآن را تأويل كنند بر وجهى كه موافق خطبه شود چنان كه از سياق كلام خدام مستفاد ميشود و آنچه اعلام مفسرين و علماى كلام از

(۹۱)

صفحهمفاتيح البحث: مدرسة المعتزلة (۱)، الجهل (۱)، الصّلاة (۱)

تلمذ القاضى (ره) عند المولى عبد الواحد (ره) فى المشهد الرضوى

- فج - تابعان اهل البيت عليهم السلام به آن تصريح نموده اند آنست كه اعتقاد بايد كرد كه آنچه از امور غيبى متعلق به احكام

دین باشد خدای تعالی عند الاحتیاج آن را به پیغمبر و اوصیای او اعلام مینماید و زیاده از این دعوی نکرده اند و به تواتر رسیده که حضرت پیغمبر مدتها در مسأله انتظار وحی کشیده اند و اگر ایشان را در اول فطرت یا در اول بعثت اطلاع بر جمیع غیب میبود انتظار وحی کشیدن بی وجه میبود " صورة مکتوبین من المکاتیب المشار إلیها واتماما للفائدة للناظرین أنقل المکتوبین الاخیرین من تلک المجموعة هنا به عین عبارتهما وعنوانیهما وهما: جواب قضای نور الله الحسینی - الله اکبر، ورقهای مسوده خدام شمرد شد و در وقت شماره مجملا معلوم شد که از قبیل همان سخنان خام بیهوده سابق است که اصلا مناسبتی به کلام عقلاء فضلا عن الفضلاء ندارد وسواد شما را بر آن داشته که در برابر جفا کشیدگان وادی فضل نا در برابر نویسد این نوشتهها همان لایق است که در پهلوی کتاب دلستان شما مجلد شود و در تمثیل حال به همین یک بیت اکتفا نموده قطع گفت و شنید مینماید اگر چه یک مرتبه این سنت را پیش از این به کار بسته بود:

ای مگس عرصه سیمرغ نه جولانگه توست * عرض خود میبری و زحمت ما میداری " رقعه میر یوسف علی الحسینی - الله اکبر، بر ارباب و جد و حال و اصحاب فضل و کمال مخفی نیست که وسیله قرب و منزلت در عجز و مسکنت مضمر است نه در رفعت و مکنت بنده که باشم که برابر مگس باشم چه مگس را حالت پرواز است و بنده را نیست و از چند وجه مگس بهتر است از سیمرغ اول آنکه مگس غالبا با پادشاهان سلوک میکند و پادشاهان پیش او عاجز آیند شنیدم که سلطان محمود سبکتکین از بزرگی پرسید که چه حکمت است خدای تعالی را در خلقت مگس؟ - گفت کمترین حکمت آنست که عجز جباران را به ایشان نماید دوم آنکه حکما گفته اند که مگس دفع عفونت و و با میکند

(۹۲)

صفحهمفاتیح البحث: أهل بیت النبی صلی الله علیه وآله (۱)

ترجمة المولی عبد الواحد بقلم القاضی (ره)

فد شنیدم که حضرت اعلی به مرحوم شاه فتح الله در باب مگس سخنی گفتند شاه مرحوم گفت که اگر مگس دفع عفونت و و با نمیکرد من مگس را دفع میکردم و هیچ یک از این دو در سیمرغ موجود نیست سیم آنکه مگس از موجوداتست و سیمرغ از معدومات و وجود از وجهی مقدم است بر عدم ولهذا این رباعی روی داد (رباعی) از روی جفا مگو که من هیچ کسم * نبود به تو از هیچ ممر دست رسم من چون مگسم تو همچو سیمرغ ولی * سیمرغ تو را شکار سازد مگسم دیگر خدام ملا نجم الدین علی از تلقین ایشان نوشته بود که مادر رنگ طفلان با فلان کس بازی میکرده ایم والحق بر این دلیل هست ایشان را و آن دلیل آنست که طفلان در شبها یک نوع بازی میکنند و آن را باریام سنگین میگویند و چیز بزرگی سه چهار دستار بر هم بسته بر سر خورد سالی مینهند و تا آن چیز بر سر اوست میگویند باریام سنگی است و هر گاه آن بار را از سر میاندازد همه یکار از روی شوق فریاد میکنند و میگویند که گوساله بار انداخت این که ایشان جزو اخیر را به تفصیل جواب ننوشتند نه از روی انصاف تصدیق کردند و نه سند مانعی آوردند بلکه سپر انداختند و این سپر انداختن ایشان مثل بار انداختن آن گوساله است و معذور دارند که امثال این گستاخیها از روی همان بیت استاد گرامی شیخ نظامی است:

در این گنبد به نیکی بر کش آواز * که گنبد هر چه گوئی گویدت باز ایام افادت وافاضت مخلد باد بالنبی وآله الامجاد " انتهی ما استطرفناه من مجموعة المکاتیب.

فوائد تشید بنیان بعض ما مر ذکره الاولی - کلام من صاحب الروضات، دال علی ما ادعیناه من حرص القاضی علی تکثیر سواد الشیعة کما مر ذکره (انظر ص ۴۳ - ۳۹) وذلک لانه قال فی ترجمة محمد بن علی المعروف بمحیی الدین ابن العربی بعد نقل شئ من مزخرفات الصوفیة وتزییفه ما لفظه ": نعم فی

(۹۳)

صفحهمفاتيح البحث: محمد بن على (۱)

– فه – هـذه الطائفـة جماعـة على حـدة، ينظرون دائما الى امثال هؤلاء الملاحـدة، به عين واحـدة مثل ابن فهد الحلى، وشـيخنا البهائى ومولانـا محسن الكاشـى، والمولى محمـد تقى المجلسـى، والقاضـى نور الله التسترى، ولاسـيما المتـأخر منهم المتلقب من أجـل ذلك بشـيعه تراش، وقـد ذكر هـذا المتأخر فى كتاب مجالسه احوال صاحب هـذه الترجمة بما ترجمته بعد التسـمية له بعنوان " أوحد الدين محيى الدين محمد بن على العربى الحاتمى الاندلسـى قدس سره العزيز " هكذا " كان من أهل بيت الفضل والجود، والمتصاعين من حضـيض تعلقات القيود الى اوج الاطلاق والشـهود، وتنتهى نسـبة خرقته بواسـطة واحدة الى خضر النبى (ع) والخضر بموجب تصريح مولانـا قطب الـدين الانصـارى صـاحب المكاتيب خليفـة الامام ابن الامام زين العابـدين (ع) وروى الشـيخ أبو الفتوح الرازى فى ذيل تفسير آية " فانها محرمة عليهم أربعين سنة يتيهون فى الارض " أنه قال لبعض المحلوظين بعين العناية فى هذه الطريقة " أنا من جملة موالى على والموكلين بشيعته " وقد سمع من بعض فقراء السلسلة النور بخشية أنه قال: كل من أظهر ملاقاة الخضر (ع) من مشايخ هذه الطائفة أو (نسب إليه خرقته فقد التزم بمذهب الشـيعة وقد أشعر هذا الشيخ بمعتقد نفسه فى باب الامامة وعبارته فى الفتوحات صريحة فى اعتقاده بالائمـة الاثنى عشـر وثبوت الوصاية لهم عن سـيد البشـر صـلوات الله عليهم (الى ان قال:) ثم ان صاحب المجالس اخذ فى تأويل كلماته الكفريـة مثل قوله بوحدة وجود الخالق والمخلوق، وكون عبادة الاصـنام هى عبادة الله، وأن رسل الله يسـتفيدون المعرفة من خـاتم الاوليـاء، وأن الكفـار غير مخلـدين فى النار، وغير ذلك ولو كان الامر كـذلك، لما بقى على وجه الارض كافر ولا هالك، ولا جاز اظهار البراءة من أحد من أهل الممالك، فى شئ من المسالك، وهذا مما لا يقوله أحد من المليين، فكيف بمن كان من اتباع النبيين ومسـافرى العليين "؟، وقـال ايضـا فى ضـمن ترجمـة الغزالى ما لفظه ": وقـد ذكره صاحب مجالس المؤمنين مع نهايـة التمجيد والتبجيل، وعده من الشيعة الامامية واسبغ عليه الدلائل على سبيل التفصيل، وهذه عين ما ذكره بالفارسية فى طرف من كتابه المزبور

(۹۴)

صفحهمفاتيح البحث: الإمام على بن الحسـين السـجاد زين العابدين عليهما السلام (۱)، النبى خضـر عليه السلام (۱)، شيعة أهل البيت عليهم السلام (۱)، كتاب الفتوح لأحمـد بن أعثم الكوفى (۱)، العلامة المجلسى (۱)، ابن فهد الحلى (۱)، محمد بن على (۱)، الجود (۱)، الهلاك (۱)، العزّة (۱)، الصّلاة (۱)

– فو " – حجـة السـلام محمـد بن محمـد الغزالى الطوسـى رحمـة الله عليه كنيت او أبو حامـد است الـخ " فبعد ما نقل كلامه الطويل الـذيل جـدا قال " انتهى كلام صاحب المجالس واقول: وان كنار ضـينامنه بكل خبط وخطاء واشـتباه، لكونه مصـداق المؤمن الواقعى الـذى ينظر بنور الله، فلسـنا نرضـى منه بمثل هـذه العثرة الفاحشـة والزلـة العظيمـة فى زعمه الرجل من الشـيعة الامامية، مع أنه من كبار الناصـبة فى المراتب الكلاميـة، وهو فى الفروع الفقهية والاحكام الشـرعية الفرعية كما عرفته من متعصبى جماعة الشافعية، بل لو فرض كون هذا النمط منهم شيعيا، وامكن حمل مزخرفاته الباطلة على ما كان رضـيا، لما وجد بعد ذلك لسـنى مصداق، ولا اسـتند احد فى تشـخيص العقائـد المليـة بسـنن وسـياق " هذا كله قوى متين، نعم لصاحب الروضات كلام آخر اشـتبه الامر عليه من جهة أخرى وهى تشـخيص طريقـة القاضـى فى المجـالس وهو قوله فى ترجمـة العارف المعروف بمحمـد البلخى الرومى بهـذه العبارة " وقـد أطرء فى مدحه صاحب مجالس المؤمنين وجعله من خلص شـيعة آل محمد المعصومين صـلوات الله عليهم اجمعين وايد ذلك بكونه من اولاد جلال الدين الداعى للدولة العلوية الاسماعيلية وكأن ذلك من جهة ظهور اشعاره الكثيرة الموجودة له فى المثنوى وديوانه الكبير وغير همـا بـل صـراحة جملـة منها فى هـذا المـدعا بزعمه مع أن ما يوجبانه من الامر أعم من الشـيعة التى يكون هو بصـدد اثباتها وهى التى توجب النجاة من عقوبات العقبى والفوز بدخول الجنات العلى والعطية الكبرى كما قد أشرنا الى وجه ذلك مرارا فيما تقدم من تراجم امثال هذا المولى فليأمل جدا " وذلك لان القاضـى قد صـرح فيما نقلنا من كلامه فى ترجمة علاء الدولة السـمنانى (انظر ص ۳۸، س

۱۱) أن مبناه فی المجالس علی مطلق التشیع لا التشیع المنجی من نار جهنم الموجب للخلود فی الجنة.

الثانیة - بیان من العلامة القزوینی فانه قال فی هامش نسخة له من كتاب نجوم السماء عند ما نقل فیه:

مؤلفه الابیات العشرة التی مر ذكرها من قصیدة القاضی (ره) فی جواب السید حسن الغزنوی:

"ومن هذه القصیدة بلا شك هذا البیت الذی أورده المترجم نفسه فی المجالس هكذا ": لمؤلفه:

بس كن حدیث غار كه عار است نزد عقل * آن حزن و بیقرار شیخ معمرم"

(۹۵)

صفحهمفاتیح البحث: شیعة أهل البیت علیهم السلام (۱)، الأحكام الشرعیة (۱)، جلال الدین (۱)، محمد بن محمد (۱)، الحزن (۱)، الحج (۱)، الصّلاة (۱)

- فز - أقول: أورده المصنف (ره) فی ترجمة فرید الدین العطار فی المجلس السادس، فلا حظ ان شئت.

الثالثة - اعلم أن النسخ المطبوعة من الصواعق المحرقة لیست علی ترتیب النسخ الخطیة الموجودة من هذا الكتاب من جهة تقدیم بعض المطالب وتأخیرها وتبین لی هذا المطلب عند المراجعة الی النسخ الخطیة وقت تصحیح الصوارم الا أنی حیث لم افحص عن هذا الامر حق الفحص ولم أرد فی الكشف عنه غایة الكشف لا أدری هل هذا التصرف فی التقدیم والتأخیر فقط كما ذكرناه أم سری الی اصل مطالب الكتاب ایضا من جهة التقلیل والتكثیر والاضافة والنقصان فمن اراد العلم به فلیفحص عنه حتی یتبین له وجه الصواب وذلك لانه لم یتعلق لنا غرض بالخوض فی هذا الامر وانما أشرنا الی ذلك هنا لیعلم الناظر فی كتاب الصواعق والصوارم أن ترتیب الرد فی كتاب الصوارم مبنی علی ترتیب النسخ الخطیة الغیر المتصرف فیها من كتاب الصواعق فراجع حتی تعرف صدق المدعا ۱۱ - قصیدة القوسی فی مدح القاضی " ره " مما ینبغی ذكره هنا قصیدة انشأها الشاعر المتخلص بقوسی فی مدح القاضی (ره) وهو من شعراء عصره، صدر علاء الملك ترجمته فی تذكرته بهذه العبارة " مجدد طرزانوری و فردوسی مولانا قوسی، نفسی با تأثیر و عبارتی دلپذیر و عبارتی دلپذیر داشت او را منشآت انیقه و اشعار رشیقة است از اشعار او این قصیده آثار است كه در مدح والد مرحوم نور الله مرقده وطیب مشهده گفته:

(قصیده) چنان زمانه ز ارباب فضل فضل دارد عار * كه علم را نبود جز به جهل استظهار رواج و رونق بازار دهر بین كه بود * به قدر مرتبه جهل شخص را مقدار چنان كساد متاع هنر رواج گرفت * كه تنگ بر سر تنگ است و بار بر سر بار غلط شدم؟ چه هنر؟ كو هنر؟ كدام هنر؟ * هنر قماش فرنگ است یا متاع تتار هنر به قدر پشیزی عزیز اگر بودی * چو سیم ناسره صاحب هنر نبودی خوار

(۹۶)

صفحهمفاتیح البحث: كتاب الصواعق المحرقة (۱)، التصدیق (۱)، الجهل (۲)

- فح - ز بس كه علم ز عالم رمیده در عجبم * كه نقش علم به عالم چسان گرفته قرار؟

درین زمانه كه خورشید فضل را بمثل * سهای جهل بود پیش دیده آینه دار در این زمانه كه شعر و شعیر را به قیاس * ممیزی نبود غیر دفتر و خروار مر كه بندگی اهل فضل شد قسمت * مرا كه خدمت اهل كمال باشد كار ببین كه گلبن امید من چه بخشد بر * ببین كه نخل تمنای من چه آرد بار بس است شكوه زمانی خموش شو قوسی * به شكوه چند خود و خلق را دهی آزار؟

ز فقر شكوه كنی ودل تو گنج گهر * ز خلق رنجه شوی و زبانت آتش بار گرت فلك نه به وفق رضا كند گردش * ورت زمانه نه بر مدعا بود در كار به آفتاب توسل نما كه عرض كند * شكایت تو به قطب صدور وفخر كبار چه آفتاب چه آفتاب كه در آسمان تعظیمش * چو آفتاب بود صد هزار خدمتكار ز بحر خاطر من باز مطلعی سر زد * كه چشم عقل ندید آنچنان در شهوار مسبحان زوایای این كبود حصار * ز بام عرش ندا میكنند لیل و نهار كه باد تا ابد اندر پناه فضل خدای * سر صدور افاضل ز عمر بر خور

دار خلیل خلق و مسیحا دم و کلیم قدم * فرشته طینت و یوسف خصال و خضر شعار سحاب چرخ شکوه آفتاب کیوان قدر * محیط کوه وقار آسمان بحر ایثار جمال چهره دین نور دیده اسلام * سپهر فضل و معالی جهان حلم و وقار فروغ نور الهی أمیر نور الله * که دانش از دل او مستضی است لیل و نهار چو مهر کز پس صبح دوم نماید روی * نمود بعد دوم مطلع سوم دیدار زهی ضمیر تو خورشید عالم اسرار * کمال پیش کمال تو نا تمام عیار سپهر دست تو را گفته دجله مواج * زمانه طبع تو را خوانده قلزم ز خار جهان به مهر تو مشعوف و تا ابد مشعوف * خدا ز خصم تو بیزار و از ازل بیزار تو علتی و فنون فضائلت معلول * تو مرکزی و فحول افاضلت پرگار

(۹۷)

صفحهمفاتيح البحث: الجهل (۱)

- فط - زهی مدارج قدرت برون ز حد قیاس * زهی مکارم ذاتت فزون ز حد شمار دل علیم تو انواع فضل را جامع * کف کریم تو میزان جود را معیار کفت به صورت ابری بو د که بر سر خلق * بجای باران بارد همه در شهسوار دلت به معنی بحری بود که هر موجش * جهان جهان گهر حکمت افکند به کنار ز استقامت رأی و اصابت نظرت * اگر مدون منطق شدی دلیل گزار چنان وجوه خطا گشتی از ضمیرش محو * که وضع منطق از او یافتی به رفع قرار وجود دشمن جاه تو کز تهی مغزی * چو جزو لا یتجزی است در خور آن کار چو هست فرض وجودش دلیل بر عدمش * گرش به فرض وجودی بود عدم پندار حقیقت بشریت که عین مردمی است * مقول اگر به تفاوت شود عجب مشمار بلی بذات مفیض تو و ذوات دگر * چسان بود به طریق تساویش تکرار؟

تو عین مردمی زان سبب چو مردم عین * بود مقام تو در دیده اولوا الابصار ز بس که هست تو را در فضائل استطلاع * ز بس که هست تو را در مسائل استحضار ز فیض علم حصولی رسیده که به آن * که نخل ذهن تو علم حضوری آرد بار تو را به هندسه و هیئت آن تبحر هست * که گر کنی به زمین هیئت سپهر نگار بسی عجب نبود از کمال جنسیت * که چون فلك مترتب شود بر آن آثار ز بس فروع تو است از اصول مستنبط * ز بس اصول تو با حجت است و برهان بار بدیهۀ پی حل کلام و بسط مقام * چو معضلات مسائل کنندت استفسار دلیل عقلی و نقلی چهار مذهب را * کنی چو حجت فوری و ظاهری اظهار تو چون بیان معانی کنی به لفظ بدیع * کنند اعشی و سحبان به باقلی اقرار و گر ز پرتو حکمت دهی طراز کلام * دهد ارسطو چون بو علی به عجز اقرار ستایش تو به طب گر چه دون رتبه توست * اگر همی نکنم نیست جای استعذار که کس ادا نکند خاصه در مقام ثنا * که آفتاب منیر است و آسمان سیار

(۹۸)

صفحهمفاتيح البحث: الجود (۱)، الكرم، الكرامة (۲)

- ص - اگر چه ملتفت طب نه ولی به مثل * اگر خیال تو در خواب بنگرد بیمار خواص یمن قدوم تو در لباس خیال * صحیح و سالم از خواب سازدش بیدار ز منشآت تو صابی و صاحب از حیرت * به خود فرو شده مانند صورت دیوار مصنفات تو هر یک ز شرعی و حکمی * جمال شاهد تصنیف راست خال عذار سپهر منزلتا بنده را به آن درگاه * که هست کعبه اخیار و قبله ابرار عقیده ای است کز این پیش داشتند مگر * به خاندان نبوت مهاجر وانصار به خدمت تو ز اخلاص غایبانه خویش * اگر شروع نمایم به عشری از معشار هزار فقره در آن باب طی شود که هنوز * بیان نگردد از آن مدعا یکی ز هزار به حضرت تو که باشد مدار فضل و هنر * کسی که تحفه شعر آورد به معرض بار اگر چه تحفه او در ازای فضل تو نیست * شبیه زیره به کرمان و نافه و تاتار ولی چو بزم تو دار العیار معرفت است * عجب نباشد اگر نقدی آورد به عیار بجز تو کیست ز الماس طبع موی شکاف * بجز تو کیست ز اعجاز فضل وحی گزار که شاعر از پی محض قبول خاطر او * به فکر دقت شعر آنقدر کند اصرار که از خیال دقیق آنچنان دقیق شود * که همچو رشته تواند گذشت از سوفار در این قصیده چو گشتی مرا ز کثرت فکر * دماغ فاسد و خاطر کلیل و مغز فکار به

یـاد مـدح تـوهم مشـتغل به آن شـدمی * که هم به بـاده توان کرد دفع رنـج خمـار ولی خوشم که چه معلوم حضـرت تو شود * که چیست رتبه اشـعار من کنی اشـعار که ای سـخنور جادو بیان عفاک الله * که ختم شود به زبان تو نوبت گفتار به همت تو اگر همت تو یار شود * اساس مدح رسانم به گنبد دوار و گر ز مهر قبول تو پر توی یابم * برم چو شـعری بر چرخ پایه اشـعار به عهد انوری و روزگار خاقانی * که داشت نقد سخنشان روائی بازار هم از موافقت روزگار بود که بود * و زیر شعر طلب پادشاه شعر شعار

(۹۹)

صفحهمفاتیح البحث: اللبس (۱)، الشهادة (۱)

- صا - به عهد ما که به تحسین خشگ خرسندیم * نشسته اند گروهی به صدر صفه بار که مدح شان کند ارخامی از کمال طمع * که بسته باد زبان سخنوران زین عار دو بیتی از سر اکراه بشنوند و کنند * در آن میانه حدیث زر و ضیاع و عقار به این روائی بازار شعر در عجبم * که وزن و قافیه چون میشوند با هم یار؟

عجبتر آنکه کسی در زمانه نیست که نیست * بزعم فاسد خود نقد شعر را معیار نکرده فرق ردیف از روی وردف از قید * مزید جسته و خود را دخیل کرده شمار مدار بر سخن زیف واعتراض سمج * مصر به دقت بی جا و حرف دور از کار ز بی تصرفی شوهران بکر سخن * درون حجله خاطر عرائس اند افکار نشسته اند به زیر لباس غم مستور * چو بیوگان همه را برزخ امید غبار سخن شناس نه و روزگار سرد سخن * گهر طلب نه و گوهر شکن قطار قطار سخن شناس اگر بشکندم گهر ز آن به که ناشناس کند گوهرم به فرق نثار فلک جناباز احوال نا مشخص خویش * به خدمتت سزد ارشمه کنم اظهار دو سال شد که به جرم هنر زمانه مرا * فکنده دور به صد درد دل ز یار و دیار زمانه بر سر آزار و چرخ مایل جور * سپهر دشمن روی و ستاره دشمن سار به هیچ نحو نشد صرف ماضی عمرم * به غیر کسب کمال از مصارف اعمار ولی ز گردش احوال حال میترسم * که بگذرد همه مستقبلم بدین هنجار مراست منبع آب حیات و چشمه طبع * ولی ز سنگ جفای زمانه خاك انبار گرم زمانه پسندد توأم چنین مپسند * ورم فلک بگذراد توأم چنین مگذار همیشه تا بود اندر جهان شماره عمر * اساس عمر تو پاینده تا به روز شمار " أقول: یؤخذ من ملاحظة هذه القصیدة أن القاضی (ره) کانت له ید فی الهیئة والطب أیضا.

(۱۰۰)

صفحهمفاتیح البحث: الستر (۱)، الکسب (۱)، اللبس (۱)

- صب - ۱۲ - تلمذ القاضی عند المولی عبد الواحد فی المشهد الرضوی اعلم أن ما ذکره الفاضل المعاصر فی شهداء الفضیلة من " أن القاضی (ره) قد قرأ فی تستر علی المولی عبد الوحید التستری " یشتمل علی الاشتباه من جهتین، الاولی من جهة اسم استاذ القاضی (ره) وذلک لان اسم العالم النحریر التستری الذی تلمذ القاضی علیه " عبد الواحد " لا عبد الوحید نعم " عبد الوحید " اسم عالم جیلانی معاصر للمولی عبد الوحد کما سیذکر تفصیلا علی أنا نقلنا سابقا ما یدل علی ذلک من صاحب الذریعة (انظر ص ۷۱، س ۵).

الثانیة من جهة مکان تحصیل القاضی وتلمذه وذلک لان تلمذ القاضی علی المولی المذکور لم یکن بتستر بل کان فی المشهد المقدس الرضوی کما سیأتی ذکره مبسوطا الا انه أخذهما من صاحب ریاض العلماء (ره) وحیث ان کلامه مع اشتماله علی الاشتباهین المذکورین نفیس جدا انقله بطوله هنا ثم أشیر الی وجهی الاشتباه وهو قوله (ره ") السید الجلیل الاواه القاضی نور الله بن السید شریف الدین الحسینی المرعشی التستری الشهیر بالامیر السید الساکن بالبلاد الهندیة صاحب کتاب مجالس المؤمنین بالفارسیة وغیره من التصانیف الکثیرة الجیدة وهو قدس سره فاضل عالم دین صالح علامة فقیه محدث بصیر بالسیر والتواریخ جامع للفضائل ناقد فی کل العلوم شاعر منشئ مجید فی قدره مجید فی شعره وله یدفی النظم بالفارسیة والعربیة وله اشعار وقصائد فی مدح الائمة علیهم السلام مشهورة، وبالبال أن له دیوان شعر وکان قدس سره من عظماء علماء دولة السلاطین الصفویة وکان فی اول امره فی مقره

ومولـده وهو تستر من بلاد خوزسـتان وقـد قرأ فيه على مولى عبد الوحيد التسترى ثم رحل عنه الى بلاد الهند وجعل فيها قاضـيا وكان متصلبا فی التشيع (الى أن قال) (۱) وهو اول من أظهر التشيع فی

(۱) قولنـا " الى ان قـال " اشـارهٔ الى الجزئين اللـذين تركنـا نقلهمـا هنا لنقلنا اياهما فيما مضـى (ص ۲۸، س ۳ - ۷ وص ۳۴، س ۵) وكانت بين الجزئين هذه الفقرهٔ " وقصهٔ قتله مشـهورهٔ " وقال بعد ذلک فی آخر الكلام المذكور هنا ": واما مصـنفاته فقد وجدنا على ظهر كتـاب مجـالس المؤمنين له فهرس بعض مؤلفـاته فنقلناهـا كما رأيناها " فنقل " ما كان هناك وزاد عليه ما ظفر به مواضع أخرى من اسامى تأليفاته وتصنيفاته التى مر ذكرها نقلا عنه وعن غيره.

(۱۰۱)

صفحهمفاتيح البحث: مدينهٔ مشهد المقدسهٔ (۱)، الهند (۱)، الشهادهٔ (۲)، القتل (۱)

الهنـد من العلمـاء علانيـهٔ ولم اعلم أنه على من قرأ وعنـد من قرأ فليراجع ولكن رحمه الله معاصـرا لاـ ميرزا مخـدوم الشـريفى صاحب نواقش الروافض " أقول: فعلم من هذا الكلام أن الافندى (ره) زعم ان اسم استاد القاضى (ره) عبد الوحيد (۱) وعلم أيضا أنه لم يطلع على أن القاضـى (ره) كان مقيما مدهٔ مديدهٔ فی المشـهد المقدس الرضوى لتحصـيل العلوم وعلى أن استفادته من المولى عبد الوحيد كانت فی تلک العتبـهٔ المقدسـهٔ كما هو المصـرح به فی كلام ولده علاء فی الملک كما مر بل صـرح القاضـى (ره) نفسه فی مجالس المؤمنين بـانه أقـام برهـهٔ من الزمـان فی المشـهد لتحصـيل الكمالاـت وهـذا نص كلامـه فی اواخر المجلس الاول (ص ۲۴ من الطبعهٔ الاولى) تحت عنوان سبزوار ": و مؤلف اين كتاب وقتى كه در مشـهد مقدس به تحصـيل علوم و تكميل نفس شوم اشـتغال داشت از بعضـى اعيان از مردم آن ديار شـنيده كه چون كمال الواعظين مولانا حسـين كاشـفى سبزوارى الـخ " وأيضا يـدل على المـدعا دلالهٔ صريحهٔ ما نقله علاء الملک (ره) فی محفل فردوس عن والده القاضى (ره) عن استاده الجليل المولى المذكورهٔ (ره) فی ضمن ترجمهٔ نفسه ونقل ما جرى عليه فی سنى عمره:

فالاولى ان نذكر الترجمهٔ بعينها هنا حتى يتبين صدق المدعا بالنسبهٔ الى اشتباهين المذكورين.

۱۳ - ترجمهٔ المولى عبد الواحد بقلم تلميذه القاضـى (ره) (قال علاء الملک فی محفل فردوس فی شرح حال هذا المولى ما لفظه":) المولى المحقق النحرير والبحر الغزير عبد الواحد على قدس سـرهما - افادت پناهى كه عقل مسـتفاد از قوت قدسيه او مستفيد، وفكر فلک پيماى او با ملا أعلى در گفت وشنيد بود نفس قدسيش

(۱) لاـ مجـال لاحتمال نسبهٔ تحريف " عبـد الواحـد " الى " عبـد الوحيـد " الى النساخ لانى نقلت العبارهٔ من خط الافنـدى طيب الله مضعجهٔ

(۱۰۲)

صفحهمفاتيح البحث: الهند (۱)، التصديق (۱)، الشهادهٔ (۲)

ترجمهٔ جد القاضى (ره) بقلم القاضى (ره)

در استـنباط شـرايع اسـلام توأم وحى و الهام مينمود و فهم دقائق پرستش عقل كل را الزام و افحام ميفرمود والد مؤلف نور الله مرقده در بعضـى از مقالات خود تحرير نموده كه حضـرت اسـتاد محقق نجرير؟ عبـد الواحـد روح الله روحه ميفرمودند كه چون در شوشتر كافيه و متوسط در خدمت عم خود ملا سـعد الدين متخلص به " بيكسى " خواندم به بصره رفتم كه از آنجا به نجف اشرف رفته در خـدمت مير فضل الله استر آبادى و ديگر فضـلاء كه آنجا متوطن شـده بودند تحصـيل نمايم اتفاقا مانعى از توجه به آن صوب به هم رسـيد و از راه بنادر به شـيراز رفتم و وقتى به شـيراز رسـيدم كه هيچ يک از فضـلاى شيراز در شيراز نبود بلكه طالب علمى كه شرح شمسيه پيش او بخوانم نبود چه خواجه جمال الدين محمود را قاضى جهان به تبريز فرستاده به تعليم پسر خود ميرزا شرف برده بود و

شیخ نصر البیان باردوی معلی رفته بود و شیخ منصور وملا تقی الدین محمد به گرم سیر رفته بودند وملا سلیمان و جمعی دیگر به طرفی دیگر رفته بودند بنابراین شش ماه در شیراز مدرس علی الاطلاق بودم و زنجانی و کافیه و متوسط درس میگفتم تا آنکه ملا محمد شاه لاری از لار به شیراز آمد و من پیش ملا محمد شاه شرح هدایه؟ قاضی میخواندم و ملا میر زاجان از غایت کدی که داشت با من شریک شد و چون شرح شمسیه و شرح هدایه را تمام کردم ملا آقا جان شیروانی که از افاضل تلامذه خواجه جمال الدین محمود بود از تبریز به شیراز آمد و من پیش او شروع در خواندن جواهر شرح تجدید نمودم و چون ملا آقا جان غریب بود و از هیچ ممر معاشی نداشت من در هفته دو روز کتاب را تعطیل میکردم و از اجرت آن چون در شیراز ارزانی بود اوقات ملا و من و برادر خرد من که حسن نام داشت میگذشت تا آنکه در این اثنا خواجه جمال الدین محمود بعد از دوازده سال از تبریز به شیراز آمد و قصد او آن بود که چون از قاضی جهان رعایت خوب یافته طالب علمان را رعایت نموده در شیراز به طریقه سید الحکماء میر غیاث الدین منصور کرسی نهاده به افاده مشغول شود و ندای " انی اعلم ما لا تعلمون " به گوش هوش افاضل

(۱۰۳)

صفحهمفاتیح البحث: جمال الدین (۳)، الشراکة، المشارکة (۱)، النوم (۱)

زمان رساند اما چون در وقتی که از اصفهان بیرون میآمد داماد او با اسباب پیش از سوار شدن خواجه در وقت سحر از دروازه شهر بیرون آمد جمعی از یتیمان او را کشتند اموال و کتب و مسودات خواجه را بردند خواجه پریشان و بیسامان به شیراز در آمده و راه اختلاط مردم را بر خود مسدود ساخت تا آنکه مرحوم شیخ شمس الدین ولد مجتهد الزمانی شیخ ابراهیم قطیفی از هند دکن بازر و جمعیت بسیار به شیراز آمد و او به خدمت خواجه رفته و نیازمندی بسیار اظهار نموده از نقد و جنس هدایای لایق به خدمت خواجه فرستاد و التماس نمود که شرح تجرید و حاشیه افاده فرمایند چون طلبه مانند ملا احمد اردبیلی و ملا حاجی محمد محمود یزدی و ملا میرزا جان باغنوی و سید حسین عمیدی و ملا عبد الله شوشتری و ملا محمد شریف اصفهانی (۱) و غیرهم در حاشیه قدیم با شیخ شمس الدین شریک شدند ملا آقا جان از غایت محبتی که با من داشت گفت که برو و شریک درس این جماعت شو که ادراک درس حضرت خواجه غنیمت است (الی ان قال:) میفرمودند که افهم شریکان ما ملا حاجی محمود یزدی بود و بعد از او ملا احمد اردبیلی و افهام دیگران متقارب بود و چون ملا- حاجی محمود (۲) بنا بر قوت فهم با حضرت استاد از او مکدر بود احیانا روزی کسی نسبت فضلای تلامذه ایشان از ایشان میپرسید و ایشان در آن اثناء فرمودند که ملا محمد شریف اصفهانی (۳) ملا حاجی محمود را درس میتواند گفت

(۱) کل هؤلاء من المشاهیر المترجمة احوالهم فی کتب التراجم فمن أرادها فلیطلبها من هناک.

(۲) قال بعض الأفاضل فی هامش الموضع من نسخة الکتاب ما لفظه ": اقل عباد در شطری از ایام مطالعه شرح تجرید مولانا ملا حاجی محمود را نمودم به مراتب از ملا علی قوشچی و شارح قدیم اصفهانی بهتر نوشته است و نسبتی ندارد شرح مولانا به آنها فطوبی له وحسن مآب."

(۳) قال بعض الافاضل فی هامش الموضع من نسخة الکتاب ما لفظه ": واضح باد که مولانا محمد شریف از فحول افاضل رویدشت اصفهان و جامع معقول و منقول است و اسم سامیش در اجازات مثبت است."

(۱۰۴)

صفحهمفاتیح البحث: مدینة إصفهان (۲)، الشراکة، المشارکة (۲)

چون ابن سخن به گوش ملا- حاجی محمود رسید به مقتضای غیرت طبیعت آزرده شد به حضرت استاد گفت که شنیده ام که فرموده اید که ملا محمد شریف مرا درس میتواند گفت میخواهم که مبحثی را از علمی تعیین کنید تا من بر او بخوانم و ببینم که چگونه از عهده درس گفتن من برمیآید حضرت استاد چون دانستند که تفضیل ایشان ملا محمد شریف را اصلی ندارد خصوصا در

علوم عقليه فرمودند که بسم الله شما صفحه را از مطول مطالعه کنید و او مطالعه کند و صباح پیش او بخوانید تا حقیقت ظاهر شود و از طرفین بر آن قرار دادنـد و طالب علمان همگی متوجه مطالعه آن مبحث شدنـد و حضـرت اسـتاد در مقام امداد ملا محمد شـریف شدنـد و چون ملاـ حـاجی محمود را بـا من طریقه یـاری و برادری بود بعـد از یـک پـاس شب که از مطالعه آن مبحث فارغ شـدم و بعضـی از دقائق و نکات به خاطر رسـید متوجه حجره ملا حاجی محمود شـدم که ببینم که او چکار کرده دیـدم که مغموم و مأیوس تکیه کرده و از مطالعه دلگیر شده و سخنان بلند که به قدر قضای فهم خود میخواسته که بیابد نیافته به او گفتم که چه حال داری؟ و چرا مکدری؟

گفت هر چند فکر کردم سخنی بلند نیافتم به او گفتم که ابن علم عربیت است سخن بلند در هر مقام نمیتوان یافت مدار بر تدقیق در نکات و دخل در آنست از این مقوله چیزی چنـد باید یافت که قابل سؤال باشد و خصم را به اسـتفسار از آن عاجز توان ساخت این معنی او را معقول افتاد و به اتفاق نکته چند در آن مبحث یافتیم علی الصـباح ملا حاجی محمود جزود و مطول را برداشته در مجلس اسـتاد که محفوف به افاضل بود حاضـر شد و قرائت عبارت بر ملا محمد شـریف نمود و چون شـروع به تقریر شد ملا حاجی محمد نکته گیریها را بجای رسانیـد که ملا محمـد شـریف عاجز شد و مدد اسـتاد مفید نیفتاد و این معنی موجب کدورت اسـتاد شد و ملا حـاجی محمـود ترک درس کرد و بواسـطه امـدادی که من او را کرده بودم اسـتاد از من نیز انـدکی رنجیـد امـا آخر معـذور داشـت وبالجملهٔ از شیراز به اصفهان و از اصفهان به قزوین رفتم و به خانه میر علاء الملک مرعشی نزول نمودم و او پیش من حاشیه

(۱۰۵)

صفحهمفاتيح البحث: مدينة إصفهان (۲)

مطالع قرائت مینمود و فاضل مـدقق ملا أبو الحسن کاشـی در آن زمان در قزوین بود و میان او و میر علاء الملک بر سـر امری رقابت بود و میر علاـء الملـک میخواست که او را آزاری کنـد لاـجرم در روزی که خبر گرفته بود که ملا أبو الحسن بر سـر مقبره شاهزاده علاء الـدین حسـین که محل اجتماع مردم است به سـیر آمـده مرا همراه برداشـته و آنجا برد و به اتفاق با ملا أبو الحسن ملاقات واقع شد و خدمت ملا چون بر خصوصـیات احوال و طالب علمی من مطلع شد گفت سـخنی به شـما نقل میکنم و آنگاه سخنی را که در تحقیق موجبه سالبـهٔ المحمول داشت نقـل کرد من گفتم که این تحقیق مخـالف اصول قوم است ملا أبو الحسن گفت که من دعوی موافقت آن با اصول قوم نمیکنم؟ میگویم که موجبه سالبـهٔ المحمول که مفهوم محصـلی داشـته باشـد به هم میرسانم و بعـد از آن به طریقی که اسـتادان تحسـین تلامـذه کنند گفت ": خوبک * خوبک " و من به غایت از آن آزرده شدم و رساله اثبات واجب را که در آن ایام نوشـته بود بدست آورده در مقام رد شدم و قطع نظر از منوع و نقوض که بر او ایراد نمودم ظاهر ساختم که شش دلیل او از شـرح هیاکل میر غیاث الـدین منصور و شـرح او بر رساله واجب پـدرش میر صـدر الـدین محمـد مأخوذ و مسـروق شـده وملا أبو الحسن بنا بر آن تغییر آن نسخه کرده و نسخه را که الحال مشهور شده نوشت (۱) بعد از آن قزوین متوجه

(۱) اشـار الی هـذا المطلـب القاضـی (ره) فز مجـالس المـؤمنین، فی اواخر المجلس السـابع، فی ترجمـهٔ الاـمیر غیـاث الـدین منصـور الشـیرازی وعبـارته بلفظه هکـذا " و غرض از تفصـیل تصانیف حضـرت میر و اظهار تشـرف به مطالعه اکثر آن رد بر کلام بعضـی از افاضل عصـر است مثل ملا أبو الحسن کاشـی وملا میرزا جان شـیرازی که مصنفات حضرت میر را که اکثر به واسطه نفاست متداول نشـده بود و به دست هر که میافتـاد به آن ضـنت؟ میکرد ایشـان بـدست آورده سـخنان خوب را از آنجـا میدزدیـد و جهت پی غلط کردن میگفتنـد که از تصـانیف میر غیـاث الـدین منصـور به غیر نـامی است و بعضـی کتب که در مصـنفات متـداوله خود نـام آن را مـذکور ساخته وجود خارجی نیافته و اگر احیانا یکی از آن کتب بـدست طالب علمی افتاد و بر دزدی ایشان مطلع شـد دعوی توارد میکند و از حضـرت اسـتاد محقق نحریر روح الله روحه شنیدم که میفرمودند که ملا أبو الحسن شش دلیل از جمله ادله که در رساله اثبات واجب ذکر کرده و آن را از جمله خواص فکر خود شمرده از شرح هیاکل حضرت میر انتحال نموده و در ایامی که به التماس

بعضی از اعزه رودی بر رساله او مینوشتم اظهار سرقت و انتحال او کردم آن رساله را متروک ساخته رساله دیگر تألیف نمود اگر چه آن نیز خالی از سرقت و انتحال نیست."

(۱۰۶)

صفحهمفاتیح البحث: علاء الدین حسین (۱)، النوم (۱)

اردبیل شدم و چون وصف درس حاشیه مطالع میر أبو الفتح شرفه عالم گیر شده بود خیال کرده بودم که درس گفتن او خارج از طوق بشر است لاجرم از غایت حرصی که به طلب علم داشتم التماس درس حاشیه مطالع از او کردم و خود شروع در درس شرح تجرید و حاشیه قدیم نمودم و تمام طلبه که شرح تجرید و حاشیه پیش او میخواندند به من رجوع کردند و چون دو درس از حاشیه مطالع خواندم میر أبو الفتح انصاف آورده گفت که ملا شما را حاجت خواندن شرح مطالع نیست به درس آن مشغول شوید و اگر جای مشکلی روی دهد با ما مطارحه آن کنید آنگاه جمیع حواشی و متعلقات حاشیه مطالع با حواشی خود پیش من فرستاد و پسر خود میر أبو طالب را نیز گفت که به درس حاشیه مطالع او حاضر شو و چند ماه که در اردبیل بودم به امیر أبو الفتح صحبت نیک در گرفت و با او مطارحه و مباحثه بسیار شد و چون من سخنان بسیار در اثنای شرح حاشیه مطالع بر طلبه القا میکردم خدمت میر گمان برده بود که تعلیقه میکنم در وقتی که از اردبیل متوجه گیلان شدم به من گفت که مسورده تعلیقه که بر حاشیه مطالع کرده اید بما بدهید گفتم که تعلیقه نکرده ام و تا غایت عادت بر قید سخنان واقع نشده و چون از آنجا به گیلان آمدم و شروع در درس سدیدی موجز پیش صدر الشریعه کردم دیدم که علمیت او سهل است اما جهت ضبط بعضی اصطلاحات و مسموعات طب اکثر شرح سدیدی را بر او خواندم و صدر الشریعه چون قانون نخوانده بود و دید که سلیقه مرا در طب مناسبت تمام است گفت که اگر کلیات قانون مباحثه شود خوبست پاره از قانون نیز مباحثه شد

صفحه(۱۰۷)

ترجمهٔ والد القاضی (ره)

و در اکثر مواضع استفاده او بیش از افاده بود و چون در آن ایام حاکم گیلان پسر صدر الشریعه را کشته بود و از صدارت معزول ساخته وملا عبد الرزاق گیلانی صدر شده بود و میان او و صدر الشریعه نهایت عداوت بود بعضی از طلبه عراق که به گیلان رفته بودند و به درس ملا عبد الرزاق حاضر میشدند با من ملاقات نمودند و گفتند که اگر میخواهی که در گیلان چند روزی باشی میباید که با ملا عبد الرزاق ملاقات کنی و الا مضرت از او خواهی یافت بالضرورهٔ متوجه ملاقات او شدم و او از احوال پرسید و شرح احوال تا وصول به اردبیل و تعریف میر أبو الفتح رسید و چون او به سبب بعضی از اغراض فاسده منکر میر أبو الفتح بود چون نام میر أبو الفتح از من شنید در مقام انکار و نفی فضیلت او شد من گفتم که خدمت میر نه این چنین است که شما تصور فرموده اید ایشان را سخنان به رتبه هست اگر خواهید سخنی از ایشان نقل کنم گفتند نقل کنید از سخنان میر سخنی را که با او مطارحه کرده بودم و پسندیده طبع من افتاده بود بر او نقل کردم وملا عبد الرزاق شروع در منع و نقض نمود و به اندك سعی دفع منع و نقض او نموده آن سخن را تمام کردم ملا خجل شده جهت دفع خجالت گفت یک سخن دیگر نقل کنید وملا اینجا نیز در مقام منع و نقض شد و نگذاشتم که کاری از پیش برد لاجرم به غایت از دعوی خود منفعل شد و تا من در گیلان به صحبت او میرسیدم هر گز نام میر أبو الفتح نبرد اما به انتقام این با ملا عبد الوحید گیلانی که شاگرد او و شاگرد دیگران بود و به غایت بحاث و تیز چنگ بود قرار داد که مبحثی از حاشیهٔ قدیم را مطالعه کند و با او مطارحه آن نماید و بعد از آن مجلسی سازند وملا عبد الوحید را با من به بحث اندازند و خود و دیگران مدد او کنند شاید غلبه او بر من ظاهر شود و آخر چنان کردند و چون بحث در ما بین منعقد شد ملا عبد الوحید با هر مقدمه چندین سخن درشت ناهموار میگفت و میخواست که مرا به درشتی مضطرب سازد و من اغماض

عين از درشتيهاى او مينمودم و القاى مقدمات ميكردم و سخن را منقح ميگفتم تا سكوت و افحام او را ضرورى شد و مجال مكابره

(۱۰۸)

صفحهمفاتيح البحث: دولة العراق (۱)، المنع (۳)، النوم (۲)

وعناد نمانـد وملا عبد الوحيد وملا الرزاق هر دو سر پيش انداختند در اين اثنا داعيه انتقام آن درشتيهاى ملا عبد الوحيد در دل آمد و به او خطـاب كرده گفتم كه آنكه من در جواب درشتيهـاى تو كه در اثناى بحث واقع ميشـد سپر انـداخته بودم و مقابله به مثل آن نمينمودم جهت آن بود كه مبحث گم نشود و حـال سـخن هر كس ظـاهر گردد و الحال دانسـته كه بـد كردى و بـد گفتى و سـر بر ديوار زدى و لايـق طالب علمان نيست كه در بحث به سـخنان نامعقول متكلم شونـد و چون از مباحثه طب به قـدر امكان فارغ شـدم شروع در قرائت شـرح مختصـر اصول عضـدى بر قاضـى أبو الحسن لاهيجى كه از قدماى فضـلاى گيلان بود نمودم و بعد از مباحثه طرفى از آن كتاب متوجه قزوين گرديدم و از آنجا در خدمت مرحوم صدارت پناه مير سيد على متوجه زيارت مشهد مقدس شدم و بعـد از چنـد مـدت از آنجـا به شوشتر رفتم و چهـار سـال در آنجـا به مطـالعه كتب نفيسه كه در كتابخانه سادات عالى؟ درجات بود مشـغول شـدم و شـرح مبـادى اصول را در آنجا بنام پادشاه دين پناه شاه طهماسب انار الله برهانه نوشـتم و همچنين مسوده شـرحى بر تهذيب اصول نمودم و چون كتب نفيسه اصول مثل محصول ونهاية الوصول و تلويح و شروح متعدده منهاج و شروح متعدده تهذيب در آن كتابخانه بسـيار بود در آن علم تأمل بسـيار نمودم و چون مرتبه دوم مرحوم مير سـيد على را از شوشتر طلبيده صدر ساختند به اتفاق ايشان آمـده منظور نظر شاه دين پناه شـدم و تـدريس اردوى معلى و تعليم سـلطان حيـدر ميرزا كه ولى عهد بود به من مفوض شد و مدتى در مدرسه رزم ساره قزوين به درس قواعد فقه و شـرح اشارات و شـرح مختصـر عضدى و شرح تجريد و حاشيه قديم و غير آن اشـتغال نمودم وقارى درس شـرح اشارات ميرزا جان پسر معصوم بيگ صفوى بود و در اكثر آن درسها ميرزا مخدوم شريفى و خواجه افضل الدين تركه (۱) حاضر ميشدند و چون در تعليم سلطان

(۱) يعلم حـال كليهـا من هـذه العبـارة التى ذكرهـا القاضـى (ره) فى مجالس المؤمنين فى اواسط المجلس السادس فى ترجمـة السـيد حيـدر الاملى ": و از حكايـات منـاسب به اين مقـام آنست كه در زمانى كه شاه اسـمعيل ثانى رحم الله اسـلافه از زنـدان قلعه قهقهه خلاصى يافته پادشاه شد و بواسطه احتراز از تناول افيون و استمرار عادت به حبس و سلوك از حركت كردن و سوارى عاجز و زبون شـده بود؟ بنابر آن ميخواست كه دفع منازعت پادشاه روم و اوزبگان شوم به اظهار موافقت در مذهب نمايد تا او را در مدافعه ايشان حركت نبايد كرد ميرزاى مخدوم شـريفى وملا ميرزا جان غنوى عمرى وابو حامد پسر شيخ نصر البيان شيرازى گول خورده بودند و او را سنى گمان برده بودند و بنا بر اين همواره با خواجاه افضل الدين محمد تركه اصفهانى كه در آن اوان از اذكياى فضلاى امامية و صاحب ذوق در مطالب صوفيه بود مناظره و مشاجره مينمودند الخ."

(۱۰۹)

صفحهمفاتيح البحث: الشهادة (۱)

حيدر ميرزا و محافظت تركان محظورى چند بود كه بيم جان بود از خدمت مير التماس نمودم كه مرا از آن خدمت خلاص سازند و خدمت مير فرمودند كه حضـرت شاه را با تو انتقاد تمام است اين التماس به درجه قبول نميافتد بناچار جهت خلاصى خود را بيمار و محنت دار ظـاهر سـاخت و تا يكسال حال بـدين منوال بود و شاه دين پناه از خـدمت مير احوال ميپرسـيدند و اظهار كلفت از تضـييع اوقـات سـلطان حيـدر ميرزا مينمودنـد و مير عـذر بيمارى مرا ميگفتنـد تا آنكه بعـد از يك سال سـيادت و افادت پناه مير فخر الـدين سماكى كه از افاضل تلامـذه مير غياث الـدين منصور بود از سبزوار به اردوى معلى آمد و خواهر زاده او مير محمد مؤمن كه جوانى فاضل بود با او همراه بود پادشاه دين پناه از من مأيوس شـده تـدريس اردو را به مير فخر الـدين عنايت كردند و تعليم سـلطان حيدر ميرزا به مير محمد مؤمن و من بعد از اندك وقتى اظهار صحت نموده التماس رخصت زيارت مشهد مقدس و تدريس آنجا نمودم و

فرمان عالیشان در باب تدریس و وظیفه من صادر گردید و مرتبه دیگر بشرف زیارت آن مرقد منور فائز شدم و قرار دادم که در این مرتبه ترک درس و بحث علوم عقلیه نموده اجتهاد در مسائل شرعیه را نصب العین خاطر سازم.
والـد مرحوم نور الله مر قـده در حاشیه شـرح هـدایه فرموده که " ان فی أوان مجاورتنا للمشـهد المقدس الرضوی علی مشـرفها الف سلام وتحیة قدم عدة مستعدة من أبناء بعض أفاضل

(۱۱۰)

صفحهمفاتیح البحث: الشهادة (۱)

لاهیجان الی المشـهد المقدس فاسـتعدوا ذات یوم لزیارة الاسـتاد وأعدوا بأجمعهم شـبهة وعرضوها علی الاستاد وهی هذه: مقدروات الله تعـالی امـا متناهیـة أو غیر متناهیـة، فان کانت متناهیـة فهو باطل لان قـدرته تعالی لا تنتهی الی مرتبـة وان کانت غیر متناهیـة أمکن وجودها فی علم الله بالفعل بل نقول انها متحققـة فی علمه تعالی فیلزم امکان وجود غیر المتناهی فی الـذهن وهو محال لان وجود غیر المتناهی سواء کان بین أجزائه ترتب أم لا ممتنع فی نفس الامر سواء کان فی الذهن أو فی الخارج فأجاب الاسـتاد روح الله روحه بأن هـذا مبنی علی أن الحصول فی غیر الاذهان السافلـة داخل فی الوجود الـذهنی وهو ممنوع، ولو سـلم فلا نسـلم أن حصول الامور الغیر المتناهیـة فی الوجود محـال، ولو سـلم فلاـ نسـلم أن غیر المتنـاهی إذا لم یکن بین اجزائه ترتب ممتنع وجریـان الـدلیل ممنوع کما بیه العلامـة الـدوانی فی بحث العلـة والمعلول فی حاشـیته القدیمـة بقوله " والحق الـخ ان قیـل: نحن نعترض اعتراضـا الزامیـا علی من قال بجمیع ذلـک قلنا لم یقل احـد بمجموع ذلک ولا یخفی أن تلک الشـبهة ترجع الی اشـکال یورد علی قول الحکماء ان الجسم ینقسـم الی غیر النهایـة بمعنی لا یقف وتحریره أن الاجزاء المکنـة الحصول اما متناهیـة أو غیر متناهیـة، فان کانت متناهیة انتهت القسـمة، وان کانت غیر متناهیـة کانت الـذوات متحققـة فی نفس الامر لان القسـمة لاتحـدث ذوات الاجزاء فیلزم تحقق الذوات الغیر المتناهیة وهو محال والفرق بینهما أن هنها یقال: هو محال بعین الـدلیل الـذی یبطل القول بترکب الجسم من الاجزاء الغیر المتناهیـة بالفعل، وهناک یقال: انه محال لما تقرر؟ من استحالة وجود الامور الغیر المتناهیة انتهی ما أفاده الاستاد فی جوابهم بدیهة. " و از مصنفات ایشان شرح تهذیب اصول است، دیگر شـرح مبادی، شـرح ارشاد، حاشـیه شـرح قدیم، حاشـیه شـرح هدایه، حاشیه شریفه شمسیه، حاشیه تهذیب منطق، حاشـیه حاشـیه خطائی، حاشـیه شـرح هدایه اصول حدیث، حاشـیه رساله عمل بقول میت، حاشـیه اثبات واجب ملا أبو الحسن کاشی،

(۱۱۱)

صفحهمفاتیح البحث: الباطل، الإبطال (۱)، الشهادة (۱)

توضیح مطلب ودفع توهم

تکمله حساب، انموذج و از اشـعار ایشان است این ابیات (فذکر شـیئا من شـعره) أقول: للقاضـی قدس سـره أساتذة أخری غیر المولی المـذکور کمـا یـدل علیه مـا مر من عبارة علاء الملک فی اثناء ترجمته وهو " و در خـدمت محقق نحریر مولانا عبـد الواحـد و دیگر موالی به اسـتفاده اشـتغال نمودنـد " ویدل علیه ایضا ما ذکره القاضـی (ره) نفسه فی مجالس المؤمنین، فی أواخر المجلس السابع، فی ترجمـة المحقق الـدوانی بعـد ذکر تألیفاته وهو " این است مجموع آنچه از مآثر اقلام خدمت علامی به نظر این مسـتهام رسـیده یا از اسـتادان خود که تلمذ ایشان به یک واسـطه به او منتهی میشود شنیده " ۱۴ - ترجمة أسـرة القاضی (ره) الی هنا تم لنا ما أردنا ذکره من ترجمة القاضـی قدس سـره فآن أن نذکر ترجمة جماعة من علماء أسـرة القاضی کما وعدناک به فی أول الکتاب فنقول: اما جده السید نور الله فقد ذکر حفیده القاضی نور الله (ره) ترجمته فی أوائل المجلس الخامس من کتابه المجالس هکذا:
(ترجمة جد القاضـی بقلم القاضـی (ره)) السـید الکامل المؤید ضـیاء الدین نور الله بن محمد شاه الحسـینی المرعشی الشوشتری رافع

رایات مذهب اثنا عشری، خالع صفات ذمیمه بشری، متخلق به اخلاق حمیده نبی الوری، متأدب؟ به آداب مرضیه ائمه هدی، مرجع آستان فقر بر آسمان غنا، مفضل سعادت دین بر سلطنت دنیا، معتکف زاویه " الفقر فخری، " متولی آستانه " و من الناس من یشری؟ ، "جامع علوم دینی، ومستجمع معارف یقینی، مرجع علما وفضلا، و ملجأ فقرا وصلحا بود و صورت نسب شریف و شجره پر ثمره منیف آن شجره ثمره هدایت، و ثمره شجره فضل و درایت بر این وجه است " نور الله بن محمد شاه بن مبارز الدین مندة بن الحسین بن نجم الدین محمود بن احمد بن الحسین بن محمد بن ابی المفاخر

(۱۱۲)

صفحهمفاتیح البحث: أحمد بن الحسین بن محمد (۱)

کلام القاضی (ره) فی تحقیق کلمة (المرعشیة)

بن علی احمد بن ابی طالب ابراهیم بن یحیی بن الحسین بن محمد بن ابی علی بن حمزة بن علی حمزة بن علی المرعش عبد الله بن محمد الملقب بالسیلق بن الحسن بن الحسین الاصغر بن الامام علی زین العابدین بن الامام الحسین الشهید المظلوم بن امیر المؤمنین علی المرتضی صلوات الله وسلامه علیهم " شعر نسب تضاءلت المناسب دونه * والبدر من فخره فی بهجة وضیاء جد چهارم سید نجم الدین محمود که اختر فضل و هنر بود از دار المؤمنین آمل مازندران به عزم زیارت عتبات عالیات به جانب بغداد توجه نمود و از آنجا به شوشتر آمده به صحبت سید اجل امیر عضد الملة الحسنی که در آن وقت نقیب سادات آن دیار و مقتدای اهالی آن ناحیه میمنت آثار بود رسید و چون آن سید بزرگوار انوار فضل و نجابت و آثار رشد و نقابت از جبین مبین او مشاهده نمود تکلیف او نمود و صبیه قدسیه خود را به حباله او درآورد و چون سید عضد المله وفات یافت و نسل او منحصر در همان صبیه بو ضیاع و اقطاعی که در شوشتر داشت به حسب ارث و استحقاق به سید نجم الدین محمود مذکور رسید از آنکه آفتاب حیات آن اختر سپهر کمال روی به مغرب فنا نهاد اختلال بسیار به حال اهالی آن حوالی راه یافت و به علت تمادی ریاح حوادث و محن، و توالی عواصف فترات و فتن، و استیلای اصحاب شقا و شقاق، و استعلای اهل تغلب و نفاق، سالها چراغ علم در آن دودمان منطفی و به حجب تقالیب روزگار فتنه بار متواری و مختفی بود شعر:

نه رونق بود در دار السیاده * ولا عیش علی حسب الارادة فتاده هر دلی در زیر باری * به سر میرفت ناخوش روزگاری تا آنکه دیگر باره به توفیق ملک علام و امداد بواطن فیض مواطن اسلاف کرام از پرتو نور وجود فایض الخیر والجود سید ضیاء الدین نور الله مذکور نور الله تعالی مرقده به مصابیح الغفران و قنادیل الرضوان منور و مستضیئ گردید و اشعه آن نور ثاقب بابا عد

(۱۱۳)

صفحهمفاتیح البحث: الإمام أمیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیهما السلام (۱)، إبراهیم بن یحیی (۱)، عبد الله بن محمد (۱)، الحسن بن الحسین (۱)، الحسین بن محمد (۱)، مدینة بغداد (۱)، حمزة بن علی (۲)، الجود (۱)، الکرم، الکرامة (۱)، الصّلاة (۱)، الشهادة (۱)، الظلم (۱)

و اقارب رسید القصه توفیق یزدانی و تأیید آسمانی قرین رأی آن مظهر الطاف ربانی گشته در عنفوان جوانی به اتفاق برادر خود سید زین الدین علی که از راه شیراز متوجه سفر هندوستان شده بود به شیراز آمد و رحل اقامت در آنجا انداخت و مطالعه علوم دینی و تحصیل معارف یقینی را وجهه همت والانهمت ساخت و در خدمت مولانا ام الدین کربالی و دیگر موالی آن حوالی که از اعاظم تلامذه سید المحققین میر سید شریف علامه شیرازی بودند به استفاده اشتغال نمود و به اندک روزی قصب السبق از فضلای زمان و اکابر دوران ربود و چون بعد از استجماع اقسام فضل و کمال به شوشتر مراجعت نمود تمامی ولایت خوزستان در سلک تصرف و تسخیر سلاطین مشعشع انتظام یافته بود و شعشعه رایات ایمان ایشان بر فضای آن عرصه دلگشای تافته هوای جانفزای آن

دیار از غبار فتنه و خلاف و شوائب تفرقه واختلاف صاف شده بود لاجرام اقامت آنجا را که وطن اصلی بود مناسب شمرد و صبیه قدسیه صاحب اعظم خواجه حسین شوشتری را که از خاندان عزت بود به عقد خود در آورد و بر سجاده نقابت و مسند هدایت نشسته براهین جلیه او در جسم مواد بغی وعناد اهل فساد ید بیضا مینمود و سده سینه اش مرجع اکابر و اشراف و مأمن خائفان آن حدود و اطراف بود و از جمله مآثر توفیقات او آنکه به صحبت فیض بخش غوث المتألهین سید محمد نور بخش قدس سره رسیده بود و از او تلقین ذکر و انابت یافته و در شیراز با جناب شمس الدین محمد لاهیجی شارح گلشن راز صحبت بسیار داشته و از خدمت درویشان و فیض صحبت ایشان نصیب فراوان یافته و چنانچه شیمه کریمه نفوس قدسیه اکثر افراد آن سلسله عالیه بود پیش از موتت طبیعی بند علایق صوری گسسته و از درکات سجین اسفل سافلین مرتبه حیوانی رسته و به اوج درجه ملکی پیوسته بر کنگره عرش شهود نشست فلله درهم من اقوام اجسادهم فرشیة وأنفسهم عرشیة، لاجرم هرگز آن قدسی صفات به اغراض دنیه دنیویه و اعراض ردیه صوریه التفات نمینمود و دامن همت را بالوث تعلقات جسمانی، و ارواث مستلذات شهوانی نمیآلود بلکه همیشه همت

(۱۱۴)

صفحهمفاتیح البحث: شمس الدین محمد (۱)

ترجمة اخوان القاضی (ره)

و الا نهمت او بر اکتساب باقیات صالحات و اقتناء درجات عالیات مقصور بود و از اسباب دنیوی به قدر ضرورت اکتفا نموده فواضل آن را صرف فضایل و مثوبات اخروی میفرمود ولهذا سلاطین مشعشع که حلقه ارادت او را در گوش و غاشیه متابعتش در دوش داشتند هر جند منصب جلیل القدر صدارت خود را بر او عرض نمودند قبول نفرمود و بعد از آنکه سلطان سید علی بن سلطان محسن مبالغه بسیار در آن باب نمودند آن حضرت قاضی عبد الله پسر خواجه حسین مذکور را که تلمیذ و فرزند معنوی او بود صدر ایشان ساخت و خاطر شریف را از وسوسه تکالیف ایشان پرداخت و چون سن شریف او به حدود تسعین رسید و قوای ظاهری و باطنی ضعیف گردید گرد فتور بر حدیقه حدقه او نشست و زنگار کلال در مرآت نظر اثر کرد و گوش تیز هوش که از سروش ملک و خروش مسبحان فلک و در جوش، و صوفی وار با وجد و سماع هم آغوش بود و دیب نمل را بر کثیب رمل استماع مینمود مانند اهل فقر حلقه " فی آذاننا وقر " در قصبه غضروف کشید حضرت پادشاه غفران پناه شاه اسمعیل صفوی انار الله برهانه به تسخیر ممالک خوزستان متوجه شدند و چون بعد از کشتن سید علی والی خوزستان و تسخیر شهر حویزه و قتل عام طایفه مشعشع بی توقف به شوشتر نزول اجلال فرمودند سید نور الله با وجود ضعف و پیری بیمار بود و به استقبال آن پادشاه دین پناه اقدام نتوانست نمود بنا بر این بعضی مفسدان آن دیار به قاضی محمد کاشی که صدر آن پادشاه کامکار بود گفتند که سید نور الله بیماری را بهانه ساخته و بواسطه رابطه که او را با سلاطین مشعشع بوده از استقبال حضرت پادشاه و زمین بوسی درگاه تقاعد نموده آن قاضی جابر که به شرارت ذات و شر است طبع و خشونت خلق مشهور و طینتش به قساوت قلب و استعمال مکر و اراقت دم نسبت بجمیع اهل عالم مجبول و مفطور بود گواهی آن مفسدان را به سمع قبول شنید و پی فتوای اشاره علیه قاهره در مقام مؤاخذه و مصادره آن سلاله ذریه طاهره گردید اتفاقا پادشاه دین پناه در ایامی که به شوشتر نزول اجلال داشتند حکم فرموده بودند که مردم آنجا درهای خانه

(۱۱۵)

صفحهمفاتیح البحث: القتل (۱)

ترجمة أبناء القاضى (ره) وبعض أحفاده وفيه إشارة إلى كتاب محفل الفردوس

خود را به شب نبندند و هر شب با دو سه كس از خواص و مقربان به خانه هاى مردم آنجا سير مينمودند و تحقيق مذهب ايشان ميفرمودند و از هر كس كه حقيقت مذهب او را ميپرسيدند بجاى آنكه گويد مذهب شيعه دارم ميگفت مذهب سيد نور الله دارم بنا بر اين حضرت پادشاه در تحقيق حال او شده بعضى از امراى آن پادشاه عالى جاه كه به خدمت آن سيد ولايت پناه رسيده بودند عرض او صاف كمال و شرح بيمارى و اختلال حال ايشان نمود و مقارن آن حكم جهان مطاع صادر شد كه او را در محفه نشانده به مجلس بهشت آئين حاضر كردند و چون بركماهى حال سعادت قرين و مساعى او در ترويج مذهب حق ائمه طاهرين اطلاع يافتند مشمول عواطف بيدريغ ساختند و ضياع و اقطاع او را به دستور قديم معاف و مسلم داشتند و آخر در همان ايام به موجب كلام وحى نظام كه " نحن بنو عبد المطلب، ما عادانا بيت الا وقد خرب، و ما عا وانا كلب الا وقد جرب قاضى محمد خانه خراب كه چون سگ به بد نفسى قناعت كرده بود و با آن گزيده خاندان عبد المطلب اظهار عداوت مينمود به نائره انتقام الهى و آتش غضب پادشاهى به حال سگان مردوجان پليد به زبانيه دوزخ سپرد " وسيعلم الذين ظلموا أى منقلب ينقلبون."

و از جمله مصنفات ايشان كه متداول و مشهور شده كتاب صد باب أسطرلاب است فساق الكلام الى آخر ما مر ذكره عند الكلام فيما نسب الى القاضى من الكتب و لم يثبت كونه منه (انظر ص ۶۶، س ۱۳ - ۹) ديگر شرح زيج جديد كه مصدر آثار غرائب گوناگون و مظهر بدايع صنع كن فيكون است ديگر كتاب در علم طب كه در معالجات آن موافقت آب و هواى خوزستان را رعايت كرده ديگر رساله در تفسير آيه كريمه " واذ قلنا للملائكة اسجدوا لادم فسجدوا الابليس أبى واستكبر وكان من الكافرين" كه آن را به التماس يكى از اعيان آن ديار تأليف نموده و در آنجا بسيارى از حقايق و دقايق درج فرموده وفات أو " أقول: ذكر علاء الملك فى محفل الفردوس هذه الترجمة مثل ما مر حرفا به حرف الا ان القاضى ترك بياضا لضبط تاريخ وفاته و لم يكتبه، ثم ان عندى نسخة خطية نفيسة صاحبة مزايا من المجالس (من جمله تلك المزايا نقل تاريخ تأليف الكتاب عن خط القاضى

صفحه(۱۱۶)

مطابقا لما قله؟ صاحب الرياض) وفيها فى هامش الترجمة هذه العبارة "سيد محمد شاه را سه پسر بود، مير زين الدين على، و مير نور الله المذكور فى المتن، و مير مانده، و مير زين الدين را يك پسر بود، مير اسد الله صدر، پسر داشت، مير سيد على، و مير عبد الوهاب، و مير نور الله را دو پسر، مير محمد شريف كه والد مصنف است، و مير حبيب الله، و اولاد ايشان الحال متوليان بقعه امام زاده عبد الله ان، و مير مانده را ايضا دو پسر بود، مير محمد طاهر، كه بلا عقب بود، و مير عناية الله، و او دو پسر داشت، مير عبد الغفار، و مير عبد الخالق، و اولاد ايشان الحال پير طريقتند و همگى در شوشتر معروف و مشهورند " أقول: ذكر صاحب تذكرة شوشتر فى الفصل العاشر والحادى عشر (ص ۴۰ - ۳۳ من النسخة المطبوعة) ما يقرب مما نقلناه هنا من ترجمة جد القاضى و باقى أسرته وسنذكر بعض عباراته متفرقة فى مواضعها كما ننقل؟ تحقيقا مفيدا عن القاضى (ره) بالنسبة الى كلمة (المرعشية) عن قريب ان شاء الله تعالى.

وأما والد القاضى (ره) فهو العالم الجليل السيد شريف الذى أجاز له الشيخ الاجل النحرير ابراهيم بن سليمان القطيفى رضوان الله عليهما قال صاحب الروضات فى آخر ترجمة القاضى (ره "): ثم ليعلم أنى وجدت فى بعض كتب الاجازات المعتبرة صورة اجازة مبسوطة مشتملة على مسائل كثيرة من فن الدراية للشيخ ابراهيم القيطفى الفقيه العريف، المتقدم ذكره المنيف، كتبها باسم السيد شريف بن الفاضل العالم الكامل السيد جمال الدين بن نور الله بن التقى الزكى المكاشف بالسر الخفى شمس الدين محمد شاه الحسينى التسترى مع صفته فيها بالعلم والعمل وعلو الهمم وجامعية المعقول والمنقول و غير ذلك والظاهر كونه والد صاحب الترجمة بعينه لمساعدة الاسم والرسم والنسب والنسبة والطبقة وغيرها ولكنى لم أظفر الى الان على من ينتهى سلسلة سنده الى أحد من هذين المتوالدين، الى أن يرتفع الحجاب من هذا البين " وجزم به باقى؟ ترجمة الشيخ الاجل المجيز المذكور قائلا ما لفظه ": و من تلامذة

هذا الشيخ السيد نعمة الله

(۱۱۷)

صفحهمفاتيح البحث: إبراهيم بن سليمان القطيفى (۱)، جمال الدين (۱)، الطهارة (۱)

الحلى، والسيد شريف الدين المرعشى التسترى والد القاضى نور الله التسترى " وقال أيضا فى هذه الترجمة ما لفظه ": ومنها اجازته الكبيرة لتلميده فى المعقول والمنقول السيد الجليل شريف الدين بن نور الله المرعشى التسترى والد صاحب مجالس المؤمنين وقد بالغ فيها فى الثناء عليه كثيرا حتى أنه ذكر آن فى ايام اشتغاله علينا كانت استفادتنا منه اكثر من افادتنا له، و تاريخ هذه الاجازة كما رأيته فى كتاب اجازات الشيخ ابراهيم للشيخ محمد الحرفوشى الاتى ذكره ان شاء الله حادى عشر شهر جمادى الاولى سنة اربع وأربعين وتسع مائة وفيها من التحقيقات الانيقة النافعة فى فنون الدراية والرجال و غير هما شئ كثير منها قوله بعد ذكر كلام طويل من هذا القبيل: ثم ان ما قرء وعرف " فذكر كلاما طويلا ـ لا ـ يسع نقله المقام فمن أراده فليطلبه من هناك. أقول: نظير ما ذكره صاحب الروضات فى عبارته الاولى من استظهار كون المجاز له من الشيخ القيطفى (ره) والد القاضى تردد المجلسى (ره) فى اجازات البحار عند نقل صورة تلك الاجازة فانه قال قبل النقل (ص ۷۷ ") اجازة الشيخ المدقق ابراهيم بن سليمان القطيفى المذكور للسيد شريف بن جمال الدين المجاز له جد القاضى نور الله التسترى " ويعلم من آخر الاجازة أن العبارة المذكورة هى بعينها عبارة الشيخ الحرفوشى صاحب كتاب الاجازات كما مر ذكره فى كلام صاحب الروضات فانه قال فى آخرها: وأنا نقلتها من خط من نقلها من خطه قدس الله روحه و نور ضريحه وكتب الفقير الى الله الغنى ابراهيم بن محمد بن على الحرفوشى الخ (" ۱) أقول: هذا الاحتمال صحيح وذلك الاستظهار صواب لتصريح علاء الملك ابن القاضى (ره)

(۱) هذا العالم صاحب كتاب فى الاجازات قال صاحب الذريعة " كتاب الاجازات للشيخ ابراهيم بن على بن احمد بن الحرفوشى العاملى المتوفى بمشهد الرضا (ع) فى سنة ۱۰۸۰ كما أرخه الشيخ الحر الحاضر فى تشييعه، ظفر العلامة المجلسى (ره) بنسخة خط المؤلف فنقل عنها جملة من الاجازات وألحقها وألحقها به آخر مجلدات البحار"

(۱۱۸)

صفحهمفاتيح البحث: شهر جمادى الأولى (۱)، العلامة المجلسى (۲)، إبراهيم بن سليمان القطيفى (۱)، إبراهيم بن محمد بن على (۱)، الغنى (۱)، الإمام على بن موسى الرضا عليهما السلام (۱)، إبراهيم بن على (۱)، الوفاة (۱)

عم القاضى (ره) وأولاده

فى محفل الفردوس بهذا الامر وعبارته فيه فى ترجمة جده هكذا ": السيد الزكى الذكى النحرير ذو النسب الطاهر والحسب الباهر شريف بن نور الله الحسين نور الله مرقدهما، صيت جلال و بزرگى او را گوش ملك شنيده، و آوازه فضل و بلاغت او به ايوان فلك رسيده، حاوى قوانين عقليه وجامع اساليب فنون نقليه بود پايه فضل و كمال او از آن گذشته كه زبان ثنا و لسان مدحت از كنه رفعت آن بيان تواند كرد تحصيل علوم شرعيه در خدمت نقاوة المجتهدين شيخ قطيفى قدس سره كرده و جناب شيخ در اجازه كه براى آن سيد افادت پناه نوشته نگارش نموده كه افاده او از استفاده بيشتر بود از مصنفات ايشان رساله اثبات واجب است، ديگر رساله حفظ الصحه در طب، ديگر شرح خطبه شقشقيه، ديگر رساله در فن مناظره، ديگر رساله مناظره گل و نرگس، ديگر رساله منشآت. و از اشعار لطافت آثار ايشان است اين سه رباعى كه مسطور ميشود.

رباعيات شب بى تو ز ديده سيل خون ميگذرد * روزم همه در مشق جنون ميگذرد دور از تو شبم چنان بود روز چنين * اوقات شريف بين كه چون ميگذرد ناگفته بهم سخن، زبان من و او * دارد خبر از هم دل و جان من و او بيواسطه گوش و زبان از ره چشم * بسيار سخنهاست ميان من و او گر خون تو ريخت خصم بد گوهر تو * شد خون تو سرخ روئى محشر تو سوزد دل از آنكه كشته

گشتی و چو شمع * جز دشمن تو کس نبود بر سر تو " و نظیر ذلک ما ذکره الفاضل الکشمیری فی نجوم السماء فی ضمن ترجمهٔ القاضی بهذا اللفظ " و پدر بزرگوارش سید شریف بن سید نور الله از اهل علم و فضل و از تلامذه شیخ ابراهیم قطیفی بود چنان که در کتب رجال مسطور است ". فالاولی أن نذکر شیئا من عبارهٔ الاجازه مما ینکشف به حال المجاز له وعظمته عند المجیز وهو" کان ممن صحبته فی الله، وتحققت أن حرکاته وسکناته مخلصهٔ لله، السید

صفحه(۱۱۹)

السند، الظهیر المعتمد، العالم العامل، الفاضل الکامل، مرضی الاخلاق، زکی الاعراق، کریم المحاسن والشیم، عالی المفاخر والهمم، رفیع الدر بین الامم، حسن المحامد السمیهٔ، و المکارم العلیهٔ، المحافظ علی الطاعات الفرضیهٔ، المداوم علی المرغبات النفلیهٔ، محکم المعارف العقلیهٔ ومتقن المسائل الشرعیهٔ، وموضح الدقائق الفرعیهٔ، سیدنا الاجل الافضل الاکمل السید شریف بن السید الفاضل العالم الکامل السید جمال الدین نور الله بن التقی الزکی المکاشف بالسر الخفی شمس الدین محمد شاه الحسینی التستری أیده الله تعالی بالعنایات الابدیهٔ والکرامات السرمدیهٔ التمس منی قراءهٔ الکتاب؟ الموسوم بالارشاد لعلمه أن فی قرائته الهدی والرشاد والوصول الی طریق السداد فأجبت ملتمسه لدی، وعلمت أن ذلک فضل من الله تعالی ساقه الی، فقرأه من اوله الی آخره قراءهٔ تشهد له بأنه من أهل العلم والسعادهٔ وکانت الافادهٔ منه اکثر من الاستفادهٔ ولم یأل جهدا فی تحقیق مسائله الشریفهٔ وغوامضه اللطیفهٔ ودقائقه المنیفهٔ ولم یکتف من دون أن قرأ حواشی قد اقتضاها التحصیل للحقائق الشرعیهٔ وأوضح بها الدقائق الفرعیهٔ وکان یسأل عما یشتبه علیه ویبحث فیما یحتاج البحث إلیه سؤالا وبحثا یشهدان له بأنه من أهل التحقیق ومن ذوی الفهم والتوفیق فلما بلغ مبتغاه ووصل الی منتهاه التمس منی اجازهٔ له فیما قرأه من المتن والحواشی کما هو عادهٔ المدرسین وقاعدهٔ المذاکرین فأجزت له دامت ایامه فی روایهٔ ذلک عنی" الی آخر الاجازهٔ لانها طویلهٔ جدا مع کونها مشتملهٔ علی فوائد کثیرهٔ فمن أرادها فلیراجع البحار.

التنبیه علی اشتباه اعلم أن ما ذکره الفاضل المعاصر من ترجمهٔ والدالقاضی (ره) بهذه العبارهٔ " ومنهم السید شریف والد المترجم، کان من أکابر علمائنا له کتب وتآلیف ینقل فیها عن تألیفات ولده المترجم الشهید قدس سرهما " یشتمل علی اشتباه وهو قوله " ینقل فیها عن تألیفات ولده المترجم الشهید (قده ") وذلک لان مأخذ قوله عبارهٔ صاحب الریاض وهو بخطه

(۱۲۰)

صفحهمفاتیح البحث: شمس الدین محمد (۱)، جمال الدین (۱)، الشهادهٔ (۳)، الکرم، الکرامهٔ (۱)

فی أثناء ترجمهٔ القاضی هکذا " وقد کان أبوه ایضا من أکابر العلماء وقد ینقل عن بعض مؤلفاته ولده هذا فی بعض تصانیفه." والعبارهٔ کما تری صریحهٔ فی أن القاضی ینقل عن کتب أبیه لا أن أباه ینقل عن کتب ابنه کما ذکره الفاضل المذکور ویصدقه ما وجدته فی بعض تعلیقات القاضی علی کتابه المجالس (کما فی هامش فاتحهٔ نسخهٔ خطیهٔ عندی) من نقله عن والده بهذه العبارهٔ" والد ماجد فقیر در بعضی از مؤلفات شریفه خود فرموده اند که از عبارت " بهم یمسک السماء " تا آخر چنان معلوم میشود که امام در زمان غیبت واسطه فیض "، الی آخر العبارهٔ ازاحهٔ وهم واضاءهٔ فهم لا یقال - لم لم یذکر القاضی ترجمهٔ أبیه وأستاده فی کتابه المجالس مع کون کتابه موضوعا لذلک الغرض وکونهما جلیلین عنده کما یظهر مما ذکر هنا فلعل فی ترکه ترجمتهما فی المجالس اشعارا بقلهٔ اعتنائه بشأنهما وهو خلاف المدعی فکیف وجه التوفیق؟

لانا نقول صرح القاضی بوجه ذلک فی خاتمهٔ کتابه المجالس فی ضمن وصایاه بهذه العبارهٔ " دیگر آنکه تخصیص این کتاب را به ذکر جمعی از اکابر مؤمنان که قبل از ظهور دولت ابد اقتران سلاطین صفویه موسویه أنار الله براهینهم الجلیه بوده اند بی وجه ندانند زیرا که چون مقصود اصلی از این کتاب بیان قدم این طایفه رفیع جناب و عدم ارتکاب تشیع به طریق اجبار و ایجاب است و زمره معاندان اکابر این زمان را از مقتضیات آن دولت ابد اقتران میدانن پس ذکر ایشان در نظر آن طایفه معاند اسلوب از قبیل مصادره بر مطلوب خواهد بود و اگر گاهی نادری از بزرگان آن دولت یا معاصر ایشان را در ظهور ایمان ایشان به غایت دور است یا نکته

دیگر که به تأمل در آن ظاهر شود منظور است " فعلم أن تركه لذكرهما وترجمتهما فی هذا الكتاب لهذه النكتهٔ كتر كه سائر معاريف عصره و مشاهير زمانه من وجوه الطائفهٔ كالمحقق الداماد والشيخ البهائی والشيخ عبد الله التستری بل جماعهٔ المشاهير ممن تقدم علی هذه الطبقهٔ كالشهيد الثانی والشيخ حسين والد الشيخ البهائی والمحقق الكركی وأضرابهم فتفطن ولا تغفل، علی أنه (ره) وان لم يجعل لهما فی كتابه ترجمهٔ مستقلهٔ الا أنه أودع كتابه ما يدل علی ثبوت جلالتهما عنده وذلك لانه عبر عن استاده المولی عبد الواحد بقوله " حضرت استاد محقق نحرير روح الله روحه (" كما مر فی ذيل ص ۹۷) وعن أبيه بما سيأتی نقله فی ضمن كلامه فی تحقيق كلمهٔ المرعشيهٔ الی غير ذلك مما أودعه مجالس المؤمنين مما يدل علی عظمتهما.

كلام القاضی (ره) فی تحقيق كلمهٔ " المرعشيهٔ " " مخفی نماند كه مرعش بر وجهی كه از كتاب صحاح اللغه مستفاد ميشود نام بلده ای است از جزيره موصل و از كلام سيد مذكور أجل عز الملهٔ والدين نسابه چنان مفهوم ميشود كه آن نام قلعه ای است ميان ارمنيه و ديار بكر، و ظاهرا مآل هر دو قول يكی است و همچنين در كلام سيد مذكور اشارت است به آنكه علی مرعشی كه جدا علی سادات مرعشی است منسوب به آن قلعه باشد زيرا كه گفته ": علی المرعشی كان أميرا كبيرا، ومرعش قلعه بين ارمنيه است و ديار بكر " و اين كلام ظاهر در آنست كه علی را به مرعش منسوب ميدارد بنابر آنكه معنی مرعش را بعد از ذكر علی و وصف او مذكور ساخته و اضافه را به معنی نسبت دانسته ليكن به ثبوت نرسيده كه علی در آن قلعه توطن نموده يا در آنجا امير باشد و ديگر آنكه اضافه منسوب به منسوب إليه و اراده نسبت از آن وضوحی ندارد و اولی آنست كه حمل مرعش بر معنی ديگر كنند كه صاحب صحاح اللغهٔ نيز آن را ذكر نموده و گفته كبوتر بلند پرواز را مرعش گويند و چون علی مذكور بعلو شأن و رفعت منزلت و مكان اتصاف داشت توصيف او به مرعش جهت استعاره علو منزلت او نموده باشند و مؤيد اين است آنكه سمعانی در كتاب انساب بعد از ذكر مرعشی و تفسير او به نسبت بلدی از بلاد ساحل نقل نموده از احمد بن علی علوی نسابه كه مرعش نام شخصی علوی

(۱۲۱)

صفحهمفاتيح البحث: الشيخ البهائی (۲)، أحمد بن علی (۱)، النوم (۳)

است و در بيان سلسله نسبت يكی از سادات مرعشی كه در اين مقام ذكر نموده چون به علی مذكور رسيده گفته كه " علی وهو المرعش بن عبد الله بن محمد الملقب بالسيلق بن الحسن بن الحسين الاصغر بن علی بن الحسين بن علی بن ابی طالب " وبالجملهٔ اين طايفه عليه چهار فرقه اند فرقه اول سادات عالی درجات مازندران كه به تشيع مشهورند و در مجلس سلاطين از اين كتاب مذكور. فرقه دوم سادات صاحب سعادات شوشتر كه در اصل از مازندران به آنجا آمده اند و مساعی جميله اسلاف و اخلاف آن گروه عالی تبار در ترويج و اظهار مذهب ائمه اطهار كالشمس فی نصف النهار غايت وضوح و اشتهار دارد و از اكابر متأخران ايشان صدر عالی مقدار امير شمس الدين اسد الله الشهير به شاه مير، و بدر منشرح الصدر مير سيد شريف است كه تشيف كرامت فضل و تقوی به طرز و طرازی كه لطف حق تعالی را ارادت و خواست بوده باشد بر قامت با استقامت او راست آمده فتادگان سر كوی دوست بسيارند (بيت) و ليكن از سر كويش چو من فتاده نخواست فرقه سيم مرعشيه اصفهان كه در اصل ايشان نيز از مازندران به اصفهان آمده اند و از افاضل متأخرين ايشان خليفه اسد الله است كه به حسن امداد امير شمس الدين اسد الله صدر مذكور منظور نظر كيما اثر پادشاه مغفور گشته منصب جليل القدر توليت مشهد مقدس رضوی به او مفوض بود. فرقه چهارم مرعشيه قزوين كه از قديم الايام در آن ديار كه خارزار وجود سنيان مردم آزار است از روی تقيه روزگار گذرانيده و محنت بسيار از اغيار جفا كار ديده اند و همواره به مذهب حق ائمه اثنا عشر عمل نموده اند و در اين ايام به يمن عنايت وحسن حمايت و رعايت امير شمس الدين اسد الله مذكور مشمول عواطف بی دريغ شاهی گشته بعضی از ايشان نقيب و متولی آستانه حضرت شاهزاده حسين اند و بعضی در قزوين محتسب اند و از افاضل ايشان در اين زمان مير علاء الملك مرعشی است كه از جويبار تربيت قهرمان زمان آب خورده و به قدر فهم و استعداد آبی به روی كار آن دوحه خزان رسيده هوان ديده آورده منصب قضای عسكر ظفر أثر به او متعلق است"

(۱۲۲)

صفحهمفاتيح البحث: مدينة إصفهان (۲)، على بن الحسين بن على (۱)، عبد الله بن محمد (۱)، الحسن بن الحسين (۱)

كلمة الاهداء وختم الكتاب

و اما اخوان القاضى، فهم ثلاثة قال صاحب تذكرة تستر فى الفصل الحادى عشر " مير نور الله را در پسر بود مير شريف و مير حبيب الله و مير نور الله ثانى صاحب مجالس المؤمنين و احقاق الحق و مصائب النواصب و عشره كامله و كشف العوار و ديگر مصنفات كه به هندوستان رفت و در لاهور قاضى و در آنجا شهيد شد پسر مير شريف بو و او در هندوستان و چندى قبل از اين از ايشان به نجف اشرف آمدند و در آنجا ساكن شدند و مير شريف سه پسر ديگر داشت مير اسماعيل و مير قطب الدين و مير محسن " أقول: قال علاء الملك فى محفل الفردوس بالنسبة الى مير اسماعيل ما لفظه ": السيد الفاضل الجليل والعالم النبيل اسمعيل بن شريف الحسينى شرفه الله تعالى برضوانه - مجموعه علوم دينى و سفينه معارف يقينى بود استفاده علوم عقليه و فنون نقليه از خدمت والد بزرگوار خود مير سيد شريف قدس سره نموده خلاصه اوقات را صرف عبادات مينمود و برادعيه مأثوره و تعقيبات مشهوره مواظبت ميفرمود " وقال بالنسبة الى السيد محسن ما لفظه " السيد الفاضل الذكى السعيد الشهيد وجيه الدين محسن بن شريف الحسينى به حليه فيض فضل سرمدى و زيور خلق محمدى آراسته بود در علوم عقلى و نقلى محققى نحرير، و در علوم فهم و فطرت مدققى بى نظير، و استفاده افانين و قوانين حكم از خدمت محقق نحرير مولا- نا عبد الواحد كه شطرى از احوال او در محفل سيم گذارش خواهد يافت نموده در مشهد مقدس رضوية على مشرفها الصلاة والتحية به درجه شهادت فائز گرديد حشره الله تعالى مع آبائه المعصومين صلوات الله عليهم اجمعين. از مصنفات ايشان آنچه به نظر اين خاكسار رسيده رساله اى است مشتمل بر هفت بحث از علوم عقليه و فنون نقليه، مسودات تعاليق ايشان را بعد از فوز ايشان به مرتبه شهادت از بگيه به غارت بردند " وأما أخوه الاخر المسمى بمير قطب الدين فلم يذكر بالنسبة إليه شيئا.

و اما أبناء القاضى، فهم خمسة يعلم من ملاحظة محفل الفردوس أن خمسة من أولاد القاضى كانوا من الفضلاء والعلماء

(۱۲۳)

صفحهمفاتيح البحث: الشهادة (۳)، الصّلاة (۲)، التعقيب (۱)

اولهم شريف بن نور الله وعبارة علاء الملك فى ترجمته هكذا " السيد الفاضل الذكى الالمعى اللوذعى شريف بن نور الله الحسينى شرفه الله تعالى برضوانه، جامع شرف فضل و افضال، و حاوى فنون كمال بود شعشعه علم و سيادت از جبين مبينش لائح، و انوار فضل و سعادت از ناصيه متينش ساطع، تولد با سعادتش روز يكشنبه نوزدهم شهر ربيع الاول سنه نهصد و نود و دو از هجرت خير البشر عليه وآله صلوات الله الملك الاكبر، در بدايت حال بعضى از مقدمات در خدمت والد بزرگوار خود خواند و بعد از آن اكثر كتب متداوله را از سيد محقق مير تقى الدين محمد نسابه شيرازى استفاده نموده و برخى از شرح اشارات را در خدمت سيد همدان ميرزا ابراهيم همدانى گذرانيده و تهذيب حديث را در المجتهدين شيخ بهاء الدين محمد خوانده و جناب شيخ براى آن سيد ستوده سير اجازه كتب اربعه حديث ساير كتب فقه و جميع مصنفات خود نوشته، از مصنفات ايشان حاشيه تفسير بيضاوى است، ديگر حاشيه مبحث جواهر حاشيه قديم است، ديگر حاشيه شرح مختصر عضدى، ديگر حاشيه حاشيه مطالع، ديگر رساله اى است مشتمل بر نه بحث از فنون متعدده (فبعد أن ذكر شيئا من شعره قال:) در روز جمعه پنجم ماه ربيع الثانى سنه الف وعشرين من الهجرة على مهاجرها الف الف سلام والف الف تحيه در دار السلطنه آگره به جوار رحمت ايزدى شتافت."

ثانيهم السيد محمد يوسف، قال علاء الملك فى حقه ": السيد محمد يوسف بن نور الله نور الله بإله بولاه، على خصال و محمد شعار ويوسف خلق - كه اين سه نورز اوضاع او بود شاعل. سيادت از نسب سربلند او عالى، و سعادت از سبب پاى بوس او حالى، از

اشعار ايشان است (" فذكر شيئا من شعره).

ثالثهم علاء الملک صاحب كتاب محفل الفردوس وعبر عن المؤلف والمؤلف صاحب كشف الحجب والاستار بما لفظه " الفردوس للفاضل الكامل علاء الملک بن القاضى نور الله

(۱۲۴)

صفحهمفاتيح البحث: كتاب كشف الحجب والأستار للسيد إعجاز حسين (۱)، شهر ربيع الثانى (۱)، الصّلاة (۱)

الشوشترى المرعشى الحسينى ذكر فيه احوال فضلاء شوشتر " أقول أورد ترجمته أيضا صاحب تذكرة صبح گلشن فقال فى حقه ما لفظه (ص ۲۹۰ "): علاء الملک مرعشى شوشتر است، و دون رتبه اش سخن پردازى و سخن پرورى، از فضلاء بى نظير و علماء نحارير بود و به منصب تعليم شاهزاده محمد شجاع خلف شاه جهان پادشاه سر به آسمان ميسود " مهذب " در منطق و " أنوار الهدى " در الهيات و " صراط وسيط " در اثبات واجب وغيرها از تصانيف اوست و سخنش خيلى خوش و نيكو اين رباعى از اوست:

اى چشم تو بر بستر گل خواب كند * زلف تو به روز سير مهتاب كند رو را همه كس به سوى محراب آرد * جز چشم تو كو پشت به محراب كند " محفل الفردوس و ما فيه رتب علاء الملک كتابه الموسوم بمحفل الفردوس الذى نقلنا عنه غالب تراجم هذه الرسالة على خمسة محافل وجعل المحفل الاخير مختصا بترجمة نفسه فأورد شيئا كثيرا من نظمه ونثره ومكاتيبه وأدعه أيضا مقاصد علمية لكن لم يورد بالنسبة الى شرح حاله ما يشفى العليل ويروى الغليل فقال فى أول المحفل الخامس " محفل پنجم در ذكر بعضى از سوانح خاطر مستهام اين گمنام كه چمن آراى اين فردوس هميشه بهار ورضوان اين روضه فيض آثار است اولا بعضى از مطالب علميه و مآرب حكميه نگاشته خامه رنگين هنگامه ميگردد و ثانيا برخى از منشآت صورت نگارش ميابد و ثالثا جمله از اشعار به تصوير در ميآيد و مقاصد علميه در دوازده مقصد مصور ميشود " فأخذ فى تفصيل ما ذكره اجمالا. وعرف نفسه فى أول الكتاب بعد الخطبة الفارسية المشتملة على الحمد الثناء والتحية والتسليم بما لفظه " بر نظار گيان بهار فيض آثار شوشتر كه گلستان وفا و شكوفه بوستان صفاست از ذره محتاج أنوار شهود غيبى " علاء الملک بن نور الله الحسينى " كه چمن آراى اين فردوس و گلبن پيراى اين

صفحه(۱۲۵)

گلشن است استدعا نمود كه به وساطت خامه واسطى طرح نوى بر صفحه روزگار اندازد و نگارش احوال بعضى از مشاهير آن بلده طيبه از سادات عظام وصفيه كرامت مقام و علماى اعلام و شعراى فصيح الكلام پردازد چون بنابر اشارت با بشارت آن صافى ضمير كه آب روان به خاک نشسته طبع روان اوست و آتش سركش هوازده گرمى بيان او شروع در آن واجب گرديد ترتيب پنج محفل در اين فردوس كه نمونه خلد برين و رنگين تر از نگار خانه چين است مناسب ديد الخ " وقال فى أول المحفل الاول:

"محفل اول، در ذكر جمعى از سادات رفيع الدرجات آن ديار فيض آثار " وفى أول المحفل الثانى ": محفل دوم، در ذكر بعضى از قدماى آن بلده طيبه " وفى أول المحل الثالث ": محفل دوم، در ذكر طليفه از متأخرين " وفى أول المحفل الرابع ": محفل چهارم، در ذكر بعضى از فضلاى شعراء " فهذه عناوين الكتاب.

رابعهم أبو المعالى بن نور الله قال علاء الملک فى حقه ": السيد الفاضل الزكى أبو المعالى بن نور الله الحسينى نور الله مرقدهما - در جودت طبع و سرعت فهم طاق، و در تمييز حق و باطل يگانه آفاق بود اشعار دلپذيرش دست تصرف ازدا من فصاحت آرائى در شاخ بلند سحر آزمائى زده و پاى ترقى حضيض بلاغت گسترى بر ذرنه شاهق معجز پرورى نهاده، اگر چه برادر خرد اين خاكسار است اما در انواع فضل بزرگ و در فنون كمال سترگ بود (الى ان قال:) تولد با سعادتش روز پنجشنبه سوم ماه ذى القعدة سنة هزار چهار هجرت سيد الانام عليه وآله الصلاة والسلام و وفاتش در ماه ربيع الثانى سنه هزار و چهل و شش من الهجرة على مهاجرها الف الف تحية (الى ان قال) از مصنفات او شرح الفيه است، ديگر رساله نفى رؤيت واجب تعالى، ديگر رساله مشتمل بر چند بحث از

فنون متعدده، دیگر دیوان شعر " فذکر شیئا من شعره.

خامسهم علاء الدولة قال علاء الملک فی حقه ": برادر خرد من است جانم فدای او باد صاحب طبع عالی و ذهن حالی است تولد با سعادتش در ماه ربیع الاول سنه هزار و دوازده از هجرت سید البشر علیه وآله صلوات الله الملک الاکبر، از اشعار اوست " فذکر شیئا من شعره.

(۱۲۶)

صفحهمفاتیح البحث: شهر ذی القعدة (۱)، شهر ربیع الثانی (۱)، شهر ربیع الأول (۱)، الصّلاة (۲)

أقول: له ولد یسمی بالسید علی کما قال صاحب الریاض فی آخر ترجمة القاضی (ره):

"و اعلم أن من اسباط هذا السید الفاضل السید علی بن السید علاء الدولة بن السید ضیاء الدین نور الله الحسینی الشوشتری المرعشی وکان یسکن بالهند ولعله موجود الان أیضا لانی وجدت فی الهراة فی جملة کتب المولی رضا المدرس فی دیباجة کتاب شرح الصحیفة الکاملة بشرح ممزوج لا یخلو من طول وترک شرح دیباجة الصحیفة و شرح من أول الادعیة، الموسوم بکتاب ریاض العارفین الذی کان من تألیفات المولی شاه محمد بن المذکور لما ورد الی بلاد الهند ولم یکن لشرحه المذکور دیباجة أمر هو ذلک السید بکتابة دیباجة لذلک الشرح، والظاهر أن المراد بالمولی شاه محمد المذکور هو المولی الشاه محمد الشیرازی المعاصر الساکن الان بشیراز فانه قد رجع من الهند فی قرب هذه الاوقات ولکن قد بالغ ذلک السید فی وصف هذا المولی بالفضل والعلم بما لا مزید علیه ونحن لم نجد هذا المولی بهذا الشأن فتأمل. " اقول قد مر عند البحث عما یتعلق بمصائب النواصب ماله ربط بالمقام (ص ۶۱، س ۴) فراجع.

عم القاضی (ره) وابناه قد قرع سمعک فیما سبق (ص ۱۳، س ۹ وص ۱۴، س ۷) أن للقاضی (ره) عما معنونا بعنوان الصدر فالاولی أن نشیر الی شئ من ترجمته هنا حتی ینکشف الابهام فنقول: صرح القاضی (ره) فیما نقلناه من ترجمة جده ضیاء الدین نور الله بأن لجده هذا أخا لقبه واسمه زید الدین علی (انظر ص ۱۰۵) والیه یشیر کلام صاحب تذکرة شوشتر فی الفصل الحادی عشر (ص ۳۷ - ۳۶ ") ومیرزین الدین علی را یک پسر بود میر اسد الله که در دولت صفویه به صدارت رسید و قبل از او میر غیاث الدین منصور شیرازی دشتکی صدر بود و چون به سعایت مفسدان فیما بین او و شیخ علی بن عبد العالی شقاق به هم رسید و روزی در مجلس شاه طهماسب بینهما مکالمه واقع شد که به تخطئه و تجهیل کشید و

(۱۲۷)

صفحهمفاتیح البحث: علی بن عبد العالی (۱)، الهند (۳)

پادشاه تقویت جانب شیخ نمود و میر غیاث الدین به اهانت از مجلس بیرون رفت بعد از چند روزی استعفا و رخصت معاودت شیراز حاصل نمود و به تصدیق شیخ علی منصب صدارت به میر معز الدین اصفهانی و بعد از او به میر اسد الله مرجوع گردید و او را دو پسر بود میر سید علی صدر که آخر الامر از صدارت استعفاء و اختیار تولیت روضه رضویة نمود و میر عبد الوهاب وایشان در ایام حیات والد ما جد و بعد از آن در تعمیر املاک مورثی و احداث املاک جدیده زیاد کوشیدند و در محل احشام عقیلی و اراضی جلکان و شاه ولی و چمچه گران و لبانستان انهار متعدده از رود خانه برداشتند و به اراضی موات جاری ساختند و رعایا و زارعین از اطراف جمع نمودند و قلعهها و دهکدهها و بنوارها ساختند و بساتین و باغات مرغوب به عمل آوردند و مال و جهات همه اینها حسب الارقام سلاطین بسیور غال ایشان مقرر بود و از همه جهت معاف و مرفوع القلم بودند و هر یک از حکام و عمال که با این سلسله علیه در مقام معارضه و کجاکجی پی در آمدند به مضمون حدیث " نحن بنو عبد المطلب ما عادانا بیت الا وخرب، ولاعا وانا کلب الا وجرب " منکوب و مخذول گردیدند " أقول: یکشف عن بعض ما ذکرها ما ذکره القاضی فی المجالس، فی أواخر المجلس السابع، فی ترجمة الامیر غیاث الدین منصور الشیرازی بهذه العبارة ": مدتی منصب و در مرتبه ثانی که جناب مجتهد

الزمانی شیخ علی بن عبد العالی روح الله روحه از عراق عرب متوجه پایه سریر خلافت مصیر گشته حکایاتی که در باب عدم تقید حضرت میر به احکام شرع اقدس مذکور میشد وسیله نقار خاطر شریف جناب شیخ بزرگوار شد و بعضی از مفسدان در مقام افساد در آمده مبانی نزاع استحکام تمام یافت تا آنکه روزی در مجلس بهشت آئین مباحثه علمی در میان آمده و بحث به خشونت و نزاع کشید و شاه دین پناه حمایت مجتهد الزمانی نمود حضرت میر رنجیدند و بعد از

(۱۲۸)

صفحهمفاتیح البحث: الأحكام الشرعية (۱)، دولة العراق (۱)، علی بن عبد العالی (۱)، الإختیار، الخیار (۱)

روزی چند از منصب صدارت استعفا نموده به جانب شیراز روان شدند " ویکشف عن بعضه الاخر ما ذکره ابنه علاء الملك فانه قال بالنسبة الی السید اسد الله المذکور ما لفظه " السید الحیر الامام، صدر العلماء الاعلام، شمس الدین اسد الله الحسینی – کاشف غوامض اسرار حکمیه، ناشر درر لطایف ادبیه بود لوای علوشان و سمو مکان او به سماء رفعت و سماك علو نسبت احمدی رسیده، جذر اصم آوازه فضائل او شنیده و فلك با هزار دیده نظیر او ندیده تلمیذ محقق ثانی شیخ علی عبد العالی است جناب شیخ برای آن سید السادات و منبع السعادات اجازه نوشته و بر مشاهد آن اجازه مخفی نیست که آن اجازه شاهدی است عادل بر وفور مهارت آن ستوده خصال در علوم عقلیه و فنون نقلیه، مدتها منصب جلیل القدر صدارت پادشاه غفران پناه شاه طهماسب صفوی أنار الله برهانه به جناب ایشان مفوض؟ بود، از مصنفات ایشان رساله کشف الحیره است که در آن فوائد و حکم غیبت صاحب الامر علیه السلام را بیان فرموده، دیگر ترجمه نفحات اللاهوت (۱) دیگر رساله در تحقیق اراضی انفال، دیگر رساله متعلقه بقول علامه حلی در کتاب قواعد که " إذا زاد الشاهد فی شهادته أو نقص قبل الحکم بین یدی الحاکم احتمل رد شهادته، دیگر رساله در تحقیق اینکه زینب و رقیه از صلب رسول خدا بودند و از اشعار ایشان است " فذکر شیئا من شعره.

أقول: یشیر الی الاجازة المشار إلیها فی هذا الکلام ما ذکره القاضی أواخر المجلس السابع

(۱) الی هذا اناظر ما ذکره القاضی (ره) فی المجالس، فی ترجمة هشام بن الحکم، بعد ذکر نکتة بهذا اللفظ " و ظاهرا بنابر ملاحظة این نکته مرحوم صدارت پناه میر شمس الدین اسد الله شوشتری در ترجمه رساله نفحات اللاهوت فی لعن الجبت والطاغوت هر جا روایات در اصل رساله خطاب به متغلبان خلافت به امیر المؤمنین واقع شده ترجمه آن به قول خود که ای امر کننده بر مؤمنان نموده به خلاف دیگر مترجمان آن رساله مانند میر أبو المعالی استرآبادی وملا ابی طالب که ایشان از این دقیقه غافل شده اند و همه لفظ امیر المؤمنین را بی ترجمه آن ذکر کرده اند."

(۱۲۹)

صفحهمفاتیح البحث: الشهادة (۲)، الصّلب (۱)، هشام بن الحکم (۱)

من مجالس المؤمنین فی ترجمة قطب الدین محمد بن البویهی الرازی حیث قال " نسب شریفش بر وجهی که عمدة المجتهد ین شیخ علی بن عبد العالی قدس سره در اجازتی که جهت عم بزرگوار این خاکسار نوشته به آن اشعار نموده به سلسلة آل بویه منتهی میشود " وعلیه ینطبق أیضا قول هالاخر الذی ذکره فی صدر حکایة ذکرها فی ترجمة المحقق جلال الدین محمد الدوانی بهذه العبارة " و از جمله مؤیدات آنکه از حضرت غفران پناه امیر شمس – الدین اسد الله صدر شوشتری که معاصر خدمت علامی بود منقول است (۱ ") فعلم أنه عم والد القاضی و اطلاق القاضی علیه لفظ " عمی " مبنی علی ما هو شائع فی العرف من اطلاق العم علی عم الاب.

وقال علاء الملك فی حق ابنه السید زید الدین علی الصدر ما لفظه ". السید الفاضل الزکی والعالم العامل الذکی زین الدین علی بن اسد الله الحسینی – در قوانین عقلی بی نظیر، و در فنون نقلی عدیم المثیل، جامع مکارم اخلاق و طبیب اعراق بود صدارت پادشاه مغفور بعد از ارتحال والد ایشان میر شمس الدین اسد الله به ایشان تفویض یافت و بعد از مدتی از منصب صدارت استعفا نموده

خدمت جلیل المنزلت تولیت مشهد مقدس را اختیار فرمودند و بقیه عمر را در آن جاه بسر بردند و بعد از وفات در آستان ملایک پاسبان امام الانس والجان علی بن موسی الرضا علیه التحیهٔ والثناء آسودند از مؤلفات ایشان آنچه مؤلف به مشاهده آن تشرف یافته کتاب عمل السنه است"

(۱) بقیهٔ العبارهٔ هذه " که میفرموده اند که در وقتی که بواسطه فترات خوزستان در شیراز توطن داشتیم پیر زنی صالحه سبزواری در شیراز بود که در خانه ما و خانه علامی تردد مینمود روزی حکایت کرد که چون من از شیعه سبزوارم و با اهل بیت علامی آشنائی مینمودم در آن مقام شدم که تحقیق عقیده او نمایم لاجرم همیشه کمین مینمودم و مترصد مشاهده اعمال طهارت و نماز او میبودم تا آنکه روزی که آب وضو برداشته به یکی از حجره های خانه خود در آمد و در را بر روی خود بست من از روزنه که به آن حجره ناظر بود مشاهده نمودم که وضو ساخته پای خود را مسح نمود و از بعضی از تلامذه او منقول است که گفت مدتی در تحقیق عقیده علامی اهتمام داشتم آخر روزی مشاهده نمودم که نقطه سیاهی که به ناخن پای ایشان واقع شده بود تا سه روز باقی بود از آن استدلال بر آن نمودم که مسح میکشیده اگر غسل میکرد بایستی که آن نقطه سیاهی در اول روز تباهی میشد."

(۱۳۰)

صفحهمفاتیح البحث: مکارم الأخلاق (۱)، علی بن عبد العالی (۱)، جلال الدین (۱)، الشهادهٔ (۱)، الإختیار، الخیار (۱)، الغسل (۱)

أقول: لهذا السید سبط ذکر ترجمته علاء الملک بهذه العبارهٔ ": السید الزکی زین الدین علی بن السید محمد باقر بن السید زین الدین علی الصدر – از اذکیای فضلا و اذکیای علما است تحصیل علوم متداوله در مشهد مقدس رضویهٔ نموده در عهد پادشاه غفران پناه شاه عباس بهادر خان صدارت کوه گیلویان به سید ستوده سیر مفوض بود از اشعار اوست " فذکر شیئا من شعره. و من احفاده من ذکره صاحب تذکرهٔ شوشتر:

"و از اعاظم معاریف ایشان الحال میرزا عبد الله بن میرزا شاه میر بن محمد باقر بن میر سید علی بن میر محمد باقر بن میر سید علی بن میر سید اسد الله است " وقال علاء الملک فی حق السید عبد الوهاب المشار إلیه فیما تقدم نقله من کلام صاحب تذکرهٔ شوشتر ما لفظه " السید الفاضل الاواب عبد الوهاب بن اسد الله الحسینی قدس سرهما – محیط دائره افادت و مرکز مدار افاضت بود در عهد سلطان مغفور شاه طهماسب مدتها ایالت دزفول به ایشان مفوض بود از مؤلفات ایشان آنچه به مؤلف رسیده رساله تحقیق اراضی انفال است صدقی تخلص میفرموده و از آثار ایشان است این بیت:

گفت آن کیست که در عشق کند جان قربان * صدقی دلشده برخواست که این کار من است " کلمهٔ الاهداء تم لنا الی هنا ما أردنا ایراده فی هذه الرسالهٔ وحیث صات بحمد الله ومنه وتوفیقه وفضله رسالهٔ جامعهٔ مفیدهٔ ومجموعهٔ نافعهٔ سدیدهٔ ینبغی أن یراجع إلیها ویستفاد منها أهدیتها الی حضرهٔ السید السند الجلیل والحبر المعتمد النبیل جناب السید کاظم آقا شریعتمدار مد ظله اذ هو أمرنی بطبع کتاب الصوارم، الموجب طبعه لتألیف تراحم هؤلاء الاکارم کما مر ذکره تفصیلا (انظر ص ۵۵) متمثلا بهذا البیت:

ومن جل عن کل المراتب قدره * فأحسن ما یهدی إلیه کتاب فأحمد الله علی أن وفقنی للاختتام، مصلیا ومسلما علی سید الانام، محمد وآله البررهٔ الکرام، وکان تحریر ذلک فی منتصف جمادی الثانیهٔ من سنهٔ سبع وستین وثلاثمائهٔ بعد الالف من الهجرهٔ النبویهٔ المصطفویهٔ علی مهاجرها الف سلام وتحیهٔ (مطابقا لهذا لتاریخ الشمسی الهجری (۵ / ۲ / ۱۳۲۷) بید مؤلفه العبد الخادم للعلم الدینی، جلال الدین بن القاسم الحسینی ختم الله له بالحسنی، ورزقه فی الدارین الفوز بالمقصد الاسنی

(۱۳۱)

صفحهمفاتیح البحث: شهر جمادی الثانیهٔ (۱)، الشهادهٔ (۱)

تعریف مرکز القائمیهٔ باصفهان للتحریات الکمبیوتریهٔ

جاهِدُوا بِأَمْوالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (التوبة/۴۱).

قالَ الإمامُ علیّ بْنُ موسَی الرِّضا – علَیهِ السَّلامُ: رَحِمَ اللّهُ عَبْداً أحْیَا أمْرَنَا... یَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَ یُعَلِّمُهَا النَّاسَ؛ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ کَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا... (بَنَادِرُ البِحار – فی تلخیص بحار الأنوار، للعلاّمة فیض الاسلام، ص ۱۵۹؛ عُیونُ أخبارِ الرِّضا(ع)، الشَّیخ الصَّدوق، الباب۲۸، ج/۱ ص۳۰۷).

مؤسّس مُجتمَع "القائمیّة" الثّقافیّ بأصبَهانَ – إیرانَ: الشهید آیة الله "الشمس آبادی" – "رَحِمَهُ اللهُ" – کان أحداً من جَهابذة هذه المدینة، الذی قدِ اشتهَرَ بشَغفِهِ بأهل بَیت النبیّ (صلواتُ اللهِ علَیهِم) و لاسیَّما بحضرة الإمام علیّ بن موسَی الرِّضا (علیه السّلام) و بساحة صاحِب الزّمان (عَجَّلَ اللهُ تعالی فرجَهُ الشَّریفَ)؛ و لهذا أسّس مع نظره و درایته، فی سَنَةِ ۱۳۴۰ الهجریّة الشمسیّة (=۱۳۸۰ الهجریّة القمریّة)، مؤسَّسةً و طریقةً لم یَنطَفِئ مِصباحُها، بل تُتَّبَع بأقوَی و أحسَنِ مَوقِفٍ کلَّ یوم.

مرکز "القائمیّة" للتحرِّی الحاسوبیّ – بأصبَهانَ، إیرانَ – قد ابتدَأَ أنشِطتَهُ من سَنَةِ ۱۳۸۵ الهجریّة الشمسیّة (=۱۴۲۷ الهجریّة القمریّة) تحتَ عنایة سماحة آیة الله الحاجّ السیّد حسن الإمامیّ – دامَ عِزّهُ – و مع مساعَدَةِ جمعٍ من خِرّیجی الحوزات العلمیّة و طلاب الجوامع، باللیل و النهار، فی مجالاتٍ شتّی: دینیّة، ثقافیّة و علمیّة...

الأهداف: الدّفاع عن ساحة الشیعة و تبسیط ثَقافة الثَّقَلَین (کتاب الله و اهل البیت علیهِمُ السَّلامُ) و معارفهما، تعزیز دوافع الشَّباب و عموم الناس إلی التَّحَرِّی الأدَقّ للمسائل الدّینیّة، تخلیف المطالب النّافعة – مکانَ البَلاتیثِ المبتذلة أو الرّدیئة – فی المحامیل (=الهواتف المنقولة) و الحواسیب (=الأجهزة الکمبیوتریّة)، تمهید أرضیّةٍ واسعةٍ جامعةٍ ثَقافیّةٍ علی أساس معارف القرآن و أهل البیت –علیهم السّلام – بباعث نشر المعارف، خدمات للمحققین و الطّلّاب، توسعة ثقافة القراءة و إغناء أوقات فراغة هُواةِ برامِج العلوم الإسلامیّة، إنالة المنابع اللازمة لتسهیل رفع الإبهام و الشُّبُهات المنتشرة فی الجامعة، و...

- مِنها العَدالة الاجتماعیّة: التی یُمکِن نشرها و بثّها بالأجهزة الحدیثة متصاعدةً، علی أنّه یُمکِن تسریعُ إبراز المَرافِق و التسهیلاتِ – فی آکناف البلد - و نشرِ الثّقافةِ الاسلامیّة و الإیرانیّة – فی أنحاء العالَم - مِن جهةٍ اُخرَی.

- من الأنشطة الواسعة للمرکز:

الف) طبع و نشر عشراتِ عنوانِ کتبٍ، کتیبة، نشرة شهریّة، مع إقامة مسابقات القِراءة

ب) إنتاجُ مئات أجهزةٍ تحقیقیّة و مکتبیة، قابلة للتشغیل فی الحاسوب و المحمول

ج) إنتاج المَعارض ثّلاثیّةِ الأبعاد، المنظر الشامل (= بانوراما)، الرّسوم المتحرّکة و... الأماکن الدینیّة، السیاحیّة و...

د) إبداع الموقع الانترنتی "القائمیّة" www.Ghaemiyeh.com و عدّة مَواقعَ اُخرَ

ه) إنتاج المُنتَجات العرضیّة، الخَطابات و... للعرض فی القنوات القمریّة

و) الإطلاق و الدَّعم العلمیّ لنظام إجابة الأسئلة الشرعیّة، الاخلاقیّة و الاعتقادیّة (الهاتف: ۰۰۹۸۳۱۱۲۳۵۰۵۲۴)

ز) ترسیم النظام التلقائیّ و الیدویّ للبلوتوث، ویب کشک، و الرّسائل القصیرة SMS

ح) التعاون الفخریّ مع عشراتِ مراکزَ طبیعیّة و اعتباریّة، منها بیوت الآیات العِظام، الحوزات العلمیّة، الجوامع، الأماکن الدینیّة کمسجد جَمکرانَ و...

ط) إقامة المؤتمَرات، و تنفیذ مشروع "ما قبلَ المدرسة" الخاصّ بالأطفال و الأحداث المُشارِکین فی الجلسة

ی) إقامة دورات تعلیمیّة عمومیّة و دورات تربیة المربّی (حضوراً و افتراضاً) طیلة السَّنَةِ

المکتب الرّئیسیّ: إیران/أصبهان/ شارع "مسجد سیّد/ "ما بینَ شارع "پنج رَمَضان "ومُفترَق "وفائی/"بنایة"القائمیّة"

تاریخ التأسیس: ۱۳۸۵ الهجریّة الشمسیّة (=۱۴۲۷ الهجریة القمریّة)

رقم التسجیل: ۲۳۷۳

الهويّة الوطنيّة: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

الموقع: www.ghaemiyeh.com

البريد الالكترونى: Info@ghaemiyeh.com

المَتجَر الانترنتى: www.eslamshop.com

الهاتف: ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۰۹۸۳۱۱)

الفاكس: ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱)

مكتب طهرانَ ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱)

التِّجاريّة و المَبيعات ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور المستخدمين ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

ملاحَظة هامّة:

الميزانيّة الحاليّة لهذا المركز، شَعبيّة، تبرّعيّة، غير حكوميّة، و غير ربحيّة، اقتُنِيت باهتمام جمع من الخيّرين؛ لكنّها لا تُوافِى الحجمَ المتزايد و المتّسِعَ للامور الدّينيّة و العلميّة الحاليّة و مشاريع التوسعة الثّقافيّة؛ لهذا فقد ترجّى هذا المركزُ صاحِبَ هذا البيتِ (المُسمَّى بالقائميّة) و مع ذلك، يرجو مِن جانب سماحة بقيّة الله الأعظم (عَجَّلَ اللهُ تعالى فرَجَهُ الشَّريفَ) أن يُوفِّقَ الكلَّ توفيقاً متزائداً لِإعانتهم - فى حدّ التّمكّن لكلّ احدٍ منهم – إيّانا فى هذا الأمر العظيم؛ إن شاءَ اللهُ تعالى؛ و اللهُ ولىّ التوفيق.

مركز القائمية اصفهان
للبحوث والتحريات الكمبيوترية
WWW
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المركز من فضلكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاء من فضلكم
٠٩١٣ ٢٠٠٠ ١٠٩